Vietos plėtros strategijų,
įgyvendinamų bendruomenių
inicijuotos vietos plėtros būdu,
atrankos taisyklių
3 priedas

(Kaimo vietovių VPS forma)

BIRŽŲ RAJONO VIETOS VEIKLOS GRUPĖ

VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA

BIRŽŲ RAJONO KAIMO VIETOVIŲ VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA 2015-2023 m.

Biržai
2015

TURINYS		Psl.
I DALIS. KAS MES: ESAMA SITUACIJA IR MŪSŲ SIEKIAI		
1.	VVG vertybės, VVG teritorijos vizija iki 2023 m. ir VVG misija	3
2.	VVG teritorijos socialinės, ekonominės bei aplinkos situacijos ir gyventojų poreikių analizė	5
3.	VVG teritorijos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės (SSGG)	27
4.	VVG teritorijos plėtros poreikių nustatymas prioritetine tvarka	30
II DALIS. KOKIE MŪSŲ PRIORITETAI IR TIKSLAI?		
5.	VPS prioritetai, priemonės ir veiklos sritys	32
6.	VPS prioritetų, priemonių ir veiklos sričių sąsaja su ESIF teminiais tikslais ir EŽŪFKP prioritetais bei tikslinėmis sritimis	34
7.	VPS sąsaja su VVG teritorijos strateginiais dokumentais ir Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (ESBJRS)	35
III DALIS. KAIP PASIEKSIME UŽSIBRĖŽTUS TIKSLUS?		
8.	LEADER metodo principų bei horizontaliųjų principų ir prioritetų įgyvendinimas	40
9.	VPS priemonių ir veiklos sričių aprašymas	54
10.	VPS įgyvendinimo veiksmų planas	66
11.	VPS finansinis planas	79
12.	VPS įgyvendinimo rodikliai	80
13.	VPS įgyvendinimo vidaus stebėsena ir valdymas	83
IV DALIS. PRIEDAI		
1 priedas. VVG teritorijos situacijos analizei naudojama 2011 m. statistinė informacija apie VVG teritorijos gyventojus: VVG teritorijos gyventojai ir jų pasiskirstymas pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietovę, užimtumą, socialinę padėtį.		93
2 priedas. VVG teritorijos situacijos analizei naudojama 2014 m. statistinė informacija apie VVG teritorijos gyventojus: VVG teritorijos gyventojai ir jų pasiskirstymas pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietovę, užimtumą, socialinę padėtį.		94
3 priedas. LR juridinių asmenų registro elektroninis sertifikuotas išrašas apie Biržų rajono VVG.		96
4 priedas. Biržų rajono VVG narių sąrašas.		100
5 priedas. Biržų rajono kaimo vietovių situacijos ir gyventojų poreikių tyrimo anketa.		102
6 priedas. Patvirtinimas dėl VPS pateikimo Regionų plėtros tarybai.		108

I DALIS. KAS MES: ESAMA SITUACIJA IR MŪSŲ SIEKIAI

1. VVG vertybės, VVG teritorijos vizija iki 2023 m. ir VVG misija

1.1. Informacija apie VVG

Biržų rajono VVG steigimo iniciatyvinė grupė: 6 steigėjai (Vaidotas Butkevičius, Aidas Glemža, Gražina Samulionienė, Steponas Staškevičius, Nijolė Šatienė, Kristina Undzėnienė). Steigiamasis susirinkimas įvyko 2004 m. liepos 13 d. Įsteigimo data 2004 m. rugpjūčio 30 d. *(steigiamojo susirinkimo protokolas, steigimo sutartis, registracijos pažymėjimas Biržų rajono VVG būstinėje)*.
Biržų rajono VVG būstinės vieta J. Janonio g. 2, LT-41138 Biržai.
Pagal Biržų rajono VVG įstatus aukščiausias VVG valdymo organas yra visuotinis narių susirinkimas, kuris trijų metų laikotarpiui renka VVG valdybą ir VVG pirmininką *(pav.)*.

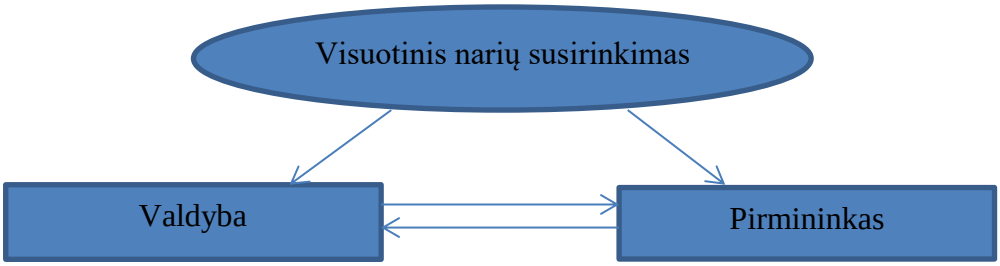

Biržų rajono VVG valdymo schema

VVG valdymo organų funkcijos reglamentuotos Biržų rajono VVG įstatuose (*Biržų rajono VVG įstatai Biržų rajono VVG būstinėje*) ir visuotinio susirinkimo priimtu sprendimu, kad sprendimą skirti lėšas vietos projektams įgyvendinti priima valdyba (*Visuotinio susirinkimo 2009 03 20 protokolas Nr. S-4 Biržų rajono VVG būstinėje*).
Aukščiausias VVG organas yra VVG narių visuotinis susirinkimas, kuris VVG valdybos yra šaukiamas ne rečiau kaip kartą metuose. Visuotiniame VVG narių susirinkime vieno sprendžiamo balso teisę turi kiekvienas VVG narys. Neeilinis VVG visuotinis narių susirinkimas gali būti šaukiamas VVG valdybos sprendimu arba jei to raštu reikalauja daugiau kaip pusė VVG narių.
VVG valdyba yra kolegialus valdymo organas, vadovaujantis VVG veiklai tarp VVG narių susirinkimų. Jos darbui vadovauja VVG pirmininkas. Valdyba renkama ne mažiau kaip iš vienuolikos VVG narių trijų metų laikotarpiui. Valdybos narių kadencijų skaičius ribojamas. VVG valdyba yra pavaldi VVG narių susirinkimui ir atlieka visas jo pavestas funkcijas. VVG valdybos darbo tvarką nustato jos priimtas VVG valdybos darbo reglamentas (*Valdybos darbo reglamentas paviešintas www.birzuvvg.lt*).
VVG pirmininkas renkamas iš VVG valdybos narių, ji renka VVG visuotinis narių susirinkimas arba jo pavedimu VVG valdyba. VVG pirmininkas renkamas trijų metų laikotarpiui. VVG pirmininko kadencijų skaičius ribojamas.
Biržų rajono VVG jungia 67 narius *(Biržų rajono VVG narių sąrašas priede Nr. 4)*. Iš jų 64,18 proc. atstovauja pilietinę visuomenę, 26,87 proc. – verslą, 8,95 proc. – vietos valdžią. Nuo 2004 m. VVG narių skaičius išaugo 335 proc.
Biržų rajono VVG administraciją sudaro 4 darbuotojai:

- VPS administravimo vadovas,
- VPS buhalterinės apskaitos specialistas,
- VPS administratorius,
- VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatintojas.

1.2. VVG vertybės

Biržų rajono VVG, vykdydama veiklą, vadovaujasi tokiomis vertybėmis kaip:

- *tolerancija* – priešingos nuomonės, pažiūrų, tikėjimo, įsitikinimų gerbimas,

- *pagarba kito nuomonei* – skaitymasis su kito asmens poreikiais, mintimis, idėjomis, juos pripažįstant reikšmingais, vertais dėmesio, turinčiais kitokią vertę, skatinant savo nuomonę išsakyti „čia ir dabar“,
- *pareigingumas* – tinkamas, savalaikis pareigų ir/ar įsipareigojimų vykdymas,
- *viešumas, atskaitomybė, skaidrumas* – galimybių visuomeninei susipažinti su VVG veikla užtikrinimas,
- *kūrybiškumas, inovatyvumas* – naujų idėjų paieškos, savarankiško ir nestereotipiško mąstymo, greito orientavimosi sudėtingoje situacijoje skatinimas, inovatyvių sprendimų priėmimo skatinimas, tikint, kad inovatyvūs ir praktiški sprendimai gali gimti bet kam,
- *sąžiningumas* – tiesos sakymas, garbingas elgesys kitų asmenų atžvilgiu, pasitikėjimas komandiniu sprendimu,
- *patirtis* – praktinio patyrimo, žinių ir įgūdžių vertinimas,
- *bendradarbiavimas* – bendradarbiavimo skatinimas tiek organizacijos viduje, tiek ir išorėje,
- *savanorystė* – motyvavimas dirbti savanoriškais pagrindais, nesiekiant atlygio.

1.3.	VVG teritorijos vizija iki 2023 m.

EKONOMIŠKAI STIPRUS, PATRAUKLUS, SVETINGAS ŠIAURĖS LIETUVOS KRAŠTAS, KURIAME:

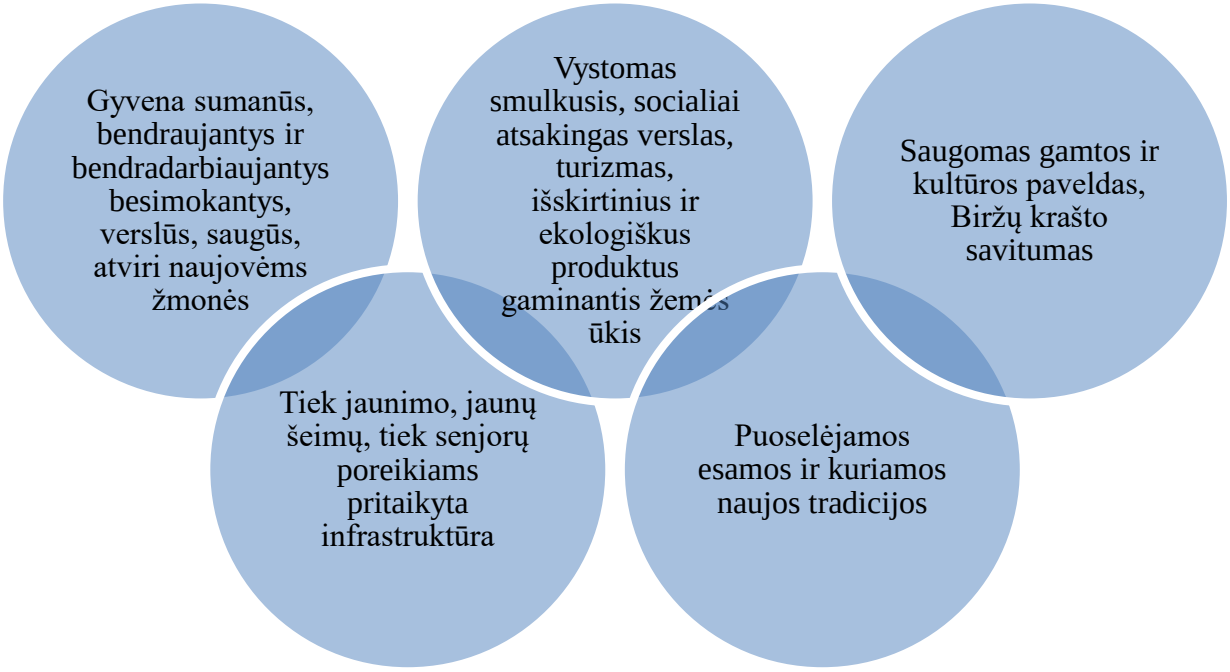

1.4.	VVG misija

Biržų rajono VVG misija –

- diegti LEADER metodą ir paskatinti bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą, įtraukiant kuo daugiau VVG teritorijos gyventojų, sudarant jiems galimybes įgyvendinti savo lūkesčius,
- formuoti ir palaikyti tarptautinius ryšius,
- įgyvendinus vietos plėtros strategiją, padidinti socialinę įtrauktį, ypač jaunimo, paskatinti ekonominę plėtrą, sukurti patrauklią aplinką kaimo gyventojų poreikiams tenkinti.

Biržų rajono VVG – tobulėjanti, inovacijoms atvira organizacija, telkianti pilietinės visuomenės, vietos valdžios ir verslo sektorius bendrai veiklai, kurios tikslas - VVG teritorijos socialinės, ekonominės ir aplinkosauginės plėtros darna.

Įgyvendinant savo misiją, Biržų rajono VVG suformavo veiklos užduotis:

- parengti ir įgyvendinti bendruomenės inicijuotą vietos plėtros strategiją,
- stiprinti vietos subjektų gebėjimus rengti ir įgyvendinti vietos projektus,
- parengti nediskriminuojančią ir skaidrią vietos projektų atrankos procedūrą ir objektyvius vietos projektų atrankos kriterijus, kuriais išvengiama interesų konfliktų,
- atrenkant vietos projektus, užtikrinti jų atitiktį bendruomenės inicijuotai vietos plėtros strategijai,
- vykdyti bendruomenės inicijuotos vietos plėtros strategijos ir remiamų veiksmų įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą.

2. VVG teritorijos socialinės, ekonominės bei aplinkos situacijos ir gyventojų poreikių analizė

2.1. Pagrindiniai VVG teritorijos duomenys, teritorijos išskirtinumas ir identitetas

Biržų rajono VVG atstovaujama teritorija - Biržų rajono savivaldybės teritorija išskyrus Biržų miestą. Biržų rajono savivaldybė - labiausiai į šiaurę nutolusi Lietuvos savivaldybė, Panevėžio apskrityje, pasienyje su Latvijos Respublika. Biržų rajono savivaldybės teritorija rytuose ribojasi su Rokiškio rajono, pietryčiuose su Kupiškio rajono, pietuose su Panevėžio rajono, vakaruose su Pasvalio rajono savivaldybėmis.

Biržų rajono savivaldybės geografinė padėtis[1]

Biržų rajono VVG teritorijos plotas siekia 1457,9 kv. km **(R1)**[2], kuriame 2014 metų duomenimis gyveno 16853 gyventojai **(R2)**[3].
Biržų rajono VVG teritorija suskirstyta į septynias seniūnijas: Nemunėlio Radviliškio, Pabiržės, Pačeriaukštės, Papilio, Parovėjos, Širvėnos, Vabalninko.

[1] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[2] Nacionalinės žemės tarnybos prie LR Žemės ūkio ministerijos duomenys, www.nzt.lt
[3] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“, (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje).

Biržų rajono VVG teritorijos administracinis suskirstymas[4]

Biržų rajono VVG teritorijoje yra vienas miestas – Vabalninkas, keturi miesteliai – Nemunėlio Radviliškis, Pabiržė, Kuprelіškis, Papilys, 458 kaimai, 59 viensėdžiai. 164 gyvenamosios vietovės arba 32 proc. (kaimai ir viensėdžiai) neapgyvendintos[5].

Biržų rajono VVG teritorijoje daugiausiai gyventojų telkiasi gyvenamosiose vietovėse nuo 201 iki 1000 gyventojų: 2014 m. 8891 gyventojai arba 53 proc. visų gyventojų, 2011 m. 9283 gyventojai arba 54 proc. Šiek tiek mažesnė gyventojų dalis gyvena gyvenamosiose vietovėse iki 200 gyventojų: 2014 m. 6610 gyventojai arba 39 proc. visų gyventojų, 2011 m. 6648 gyventojai arba 38 proc. Gyvenamosiose vietovėse nuo 1001 iki 2999 gyventojų gyvena 2014 m. 1046 gyventojai arba 6 proc. visų gyventojų, 2011 m. 1056 gyventojai arba 6 proc., o viensėdžiuose (vienkiemiuose) – 2014 m. 306 gyventojai arba 2 proc., 2011 m. 316 gyventojų arba 2 proc. visų Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų. Gyvenamųjų vietovių nuo 3000 iki 6000 gyventojų Biržų rajono VVG teritorijoje nėra [6]

[4] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[5] Statistikos departamento 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys, www.statgov.lt
[6] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“ (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje).

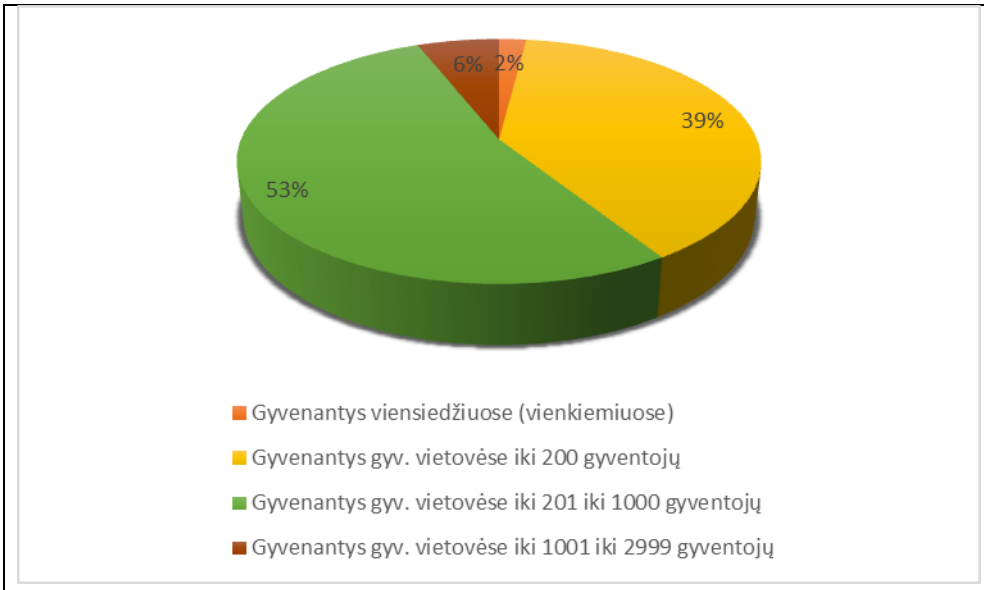

Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąsias vietoves 2014 m., proc.

Biržų rajono VVG teritorijos išskirtinumas ir identitetas.

Biržų vardo kilmė aiškinama įvairiai. Vieni tvirtina, kad jis kilęs nuo medžio vardo: senovėje šiose vietose buvusios didžiulės girios, kuriose augo daug beržų. Kiti vardą kildina iš žodžio „biržė“ (linija, riba) – Biržai yra netoli Lietuvos ir Latvijos sienos.

Šiaurės Lietuvos perlu vadinamas Biržų kraštas garsus unikaliu kraštovaizdžiu ir išskirtiniais gamtos reiškiniais (karstinės įgriuvos, dolomito atodangos upių skardžiuose, Kirkilų ežerynas - unikalus kraštovaizdžio elementas, vienintelis Pabaltijyje), garbinga istorija, puoselėjamomis tradicijomis, amatais, kulinariniu paveldu, aludarystės tradicijomis, vietos gyventojų svetingumu. Biržų krašte yra šiauriausias Lietuvos taškas (56º27‘ šiaurės platumos).

Kirkilų ežerynas

Karstinė įgriuva „Karvės ola“

Biržų krašte nuo seno gyvos bendruomeniškumo tradicijos, kurios sąlygoja šio krašto išskirtinumą: Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 48 bendruomeninės organizacijos, kurios jungia 3,6 tūkst. narių ir 2010-2015 metų laikotarpiu įgyvendino net 265 projektus, skirtus patrauklios ir patogios gyventi bei dirbti aplinkos kūrimui, kaimo gyventojų naujų bendradarbiavimo formų diegimui, partnerystės skatinimui, tradicijų puoselėjimui, jaunimo įtraukimui. [7]

[7] www.birzuvvg.lt

Biržų rajono VVG teritorija – tai dalis Lietuvos karstinio regiono, kuris yra tarpvalstybinio Lietuvos-Latvijos karstinio regiono dalis. Biržų rajono VVG teritorijai priklauso 68 proc. intensyvaus karsto žemių. Išskirtinė gamtonaudos situacija, iš vienos pusės lemia ūkinės veiklos ribojimus, iš kitos pusės skatina rinktis ekologiškų ir išskirtinės kokybės produktų gamybą. Todėl, Biržų kraštas pripažintas ekologinio ūkininkavimo kraštu.[8]

Biržų kraštas - daugelio įžymių žmonių gimtinė. Galima aplankyti jų gimtąsias sodybas arba paminklinius akmenis sodybų vietose. Čia taip pat gausu architektūros, istorijos ir archeologijos paminklų.

2.2.	VVG teritorijos gyventojų poreikių analizė

Biržų rajono VVG, siekdama ištirti VVG teritorijos gyventojų poreikius, duomenims rinkti naudojo apklausos metodą, derindama šias duomenų rinkimo formas: *anketavimą* – bendrai teritorijos analizei ir poreikiams ištirti, *grupinį interviu* – SSGG analizei ir problemos ištirti teritoriniu požiūriu; *interviu* – verslo sektoriaus poreikiams ištirti.
Siekiant išlaikyti partnerystės principą, buvo apklausti: Biržų rajono VVG teritorijos gyventojai (kaimo gyventojai, vietos verslininkai, ūkininkai, bendruomenių ir kitų NVO nariai), vietos valdžios atstovai.
Ruošdamiesi gyventojų apklausai VVG administracijos darbuotojai konsultavosi su VVG valdyba. Kartu su ja buvo parengta kaimo vietovių situacijos ir gyventojų poreikių tyrimo anketa, kuri išplatinta gyventojams (*Biržų rajono kaimo vietovių situacijos ir gyventojų poreikių tyrimo anketa priede Nr.5*).

Imties dydžio nustatymas anketavimui.
Reprezentatyvi respondentų imtis anketavimui buvo nustatyta:

- remiantis mokslinėje literatūroje pateikiamomis rekomendacijomis apklausos vykdymui ir jos rezultatų reprezentatyvumui užtikrinti[9],
- pasitelkiant informacines technologijas: www.apklausa.lt. pateikta imties dydžio skaičiuokle.

[8] Šiaurės Lietuvos karstinis regionas. Monografija. Geografijos institutas, 2000 m.; Tatulos programa (požeminio vandens apsaugos nuo užteršimo ir ekologiškai švarios žemdirbystės vystymo intensyvaus karsto zonoje tikslinė programa). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, 2000 m.; Augustinas Linčius, Vytautas Narbutas. Biržų-Pasvalio krašto gamtos ir istorijos slėpiniai. Vilnius, 2008.

[9] Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. – Kaunas: Judex.

Pagal paramos kaimo vietovių vietos plėtros strategijoms įgyvendinti bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu skyrimo tvarkos ir skaičiavimo metodiką gyventojų skaičius Biržų rajono VVG teritorijoje – 14807. 2014 m. Biržų rajono savivaldybės seniūnijų duomenimis Biržų rajono VVG teritorijoje gyveno 16853 gyventojai. Pastarasis skaičius ir buvo panaudotas imties dydžio nustatymui.

Anketavime dalyvavo 384 respondentai. Vadinasi tyrimo tikimybei esant 95 proc., tyrimo rezultatų paklaida lygi 5 proc. ir tai užtikrina tyrimo reprezentatyvumą. Daugiausiai apklausoje dalyvavo 40-59 metų asmenys - 52,3 proc. 19,5 proc. sudarė – 30-39 m. respondentai, 16,9 proc. jauni kaimo gyventojai iki 29 m. ir likusią dalį – 11,2 proc. – sudarė asmenys nuo 60 metų amžiaus. Daugumos respondentų išsilavinimas yra vidurinis, aukštesnysis ir spec. vidurinis (48,2 proc.) ir aukštasis (46,6).

Anketavimo metu buvo siekiama išsiaiškinti Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų požiūrį:

- į verslumą;
- į Biržų rajono kaimo vietovių teritorijos problemas;
- į ES paramos panaudojimo tikslines sritis;
- į kaimo bendruomenių verslumą;
- kaimo gyventojų gebėjimų ir nuostatų būklę;
- į prekių ir paslaugų pasiūlos išsivystymo būklę kaime.

Surinkti duomenys apdorojami Microsoft „Excel 2010“ programa ir interneto portale „Apklausa.lt“.

Taip pat buvo pasirinktas grupinio interviu tyrimo metodas. Grupinis interviu, interviu, kurio tikslas gauti kuo tikslesnius kokybinius rezultatus, nereikalauja apklausti kuo didesnio respondentų skaičiaus ir interviu buvo organizuojami, siekiant išlaikyti teritorijos ir partnerystės principus. Buvo suorganizuota 16 interviu (papilio, Pabiržės, Vabalninko, Pačeriaukštės, Parovėjos, Nemunėlio Radviliškio ir Širvėnos seniūnijose seniūnijoje ir vienas – su vietos valdžia), kurių metu buvo tiriami gyventojų poreikiai, aptariamos SSGG ir problemos. Jų metu diskutuojama apie vykstančius pokyčius vietovėse, analizuojamos problemos, nustatomi gyventojų poreikiai. Dalyvaujantys buvo skatinami išsakyti savo nuomonę. Interviu metu dalyvavo ir vietos valdžios atstovai, kaimo gyventojai, bendruomenių nariai, vietos verslininkai, ūkininkai ir kiti suinteresuotieji kaimo plėtros veikėjai. Interviu dalyvių skaičius – 272.

Taikant interviu metodą, buvo tiriami ir gyventojų, ketinančių pradėti verslą ir vietos verslininkų, kaimo bendruomenių, ketinančių pradėti socialinius ir bendruomeninius verslus, poreikiai parinktos efektyviausios smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo priemonės (respondentų skaičius 57).

Apklausos buvo vykdomos nuo 2014 metų sausio mėn. iki 2015 metų rugpjūčio mėn.

Reikia pažymėti, kad Biržų rajono VVG naujam programavimo laikotarpiui pradėjo rengtis jau 2013 metais, kai atliko Lietuvos kaimo tinklo finansuojamą tyrimą „LEADER įgyvendinimo Biržų rajono vietos veiklos grupės atstovaujamoje teritorijoje monitoringas“[10], kurio metų buvo atlikta reprezentatyvi Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų apklausą dėl Biržų rajono VVG veiklos vertinimo, Biržų rajono kaimo vietovių vietos plėtros strategijos 2007-2013 metų įgyvendinimo

[10] *LEADER* įgyvendinimas Biržų rajono kaimo vietovėse. Biržų rajono vietos veiklos grupė. Prieiga per internetą: <http://www.birzuvvg.lt/media/file/LEIDINYS%20monitoringas%20GALUTINI_INTERNETUI.pdf>

vertinimo, Biržų rajono VVG teritorijos vystymosi pokyčių vertinimo ir dėl kaimo gyventojų poreikių tenkinimo 2014-2020 metų laikotarpiu.

2.3.	VVG teritorijos socialinė situacija

Biržų rajono savivaldybės seniūnijų duomenimis 2014 metais Biržų rajono VVG teritorijoje gyveno 16853 gyventojai, arba 2,6 proc. mažiau nei 2011 metais (2011 m. gyveno 17303 gyventojai.) Biržų rajono VVG teritorijoje, kaip ir visoje šalyje, dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos ir neigiamos neto migracijos gyventojų skaičius mažėja[11].

Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų amžiaus struktūra artima vidutinei Panevėžio apskrityje. 2014 metais Biržų rajono VVG teritorijoje gyveno 908 vaikai iki 7 metų amžiaus (5,4 proc. visų teritorijos gyventojų), 1199 7-13 metų amžiaus vaikai (atitinkamai 7,1 proc.), 3154 14-29 metų amžiaus gyventojai (18,7 proc.), 2739 30-39 metų amžiaus gyventojai (16,3 proc.), 5248 40-64 metų amžiaus gyventojai (31,1 proc.), 3605 65 metų ir vyresni gyventojai (21,4 proc.) **(R3)**[12].

2014 metus palyginus su 2011 metais matyti, kad Biržų rajono VVG teritorijoje nežymiai padidėjo 40-64 metų amžiaus gyventojų, 1,3 proc., iki 7 metų amžiaus gyventojų sumažėjo 1,4 proc., virš 65 metų amžiaus gyventojų sumažėjo 3 proc., nuo 14 iki 29 metų amžiaus gyventojų sumažėjo 3,6 proc., nuo 7 iki 13 metų amžiaus gyventojų sumažėjo 4,4 proc. Labiausiai mažėja jaunų 30-39 metų amžiaus gyventojų skaičius. Per minėtus metus jų skaičius sumažėjo net 7,4 proc. Pagrindinė tokio gyventojų skaičiaus mažėjimo priežastis – neigiamas migracijos saldo: darbingo amžiaus asmenys išvyksta į užsienį ir palieka senyvo amžiaus tėvus, vaikus ir kitus artimuosius **(R4)**[13].

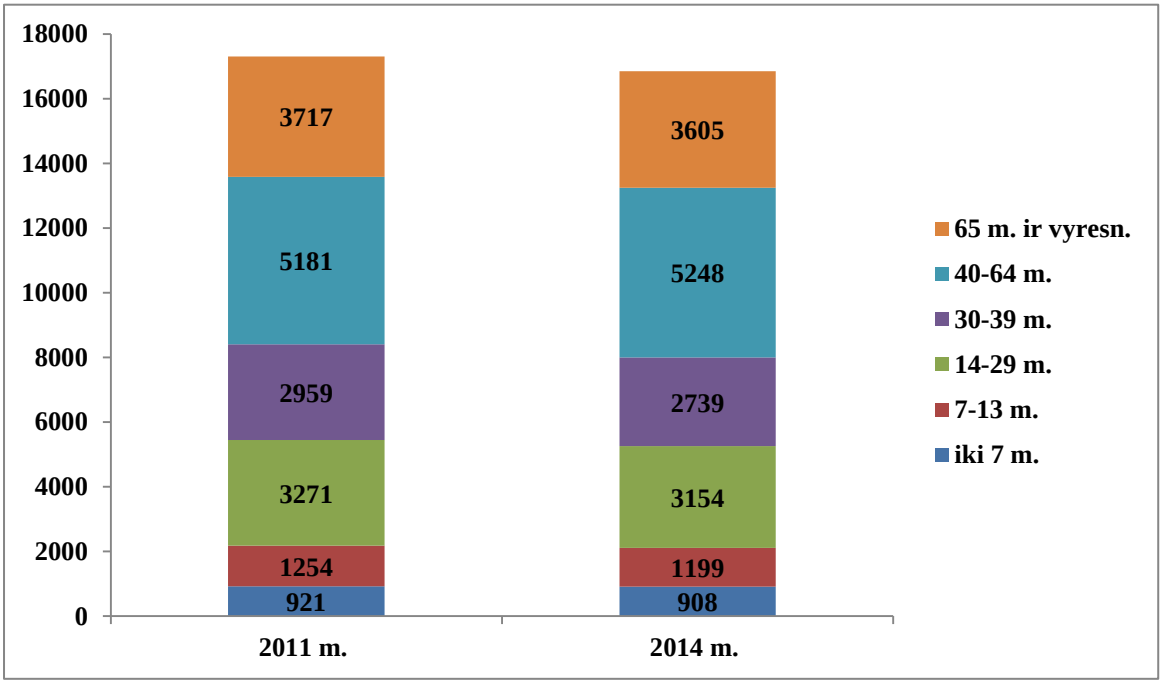

[11] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“ (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje).
[12] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“, (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje).
[13] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“ (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje).

Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių Biržų rajono VVG teritorijoje 2011 ir 2014 metais, vnt.

2014 m. 48,85 proc. Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų sudaro vyrai ir 51,15 proc. – moterys. 2011 m. 48,80 proc. vyrų ir 51,20 proc. moterų. Nors gyventojų ir mažėja, vyrų ir moterų santykis išlieka panašus (nežymus pokytis 0,05 proc.). Lyčių disproporcija itin ryški amžiaus grupėje virš 65 metų amžiaus, kai moterų net 32 proc. punktais daugiau nei vyrų. Tai rodo didelę vienišų žmonių dalį globos, slaugos ir priežiūros reikalingame amžiuje **(R5)**[14].

2011 m. Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenimis Biržų rajono savivaldybėje (įskaitant ir Biržų miestą) 97,8 proc. gyventojų sudarė lietuviai, 0,1 proc. lenkai, 0,8 proc. rusai, 0,1 baltarusiai, 0,2 proc. ukrainiečiai, 0,2 proc. latviai, 0,1 kitų tautybių gyventojai, 0,6 tautybės nenurodė. **(R6)**[15] .

20-69 metų gyventojų struktūra pagal išsilavinimą rodo, kad daugiausia (39,13 proc.) šio amžiaus gyventojų turi vidurinį išsilavinimą **(R7)**[16]. Tai daugiau nei vidutiniškai Lietuvoje ir Panevėžio apskrityje. Tik Panevėžio rajono savivaldybėje gyventojų, turinčių vidurinį išsilavinimą, dalis yra didesnė. Biržų rajono VVG teritorijoje mažesnė ir gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalis. Nepakankamas gyventojų išsilavinimas stabdo ekonominę ir technologinę pažangą Biržų rajono VVG teritorijoje.

20-69 metų amžiaus gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 2011 metais, proc.

Vietovė (atitinkanti VVG teritorijai keliamus reikalavimus)	**20-69 metų amžiaus gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.**					
	aukštasis	aukštesnysis ir specialus vidurinis	vidurinis	pagrindinis	pradinis	nebaigė pradinės mokyklos, nelankė mokyklos, neraštingi
Lietuvos Respublika	27,07	20,82	38,03	11,62	2,13	0,31
Panevėžio apskritis	19,87	24,43	38,07	14,69	2,56	0,36
Biržų r. sav. (įskaitant biržų miestą)	14,35	23,88	39,13	18,54	3,66	0,44
Kupiškio r. sav.	16,34	24,52	38,07	16,66	3,79	0,62
Panevėžio r. sav.	17,85	23,13	39,42	16,26	2,87	0,46
Pasvalio r. sav.	13,92	24,67	35,61	21,24	4,00	0,56
Rokiškio r. sav.	16,35	25,09	37,78	16,93	3,26	0,60

Biržų darbo biržos duomenimis Biržų VVG atstovaujamose teritorijoje auga bedarbių skaičius. 2014 metais bedarbiais buvo registruoti 2034 asmenys, t.y. 7,7 proc. daugiau nei 2011 metais (2011

[14] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“ (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje)
[15] Statistikos departamento 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)
[16] Statistikos departamento 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)

m. bedarbių buvo 1889 asmenys)**(R8)**[17]. Vadovaujantis LR 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatais 2011 m. buvo 2866 bedarbių (įskaitant Biržų miestą).[18]
Užimtųjų skaičius Biržų rajono savivaldybėje (įskaitant Biržų miestą) 2011 m. buvo 8986. Ekonomiškai neaktyvių gyventojų Biržų rajono savivaldybėje (įskaitant Biržų miestą) 2011 m. buvo 12354.[19]
Biržų rajono savivaldybėje 30,1 proc. gyventojų pragyvenimo šaltinis – pensija. Valstybės socialinio draudimo fondo duomenimis 2011 m. 3901 asmenų gavo senatvės pensiją, 2014 m. 3446 asmenys. [20](įskaitant Biržų miestą). Vadovaujantis LR 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenimis 2011 m. pensijas gavo 8488 žmonių. (įskaitant Biržų miestą). Dar 26,3 proc. gyventojų pragyvenimo šaltinis – šeimos ir (ar) kitų asmenų išlaikymas. 7,8 proc. gyventojų pragyvenimo šaltiniu nurodė pašalpą. Ir tik 27,3 proc. gyventojų kaip pragyvenimo šaltinį nurodė darbo užmokestį (ir tai yra mažiausia gyventojų dalis, palyginus su kitomis apskrities savivaldybėmis), atitinkamai – 1,2 proc. pajamas iš savo ar šeimos verslo, 4,0 proc. pajamas iš žemės ūkio veiklos **(R9)**[21].

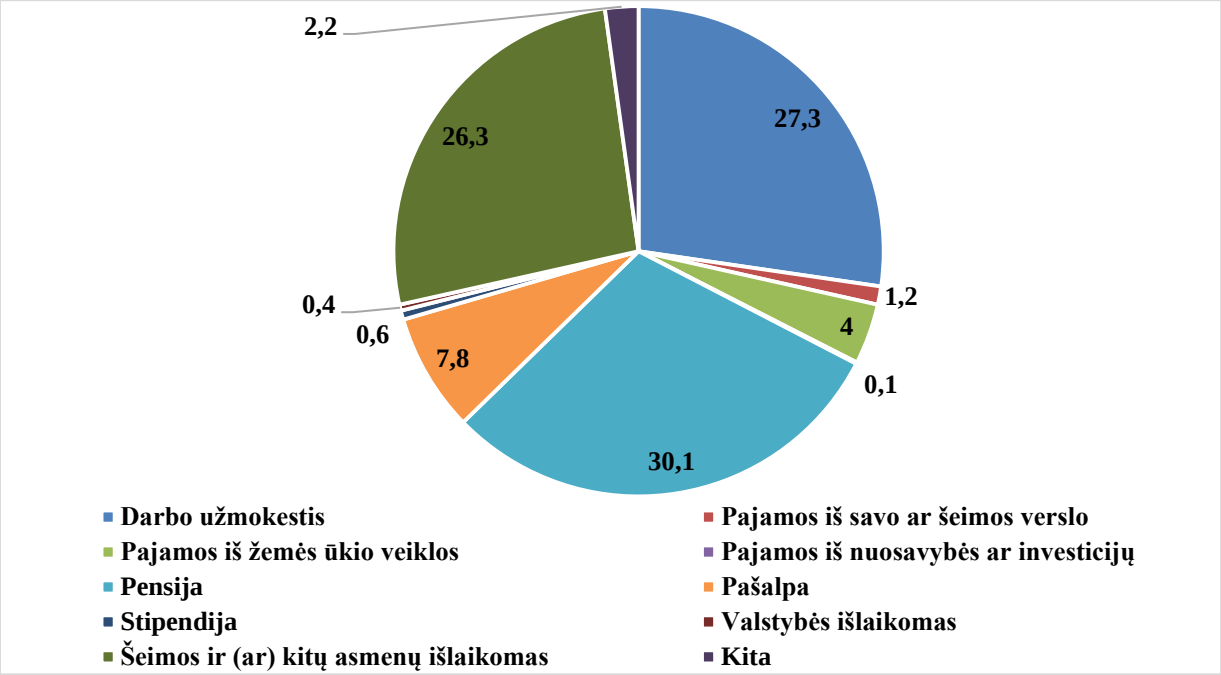

Gyventojų pasiskirstymas pagal pragyvenimo šaltinį Biržų rajono savivaldybės teritorijoje 2011 metais, proc.

Biržų rajono VVG teritorijose skurdą patiriančių asmenų skaičius 2014 metais siekė 1355 ir lyginant su 2011 metais (2011 m. buvo 1539 asmenys) jis sumažėjo 12 proc. (t.y. 184 asmenimis)

[17] Biržų darbo biržos duomenys, 2014-09-29 raštas Nr. S(P36)-303-(1.29(P36)), raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje
[18] http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Informacija+apie+gyventoju+uzimtuma.pdf/d6a46170-012d-40d0-afdd-f8c1621a6eee
[19] http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Informacija+apie+gyventoju+uzimtuma.pdf/d6a46170-012d-40d0-afdd-f8c1621a6eee
[20] Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenys, 2015-06-26 raštas Nr. (7.62)3-23368, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje
[21] Statistikos departamento 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)

.Tačiau 29 proc. (t.y. 26 šeimomis) išaugo socialinės rizikos šeimų skaičius. Tokių šeimų Biržų rajono VVG teritorijoje 2014 metais buvo 116 ir jose augo 274 vaikai t. y. 84 vaikais daugiau nei 2011 metais. 2011 m. buvo 90 socialinės rizikos šeimų ir jose augo 190 vaikų.**(R10)**[22].

Biržų rajono savivaldybėje (įskainat Biržų miestą)socialinės pašalpos gavėjų skaičius nuo 2011 metų (2 587) iki 2013 metų (2 521) sumažėjo tik 2,5 proc., tuo tarpu Panevėžio apskrityje socialinių pašalpų gavėjų skaičius mažėjo 16,0 proc., šalyje – 14,0 proc. **(R11)**[23].

Biržų rajono savivaldybėje (įskainat Biržų miestą), kaip ir šalyje, ir apskrityje 2011–2013 metais daugėjo socialinių paslaugų asmens namuose gavėjų skaičius. Biržų rajono savivaldybėje socialines paslaugas namuose gavusių asmenų skaičius išaugo nuo 224 (2011 metais) iki 265 (2013 metais). Savivaldybėje socialinių paslaugų asmens namuose gavėjų skaičius analizuojamu laikotarpiu augo sparčiau nei apskrityje ir šalyje **(R12)**[24].

2011–2013 metais pirmą kartą pripažintų neįgaliais vaikų ir suaugusiųjų skaičius šalyje, apskrityje ir savivaldybėje mažėjo. Vaikų iki 17 metų amžiaus Biržų rajono savivaldybėje (įskainat Biržų miestą) pripažintų neįgaliais skaičius sumažėjo nuo 31 (2011 metais) iki 8 (2013 metais) arba 74,2 proc. Apskrityje vaikų pripažintų neįgaliais mažėjo lėčiau nei savivaldybėje (sumažėjo 27,7 proc.), šalyje šis rodiklis mažėjo dar lėčiau. Suaugusiųjų pirmą kartą pripažintų neįgaliais mažėjo ne taip sparčiai kaip vaikų. Darbingo amžiaus asmenų, kurie pirmą kartą buvo pripažinti neįgaliais, 2011–2013 metais šalyje sumažėjo 12,0 proc., apskrityje – 2,3 proc., savivaldybėje – 8,7 proc. 2013 m. Biržų rajono savivaldybėje pirmą kartą pripažinti neįgaliais 157 asmenys arba 15 asmenų mažiau nei 2011 metais 2012 metais šis skaičius buvo dar mažesnis**(R13)**[25]. . 2011 m. besigydžiusių priklausomybės ligomis (be Biržų miesto) 61 asmuo, 2014 m. – 117 asmenų , padidėjo 91 proc..[26]2014 m., lyginant su 2011 m. vienišų asmenų skaičius Biržų rajono VVG teritorijoje sumažėjo 22 proc., buvo 331 asmuo, liko 258 asmenys.[27]

Biržų rajono savivaldybėje ilgalaikės (įskaitant Biržų miestą) socialinės globos poreikis nustatytas 19 suaugusių asmenų, turinčių negalią ir vienam turinčiam negalią vaikui. Trumpalaikės socialinės globos (namuose) poreikis nustatytas 22 asmenims. Globos šeimynose vaikams, likusiems be tėvų globos, poreikis nustatytas 5 vaikams. Globos poreikis nustatytas ir 48 senyvo amžiaus asmenims. Dienos socialinė globa nustatyta 47 asmenims, o pagalbos į namus poreikis nustatytas 94 asmenims. Socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo asmens (šeimos) namuose poreikis nustatytas 160 asmenų. Transporto poreikis nustatytas 969 asmenims, o bendrųjų socialinių paslaugų VšĮ Biržų rajono socialinių paslaugų centre ir NVO centruose poreikis nustatytas 3623 asmenims (**R14**)[28].

Ilgalaikės ir trumpalaikės socialinės globos paslaugos Biržų rajono savivaldybėje (įskaitant Biržų miestą) pakankamai išvystytos, tačiau vis dar aktuali problema – socialinių paslaugų teikimas

[22] Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“ (raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje)
[23] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (duomenys įskaitant Biržų miestą)
[24] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (duomenys įskaitant Biržų miestą)
[25] Biržų rajono savivaldybės 2014 m. socialinių paslaugų planas www.birzai.lt(duomenys įskaitant Biržų miestą)
[26] Panevėžio priklausomybės ligų centro 2016-01-14 raštas Nr. 13(1.14), raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje
[27] Biržų r. seniūnijų raštai, 2016-01-21 Nr. SD-10, 2016-01-22 Nr. SD-24, 2016- 01-19 Nr. BV-6, 2016-01-19 Nr. ISD-13, 2016-01-18 Nr. SD-09, 2016-01-19 Nr. R2-12, 2016-01-18 Nr. ISD-20 (raštai saugomi Biržų r.VVG būstinėje
[28] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (duomenys įskaitant Biržų miestą)

socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams. Šių paslaugų teikėjų nepakanka siekiant kokybiškų ir efektyvių pokyčių socialinės rizikos šeimų gyvenime. Be to, teikti ar plėsti socialines paslaugas labai reikia ir neįgaliems asmenims su sunkia negalia, vienišiems senyvo amžiaus ar neįgaliems asmenims, be tėvų globos likusiems vaikams.

Biržų rajono savivaldybės 2014 m. socialinių paslaugų plane išskirtos prioritetinės socialinių paslaugų plėtros rūšys: dienos socialinės globos teikimas asmens namuose, dienos socialinės globos paslaugų teikimas institucijoje, pagalbos į namus paslaugų teikimas, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugų teikimas.

VVG teritorijos socialinės situacijos atitikimas esamiems gyventojų poreikiams ir VVG teritorijos vizijai

Atliekant anketavimą, grupinį interviu, interviu nustatyta, kad Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomone didžiausias finansavimas socialinei sričiai, įgyvendinant VPS 2015-2023 metų, turėtų būti skiriamas bendruomeniškumo stiprinimui, kaimo gyventojų aktyvinimui, emigruojančių kaimo gyventojų srautų mažinimui, paslaugų kaimo gyventojams teikimui, kaimo bendruomenės švietimui ir mokymui, socialinės atskirties mažinimui.

Socialinė situacija atitinka VVG teritorijos vizijos elementą: VVG teritorijoje gyvena sumanūs, bendraujantys ir bendradarbiaujantys besimokantys, verslūs, saugūs, atviri naujovėms žmonės.

2.4.	VVG teritorijos ekonominė situacija

Bendra informacija.

Biržų rajono savivaldybėje daugiau kaip pusė užimtųjų dirba paslaugų sektoriuje, 39 proc. užimtųjų dirba pramonės bei žemės ūkio, žuvininkystės ir miškininkystės sektoriuose **(R15)**[29]**.** Pagal užimtųjų dalį žemės ūkyje, žuvininkystėje ir miškininkystėje Biržų rajono savivaldybė atsilieka tik nuo Pasvalio rajono savivaldybės, o pagal užimtųjų dalį pramonėje – tik nuo Rokiškio rajono savivaldybės. Palyginus su kitomis apskrities savivaldybėmis Biržų rajono savivaldybėje mažiausiai užimtųjų prekyboje ir transporto priemonių remonto bei transporto ir saugojimo veikloje. Pagal užimtų 15 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų pasiskirstymą pagal kitas ekonominės veiklos rūšis Biržų rajono savivaldybė neišsiskiria nuo kitų apskrities savivaldybių. Reikia pažymėti, kad žemės ūkio veikla Biržų rajono savivaldybėje pagal užimtumo mąstą išlieka pakankamai svarbi.

Užimtų 15 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis 2011 metais, proc.

Vietovė	Užimtų 15 metų amžiaus ir vyresnių gyventojų pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis, proc.						
	kitos paslaugos ir veiklos	žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	pramonė	statyba	prekyba, transporto priemonių	transportas ir saugojimas	apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla
Lietuvos Respublika	42,0	5,9	17,8	6,7	17,5	7,4	2,8

[29] Statistikos departamento 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)

Panevėžio apskritis	37,6	9,1	21,1	6,6	17,6	5,9	2,1
Biržų r. sav.	36,7	17,4	21,5	4,6	12,8	4,9	2,2
Kupiškio r. sav.	38,4	12,2	19,0	5,9	15,2	7,4	1,9
Panevėžio r. sav.	32,6	16,2	19,1	6,6	17,9	5,8	1,8
Pasvalio r. sav.	37,6	20,0	15,5	5,2	14,5	5,3	2,0
Rokiškio r. sav.	39,3	9,4	23,7	5,0	15,2	5,9	1,5

Biržų rajono VVG teritorijoje užimtumo situacija ne itin palanki nedarbo ir socialinėms problemoms spręsti. Nors 2011-2014 metų laikotarpiu užimtųjų skaičius (įskaitant Biržų miestą) menkai kito (2011 m. pradžioje užimtųjų skaičius 6386, pabaigoje 6548, 2014 m. pradžioje 6488, pabaigoje 6526) **(R16)**[30], tačiau augo bedarbių skaičius. 2014 metais bedarbiais buvo registruoti 2034 asmenys, t. y. 7,7 proc. daugiau nei 2011 metais (1889 asmenys) **(R17)**[31].
2014 m. pradžioje didžiausią dalį bedarbių (įskaitant Biržų miestą) sudaro paslaugų srities specialistai, darbuotojai dirbę žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje, pramonėje. Apie 10 proc. bedarbių sudaro niekur nedirbę asmenys. 86 proc. bedarbių – tai asmenys turintys vidurinį, pagrindinį ar žemesnį išsilavinimą **(R18)**[32].

Biržų rajono savivaldybėje 2011-2013 metais vidutiniškai per metus laisvų darbo vietų buvo priskaičiuojama apie 1,4 tūkst. Biržų rajono savivaldybėje (įskaitant Biržų miestą) laisvų darbo vietų 2011 m. registruota 1 224. Kitais, 2012 m., šis skaičius išaugo iki 1 444 darbo vietų, panašus išliko ir 2013 m. (1 412). Įdarbintų asmenų skaičius didesnis buvo 2012 m. (1 472) nei 2011 m. (1 419) ir 2013 m. (1 415). 2013 m. neterminuotam darbui priimi 879 asmenys ir 536 terminuotam darbui. 2011–2013 m. įdarbinamų asmenų terminuotam darbui Biržų rajono savivaldybėje skaičius mažėjo.[33]Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis Biržų rajono savivaldybėje 2012 m. buvo 1 procentiniu punktu mažesnis nei 2011 m.(12,2 proc.), toks pat išliko ir 2013 m., 11,2 proc.[34]

Nors vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Biržų rajono VVG teritorijoje (įskaitant Biržų miestą) auga, jis 21 proc. mažesnis nei vidutiniškai šalyje ir 8,5 proc. mažesnis nei vidutiniškai Panevėžio apskrityje **(R19)**[35].

2013 metų pabaigoje tiesioginės užsienio investicijos (TUI) Biržų rajono savivaldybėje siekė 9,32 mln. EUR ir sudarė 3,2 proc. Panevėžio apskrities TUI. 2011–2013 metais TUI savivaldybėje išaugo ketvirtadaliu. Apskrityje itin mažai TUI 2011–2012 metais turėjusios Panevėžio ir Rokiškio rajonų savivaldybės, 2013 metais sulaukė kelis ir net keliasdešimt kartų didesnių investicijų. Šalyje 2011–2013 metais TUI augo 15,3 proc., apskrityje – 37,5 proc. **(R20.)**[36]. 2013 metais vienam savivaldybės gyventojui teko 352 EUR TUI ir buvo 30,9 proc. didesnės nei 2011 metais. 2013 metais TUI tenkančios vienam savivaldybės gyventojui buvo tris su puse karto mažesnės nei apskrityje (1 203 EUR) ir dvylika kartų mažesnės nei šalyje (4 321 EUR) **(R21)**[37].

Tiesioginės užsienio investicijos 2011–2013 metų pabaigoje

Vietovė	Iš viso, mln. EUR			Vienam gyventojui, EUR		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	11 028,93	12 100,64	12 719,9	3 672	4 072	4 321
Panevėžio apskritis	208,91	240,62	287,22	833	993	1 203
Biržų r. sav.	**7,45**	**8,38**	**9,32**	**269**	**310**	**352**
Kupiškio r. sav.	4,27	3,23	2,50	137	166	131

Panevėžio r. sav.	1,40	0,71	7,96	29	19	212
Pasvalio r. sav.	5,74	5,77	6,45	207	212	242
Rokiškio r. sav.	0,37	0,39	14,94	11	12	456

Biržų rajono savivaldybėje mažiausios materialinės investicijos (MI) darytos 2012 metais, o didžiausios – 2011 metais. Lyginant 2011 ir 2013 metus MI savivaldybėje sumažėjo 5,0 proc. Palyginus 2011 ir 2013 metus, apskrityje MI sumažėjo 4,9 proc., o šalyje išaugo 1,8 proc. **(R22)**[38].

Materialinės investicijos 2011–2013 metais

Vietovė	Iš viso, tūkst. EUR			Vienam gyventojui, EUR		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Lietuvos Respublika	5 060 380	5 305 553	5 151 526	1 674	1 776	1 742
Panevėžio apskritis	261 161	266 277	248 364	1 050	1 090	1 032
Biržų r. sav.	20 891	16 760	19 835	747	613	741
Kupiškio r. sav.	17 004	11 586	10 147	846	590	527
Panevėžio r. sav.	49 520	49 235	30 951	1 277	1 291	821
Pasvalio r. sav.	26 636	18 123	20 662	947	659	767
Rokiškio r. sav.	27 928	24 710	25 472	807	730	770

2013 metais Biržų rajono savivaldybėje vienam gyventojui tenkančios MI siekė 741 EUR ir buvo labai panašios kaip ir 2011 metais. 2013 metais apskrities vienam gyventojui vidutiniškai teko 1 032 EUR MI arba 28,2 proc. daugiau nei savivaldybėje. Lyginant su šalies rodikliu (1 742 EUR) savivaldybėje MI vienam gyventojui atsiliko nuo šalies vidurkio daugiau nei du kartus. Biržų rajono savivaldybėje pastaraisiais metais daugiausia MI sulaukė šios ekonominės veiklos rūšys: kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba; elektros, dujų, vandens tiekimas ir atliekų tvarkymas. Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla bei administracinė ir aptarnavimo veikla savivaldybėje užsiimančiose įstaigose/įmonėse analizuojamu laikotarpiu buvo investuojama mažiausia **(R23)**[39].

Biržų rajone pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programą pagal 1 kryptį „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“ patvirtinta 718 paraiškų, patvirtinta 33 159 127 Eur paramos, pagal 2 kryptį „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ patvirtinta 13 410 paraiškų, patvirtinta 32 490 571 Eur paramos, pagal 3 kryptį „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ patvirtinta 322 paraiškų,

[30] Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenys, 2015-06-26 raštas Nr. (7.62)3-23368, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje.
[31] Biržų darbo biržos duomenys, 2014-09-29 raštas Nr. S(P36)-303-(1.29(P36)), raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje.
[32] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (įskaitant Biržų miestą)
[33] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (įskaitant Biržų miestą) psl. 11
[34] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt (įskaitant Biržų miestą)
[35] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)
[36] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)
[37] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)
[38] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)
[39] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt (įskaitant Biržų miestą)

patvirtinta 6 237 842 Eur paramos, pagal Nacionalinį kaimo tinklą (tinklo nariams) patvirtinta 63 paraiškos, patvirtinta 300 100 Eur paramos.[40]

Pagal priemonę „Prielaidų spartesnei ūkinės veiklos diversifikacijai kaimo vietovėse sudarymas“ Biržų rajono savivaldybė įgyvendino 4 projektus. Sukurta patraukli viešoji aplinka Biržų rajone: Nausėdžių k. (Širvėnos sen.) projekto vertė 252331 Eur, Pačeriaukštės k. (Pačeriaukštės sen.) projekto vertė 326609 Eur Nemunėlio Radviliškio mstl. (Nemunėlio Radviliškio sen.) projekto vertė 447009 Eur, Vabalninko m. (Vabalninko sen.) projekto vertė 398735 Eur.[41]

Biržų rajono vietos veiklos grupė pagal 4 kryptį „“Leader“ metodu įgyvendinamos priemonės“ administravo ir finansavo 77 vietos projektus, 1 867 788 Eur paramos sumai. VVG įgyvendino 3 projektus pagal priemonę „Tarpteritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“, išmokėta paramos suma 150 030 Eur. Įgyvendino 2 projektus pagal priemonę „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“ 92 678 Eur sumai.[42]

Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenų analizė leidžia teigti, kad Biržų rajono VVG teritorijos gyventojai aktyviai dalyvauja įsisavinant paramą teikiamą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą. Pasinaudojant parama, daugiausia modernizuojamos žemės ūkio valdos, naudojamasi konsultavimo paslaugomis, kuriasi jaunieji ūkininkai. Palyginus su visa Panevėžio apskritimi. Be to, Biržų rajono savivaldybės pareiškėjai išsiskiria teikiamų paramai gauti projektų kokybe, nes parama patvirtinta didžiajai daliai pateiktų paraiškų.[43]

Ne žemės ūkio sektorius.

Biržų rajono VVG teritorijoje 2014 metais veikė 128 mažos ir vidutinės įmonės (2013 metais – 123) ir jose dirbo apie 1,2 tūkst. darbuotojų. Tai sudaro 43,8 proc. visų Biržų rajono savivaldybėje veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus **(R24)**[44]. Vidutiniškai tūkstančiui Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų tenka 7,6, kai tuo tarpu vidutiniškai Lietuvos VVG teritorijose tūkstančiui gyventojų tenka 11,5 mažos ir vidutinės įmonės. Dominuoja įmonės, kuriose dirba iki 4 darbuotojų.

Savarankiškai dirbančiųjų Biržų rajono VVG teritorijoje, įskaitant Biržų miestą, skaičius kinta. Gyventojų įsigijusių verslo liudijimus 2011 m. buvo 592, o 2014 m. 548, t.y. sumažėjo 7 proc., gyventojų vykdančių individualią veiklą 2011 m. buvo 182, o 2014 m. 581, padidėjo daugiau nei 2 kartus.**(R25)**[45].

Biržų rajono VVG teritorijoje maisto perdirbimo srityje (pieno supirkimas ir perdirbimas) veikia vidutinė įmonė HOCHDORF BALTIC MILK, kurioje dirba 52 darbuotojai.

Pagrindinės ekonominės veiklos rūšys, kurias vykdė Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančios mažos ir vidutinės įmonės – prekyba (40 proc. visų įmonių), transporto priemonių remontas, apdirbamoji gamyba. Poreikių tyrimo metu bei diskutuojant su Turizmo informacijos centru bei kaimo turizmo sodybų savininkais nustatyta, kad mažai teikiama apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų, užsiimama švietimo veikla. Taip pat nepakankama kaimo turizmo paslaugų

[40] Biržų rajono sav. Žemės ūkio skyriaus duomenys, 2016-01-27 raštas Nr. SR-7, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje

[41] www.birzai.lt

[42] Biržų r.VVG VPS, tarptautinių , teritorinio ir mokymų projektų galutinės ataskaitos, saugomos Biržų r. VVG būstinėje.

[43] Smulkus ir vidutinis verslas Biržų rajono kaimo vietovėse. Biržai, 2012 m. Leidinys parengtas pagal tyrimo „Galimybės ir perspektyvos plėtojant smulkų ir vidutinį verslą Biržų rajono vietos veiklos grupės teritorijoje" rezultatus. Tyrimą finansavo LKT.

[44] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt

[45] Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenys, 2015-04-24 raštas Nr. (42.3BP)-6M-937, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje

įvairovė,trūksta laisvalaikio infrastruktūros. Kaimo turizmo veikla užsiima Alės Podėnienės kaimo turizmo sodyba, Manto Bartuškevičiaus sodyba, kaimo turizmo sodyba ,,pas Vaidotą“, V. Undzėno sodyba, Sodeliškių dvaro sodyba **(R26)**[46].

Vienos svarbiausių kliūčių mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus augimui Biržų rajono VVG teritorijoje – tai ribota rinka, nepakankamas finansinių išteklių prieinamumas ir aukšta jų kaina, brangstantys energetiniai ištekliai, nepakankami darbo jėgos įgūdžiai ir išsilavinimas. [47]
Biržų rajono VVG teritorijoje bendruomeninio ir socialinio verslo iniciatyvos tik pradeda formuotis. 2011 m. bendruomeninio verslo nebuvo, o 2015 m. bendruomeninio verslo iniciatyvoms priskirtina Kirkilų kaimo bendruomenė, gaminanti sertifikuotus tautinio paveldo produktus: blynus, žuvienę, žolelių arbatą). Jau 2011 m. socialinio verslo iniciatyvoms buvo galima priskirti ilgalaikės socialinės globos paslaugas senyvo amžiaus ir neįgaliems asmenims teikiančius Biržų rajono Legailių globos namus ir VšĮ Onos Milienės senelių globos namus. Iki šiol socialinio verslo iniciatyvų nepadaugėjo **(R27)**[48].

Biržų rajono savivaldybėje didžiausias keleivių vežėjas autobusais yra UAB Biržų autobusų parkas. Nors 2014 metais priemiesčio maršrutais pervežta 263 tūkst. keleivių, tačiau viešojo transporto priemonės yra fiziškai pasenusios **(R28)**[49].

Biržų rajono savivaldybėje komunalines, stambiagabarites, bioskaidžias atliekas surenka ir tvarko UAB „Biržų komunalinis ūkis“. 2013 metais viešosios komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos savivaldybės teritorijoje buvo teikiamos 97,0 proc. gyventojų ir 100,0 proc. ūkio subjektų. 2013 metais savivaldybės teritorijoje buvo 78 antrinių žaliavų konteinerių aikštelės, papildomai buvo reikalinga įrengti 40 aikštelių.

Biržų rajono VVG teritorijoje pagrindiniai interneto tiekėjai yra: AB “Teo LT“ bei AB „Lietuvos radijo ir televizijos centras“, teikiantis MEZON interneto paslaugas. Yra galimybė kaimo gyventojams naudotis ir mobiliuoju internetu, kurį teikia UAB „TELE2“, AB „Omnitel“ bei UAB „Bitė Lietuva“. Šiuo metu Biržų rajone veikia 21 viešieji interneto prieigos taškai (VIPT) kaimiškosiose vietovėse, kur yra suteikta galimybė nemokamai naudotis internetu. VIPT buvo įsteigti kaimo bibliotekų padaliniuose. Taip pat atidaryti LR Vidaus reikalų ministerijos, įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamą projektą „Viešųjų interneto prieigos taškų tinklo plėtra“. Biržų rajono savivaldybė aktyviai dalyvavo šiame projekte. Tačiau, Biržų rajono VVG teritorijoje interneto ryšio skvarba yra gana žema, telekomunikacijų ryšys labai brangus, nes jo tiekėjams nėra naudinga investuoti į kaimą, kur investicijos neatsiperka taip greitai kaip mieste **(R29)**[50].

Žemės ūkio sektorius.
Žemės ūkio sektorius vienas iš svarbiausių ekonomikos sektorių Biržų rajono VVG teritorijoje. 2014 metų pradžioje Biržų rajono VVG teritorijoje privatiems fiziniams asmenims priklausė 80,6 proc. žemės ūkio naudmenų, privatiems juridiniams asmenims – 7,0 proc., valstybei – 12,4 proc.

[46] Biržų turizmo informacijos centro duomenys, www.visitbirzai.lt
[47] Smulkus ir vidutinis verslas Biržų rajono kaimo vietovėse. Biržai, 2012 m. Leidinys parengtas pagal tyrimo ,,Galimybės ir perspektyvos plėtojant smulkų ir vidutinį verslą Biržų rajono vietos veiklos grupės teritorijoje" rezultatus. Tyrimą finansavo LKT.
[48] Biržų rajono VVG duomenys, 2015 m.
[49] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[50] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt

2015 m. vasario 1 d. duomenimis Ūkininkų ūkių registre buvo įregistruoti 2347 ūkininkų ūkiai **(R30)**[51] . Jų skaičius sudarė 20,1 proc. Panevėžio apskrities ūkių. Vidutinis ūkio dydis (13,07 ha) viršijo apskrities (11,72 ha) ir šalies (9,6 ha) vidutinių ūkių dydį bei buvo antras pagal dydį tarp apskrities savivaldybių **(R31)**[52]. 82,2 proc. ūkiams priklausančios žemės - privati, 17,2 proc. - nuomojama žemė iš kitų asmenų ir 0,6 proc. žemės buvo nuomojama iš valstybės. Ūkių skaičius palyginti su 2011 m. sausio 1 d. duomenimis sumažėjo trimis ūkiais: 2011 m. sausio 1 d. Ūkininkų ūkių registre registruoti buvo 2350 ūkininkų ūkiai, atitinkamai 2012 m. sausio 1 d. - 2377, 2013 m. sausio 1 d. – 2356, 2014 m. sausio 1 d. – 2354 ūkiai.

2015 metų vasario 1 d. didžiausią ūkių dalį (42,6 proc.) sudarė ūkiai, kurių dydis nuo 3 iki 10 ha **(R32)**[53]. Nėra ūkių, kurių dydis viršytų 500 ha. Bendras ūkininkų ūkių žemėnaudų plotas siekė 30675,64 ha ir sudaro 22,5 proc. Panevėžio apskrities ūkininkų ūkių žemėnaudų ploto.

Ūkių dydis	iki 3	nuo 4 iki 10 ha	nuo 10 iki 20 ha	nuo 20 iki 50 ha	nuo 50 iki 100 ha	daugiau kaip 100 ha
Ūkių skaičius	448	1001	494	324	60	20

Ūkininkų ūkių žemėnaudų grupavimas pagal bendrą plotą

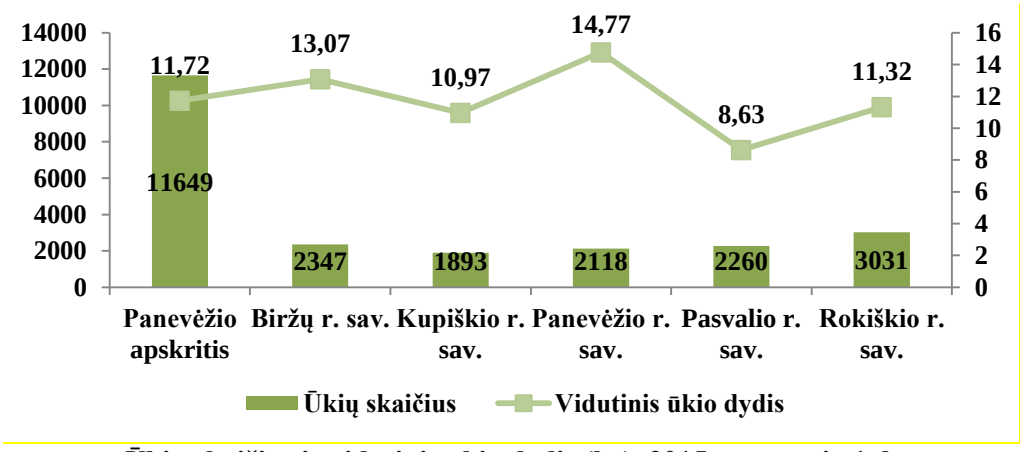

Ūkių skaičius ir vidutinis ūkio dydis (ha), 2015 m. vasario 1 d.

2014 metais ūkininkai iki 40 metų amžiaus sudaro 14,4 proc. visų ūkininkų ir nors jų dalis palyginti su 2011 metais išaugo 2,9 proc. punkto, lieka mažesnė nei vidutiniškai šalyje (17 proc.) **(R33)**[54]. Gerėjanti ūkininkų struktūra pagal amžių dar nepakankama sklandžiam kartų kaitos žemės ūkyje procesui užtikrinti.

[51] Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys, www.vic.lt
[52] Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys, www.vic.lt
[53] Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys, www.vic.lt
[54] Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys, www.vic.lt

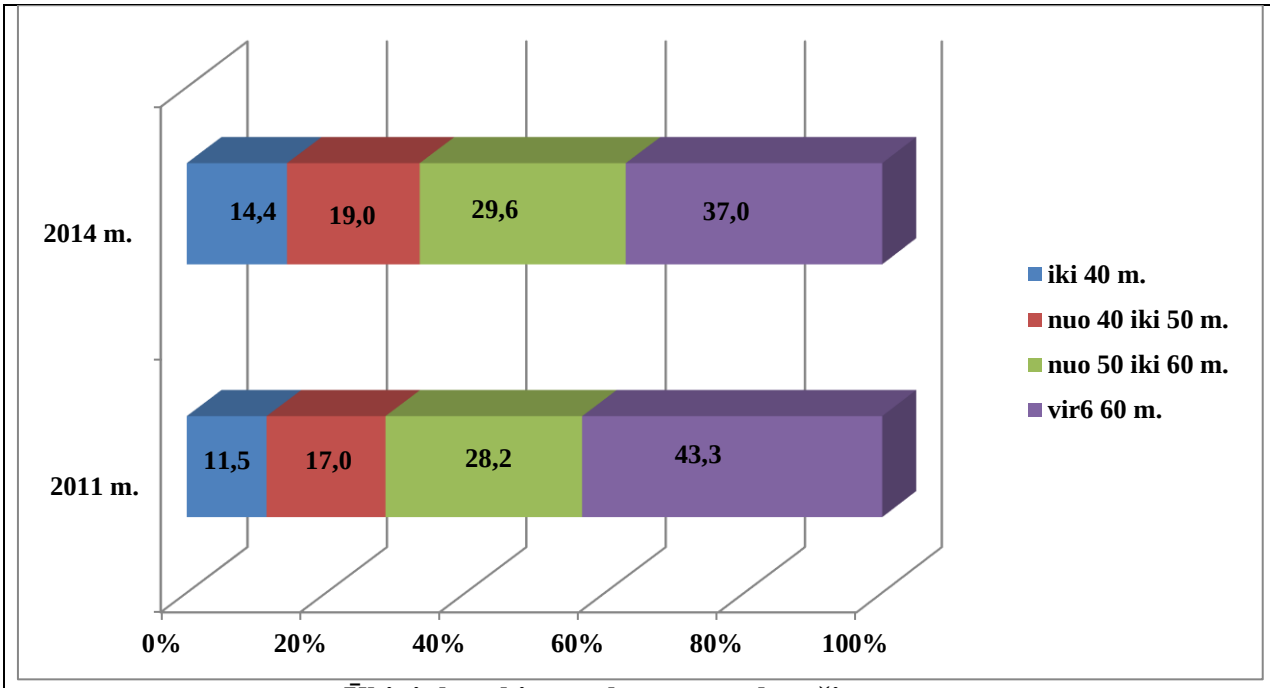

Ūkininkų ūkių struktūra pagal amžių, proc.

2013 metais Biržų rajono VVG teritorijoje pagaminta bendra žemės ūkio produkcija siekė 63 608 tūkst. EUR (2011 metais – 59 865 tūkst. EUR, 2012 metais – 72 642 tūkst. EUR). Čia pagaminta 17,0 proc. Panevėžio apskrities bendros žemės ūkio produkcijos. Lyginant 2011 ir 2013 metus, žemės ūkio produkcijos gamyba VVG teritorijoje išaugo 6,2 proc., apskrityje – 3,2 proc., šalyje – 8,3 proc. **(R34)**[55] .

Biržų rajono VVG teritorijoje dominuojanti žemės ūkio šaka – augalininkystė, nes 2014 metais 43,6 proc. ūkių buvo mišrūs, 37,6 proc. - specializavosi augalininkystėje, 12,8 proc. vertėsi pieninių galvijų auginimu ir 3,2 proc. užsiėmė kitomis veiklų rūšimis **(R35)**[56]. Ūkininkų ūkių pasiskirstymas palyginti su 2011 metais pagal veiklų rūšis kito nežymiai nežymiai link augalininkystės specializacijos, nes Lietuvos Respublikos 2010 metų visuotinio Žemės ūkio surašymo duomenimis 40,9 proc. ūkių buvo mišrūs, 30,9 proc. specializavosi augalininkystėje, 27,7 proc. vertėsi gyvulininkyste.

2014 metais augalininkystės produkcijos dalis Biržų rajono savivaldybės pagaminamos žemės ūkio produkcijos struktūroje sudarė 64,6 proc. ir palyginti su 2013 metais (60,3 proc.), jos dalis bendrojoje žemės ūkio produkcijos struktūroje išaugo 4,3 proc. punkto, o gyvulininkystės produkcijos ir taip santykinai mažesnė dalis 2014 metais palyginti su 2013 metais sumažėjo. Augalininkystės produkcijos dalis Biržų rajono savivaldybės pagaminamos žemės ūkio produkcijos struktūroje yra apie 5 proc. punktus didesnė nei vidutiniškai Panevėžio apskrityje ir šalyje. **(R36)**[57].

Žemės ūkio produkcija 2011-2014 metais

Vietovė	Žemės ūkio produkcija, mln. EUR	
	augalininkystės	gyvulininkystės

[55] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[56] Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys, www.vic.lt
[57] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt

	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Lietuvos Respublika	1 397,5	1 752,1	1 512,0	1 456,2	956,6	959,1	1 036,7	994,7
Panevėžio apskritis	232,0	289,4	225,7	217,4	131,6	130,5	149,4	146,5
Biržų r. sav.	38,3	49,5	38,3	43,2	21,6	23,1	25,3	23,7
Kupiškio r. sav.	23,7	28,4	23,5	23,2	14,1	15,0	16,1	14,8
Panevėžio r. sav.	77,5	94,8	72,3	68,3	44,0	40,1	51,3	53,1
Pasvalio r. sav.	62,4	87,6	68,4	61,4	34,1	34,2	38,7	38,1
Rokiškio r. sav.	30,2	29,1	23,2	21,3	17,9	18,1	18,1	16,8

2014 metais grūdiniai augalai užėmė 51 152 ha ploto, o grūdinių augalų derlingumas siekė 3590 kg/ha (didžiausias derlingumas 2011–2014 metų laikotarpiu). Jų derlingumas buvo panašus į apskrities grūdinių augalų derlingumą (3640 kg/ha), tačiau mažesnis nei vidutiniškai šalyje (3890 kg/ha) **(R37)**[58].

Galvijų skaičius Biržų rajono VVG teritorijoje mažėja sparčiau nei vidutiniškai apskrityje ir šalyje. Auginamų galvijų skaičius, lyginant 2011 ir 2013 metus, sumažėjo 5,0 proc. (apskrityje – 3,7 proc., šalyje – 2,5 proc.) **(R38)**[59].

Nors 2011 -2013 metų laikotarpiu augo primelžto iš karvės pieno kiekis, tačiau bendras primelžto pieno kiekis savivaldybėje sumažėjo 6,4 proc., kaip ir apskrityje ir šalyje.

Auga kiaulių skaičius, kuris per 2011-2013 metų laikotarpį išaugo 9 proc. (apskrityje kiaulių skaičius keitėsi neženkliai, šalyje sumažėjo - 13,1 proc.) **(R39)**[60].

Biržų rajono VVG teritorijoje sparčiau nei vidutiniškai apskrityje ir šalyje 2011-2013 metų laikotarpiu mažėjo paukščių, bičių šeimų skaičius. Triušių ir avių skaičius kito neženkliai **(R40)**[61].

2015 metais Biržų rajono VVG teritorijoje ūkinę veiklą vykdė 136 ekologiškai ūkininkaujantys subjektai. Per penkerių metų laikotarpį ekologiškai ūkininkaujančių skaičius sumažėjo 14,5 proc. **(R41)**[62]**.** Nors ekologiniai ūkiai stambėja, bet labai stambių ūkių nėra daug. Didžiąją dalį sudaro ūkiai iki 100 ha.

Ekologiškai ūkininkaujantys žemės ūkio subjektai 2011-2015, vnt.

[58] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt
[59] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt
[60] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt
[61] Statistikos departamento duomenys, www.statgov.lt
[62] VšĮ „Ekoagros“ duomenys, www.ekoagros.lt

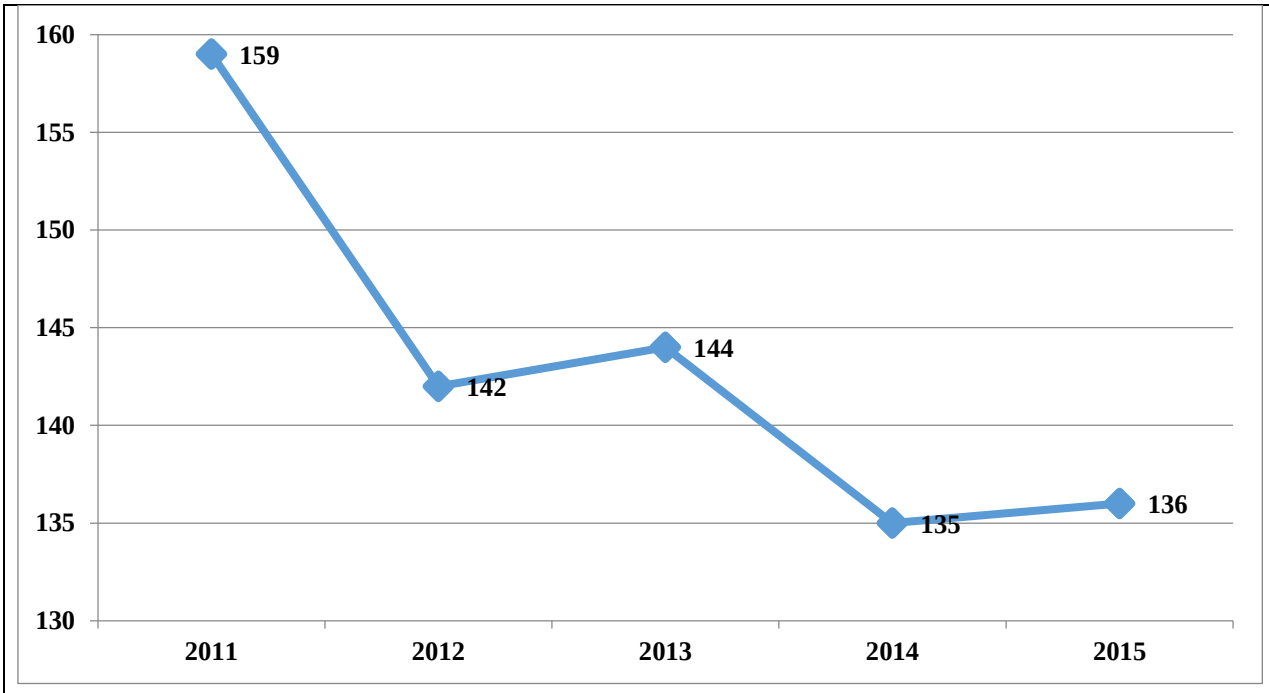

Biržų rajono VVG teritorijoje randasi ir žemės ūkio produktų perdirbimo iniciatyvų. Žemės ūkio produkciją perdirba tiek ūkininkai, tiek kooperatinės bendrovės, tiek uždarosios bendrovės: Žemės ūkio kooperatyvas „Ribes LT“ šaldo juodųjų serbentų uogas, gamina juodųjų serbentų pumpurų ekstraktą; Kooperatinė bendrovė „Mūsų Gojus“ tiekia lietuviškus, išskirtinės kokybės obuolius ir iš jų gamina natūralias obuolių sultis; Romualdo Misevičiaus ūkis iš VšĮ „Ekoagros” sertifikuotos žaliavos gamina ekologiškai švarius grikių produktus: grikių kruopas, grikių lukštų pagalves ir čiužinius; UAB „Būginių gausa“ užsiima mėsa ir mėsos produktais; Kristinos Milišiūnienės ūkis gamina avių produkciją: sūrius, dešras; Ūkininkas Dainius Krivičius augina uogas ir jas šaldo; Žemės ūkio kooperatyvas „Juodoji uoga“ užsiima šviežių ir šaldytų uogų didmeninė prekyba, juodųjų serbentų pumpurų, jų ekstrakto gamyba, mažmenine, didmenine prekyba **(R42)**[63].

VVG teritorijos ekonominės situacijos atitikimas esamiems gyventojų poreikiams ir VVG teritorijos vizijai.

Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomone didžiausias finansavimas ekonomikos srityje, įgyvendinant VPS 2015-2023 metų, turėtų būti skiriamas jaunimo verslumo skatinimui, verslo pradžios rėmimui – nurodė 69 proc. apklaustųjų; kaimo gyventojų pajamų didinimui, remiant smulkius ir vidutinius ūkius, labai mažas ir mažas įmones – nurodė 66 proc. apklaustųjų; bendruomenės narių verslumo ugdymui – nurodė 38 proc. apklaustųjų; geresnių sąlygų realizuoti vietos produktus sudarymui (prekyviečių, amatų centrų, perdirbimo cechų įrengimui ir kt.) – nurodė 34 proc. apklaustųjų; bendruomenių ekonominei veiklai vystyti – nurodė 28 proc. apklaustųjų.

Ekonominė situacija atitinka VVG teritorijos vizijos elementus: „Vystomas smulkusis, socialiai atsakingas verslas, turizmas, išskirtinius ir ekologiškus produktus gaminantis žemės ūkis“, „Gyvena sumanūs, bendraujantys ir bendradarbiaujantys besimokantys, verslūs, saugūs, atviri naujovėms žmonės“.

2.5.	VVG teritorijos socialinė infrastruktūra ir kultūros ištekliai

[63] Biržų rajono savivaldybės Žemės ūkio skyriaus duomenys, 2016-01-19 rašto Nr. SR-7, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje

Nevyriausybinės organizacijos.

Aktyvus kaimo bendruomenių kūrimasis, kaimo žmonių būrimasis bendrai veiklai Biržų krašte prasidėjo jau 1995 metais. Pirmieji šaukliai vienytis buvo Šukionių, Pabiržės, Rinkuškių ir Anglininkų kaimų žmonės. Bendruomeninio judėjimo tikslai – kaimo gyventojų telkimas socialinių, ekonominių ir kultūrinių problemų sprendimui; neįgaliųjų, senyvo amžiaus žmonių, vaikų, gyvenančių probleminėse šeimose, priežiūra; kultūrinė, sportinė ir švietėjiška veikla; kaimo tradicijų atgaivinimas ir plėtojimas; bendruomenės nariu, ypač jaunimo, pilietiškumo ugdymas, atstovavimas bendruomenės interesams. Jau 2004 metais buvo įregistruotos 38 kaimo bendruomenės. Šiu metu 2015 m. Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 48 bendruomeninės organizacijos **(R43)**[64], kurias jungia Biržų rajono kaimo bendruomenių sąjunga. Bendruomeninių organizacijų veikloje aktyviai dalyvauja 3,6 tūkst. narių arba ketvirtadalis vyresnių nei 14 metų amžiaus Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų **(R44)**[65]. Bendruomenių veikloje aktyviai dalyvaujančių narių skaičius per 2010-2015 metų laikotarpį išaugo 14 proc., nuo 3215 iki 3661 narių. Tik 10 kaimo bendruomenių neturi bendruomenių namų. Kaimo bendruomenių skaičius tolygiai išsidėstęs visoje Biržų rajono VVG teritorijoje proporcingai gyventojų skaičiui: didesnėse pagal gyventojų skaičių seniūnijoje veikia daugiau bendruomeninių organizacijų, mažesnėse - mažiau.

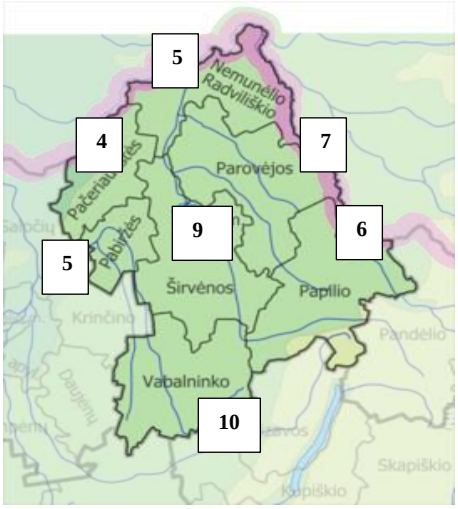

Kaimo bendruomeninių organizacijų išsidėstymas Biržų rajono VVG teritorijoje pagal seniūnijas

Biržų rajono kaimo vietovių vietos plėtros 2007-2013 m. strategijos įgyvendinimas ženkliai prisidėjo prie bendruomeninei veiklai reikalingos infrastruktūros sutvarkymo, partnerystės skatinimo projektų įgyvendinimo. Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančios bendruomeninės organizacijos 2010-2015 metų laikotarpiu įgyvendino net 265 projektus **(R45)**[66], skirtus patrauklios ir patogios gyventi bei dirbti aplinkos kūrimui, kaimo gyventojų naujų bendradarbiavimo formų diegimui, partnerystės skatinimui, tradicijų puoselėjimui, jaunimo įtraukimui, iš kurių 72 projektus arba 27 proc. visų bendruomeninių organizacijų per minėtą laikotarpį įgyvendintų projektų finansavo Biržų rajono VVG.

Be kaimo bendruomenių Biržų rajono VVG teritorijoje veikia trys Lietuvos ūkininkių draugijos skyriai, kurios narėmis yra 65 ūkininkės; Biržų rajono kareivių motinų sąjunga, jungianti 69 nares; Biržų rajono žemdirbių asociacija, jungianti 74 žemdirbius; Biržų bitininkų draugija, jungianti 92

[64] Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančių kaimo bendruomeninių organizacijų apklausos duomenys, 2015 m.
[65] Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančių kaimo bendruomeninių organizacijų apklausos duomenys, 2015 m.
[66] Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančių kaimo bendruomeninių organizacijų apklausos duomenys, 2015 m.

bičiulius ir aštuoniolika melioracijos statinių naudotojų asociacijų, jungiančių 86 narius. Dauguma jų yra įgyvendinusios bent po vieną projektą.[67]

Kitos organizacijos ir institucijos.
Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 3 ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Juose besimokančiųjų skaičius, 2010-2011 metus palyginus su 2014-2015 metais išaugo, 15 proc. **(R46)**[68]. Per minėtą laikotarpį buvo uždaryta vienintelė pradinė mokykla, veikusi Vabalninko seniūnijoje. Taip pat Papilio seniūnijoje iš dviejų veikusių mokyklų liko viena. Iš viso Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 9 ne pradinės mokyklos, kuriose mokinių skaičius mažėja **(R47)**[69]. VVG teritorijoje veikia keturi vaikų dienos centrai ir vienas socializacijos centras. Jų skaičius per pastaruosius penkerius metus nekinta. Biržų rajono savivaldybėje veikia dvi neformaliojo vaikų švietimo įstaigos: muzikos ir sporto mokyklos, kurios prieinamos, bet blogiau pasiekiamos ir Biržų VVG teritorijoje gyvenantiems vaikams. Biržų rajono VVG teritorijoje gyvenantys vaikai, jaunimas gali naudotis ir ugdymo įstaigoms priklausančia sporto infrastruktūra, tačiau daugelio sporto infrastruktūros objektų būklė prasta **(R48)**[70].

Biržų rajono VVG teritorijoje sveikatos apsaugos paslaugas teikia 4 ambulatorijos, 1 reabilitacijos ligoninė, 13 medicinos punktų. Per analizuojamą laikotarpį šių įstaigų skaičius nekito, nors vidutiniškai šalyje ambulatorinių sveikatos priežiūros įstaigų, ligoninių ir medicinos punktų (5,4 proc.) mažėjo. Visgi praktikuojančių gydytojų skaičius tenkantis 1000-iui gyventojų ženkliai atsilieka tiek nuo Lietuvos, tiek nuo apskrities vidurkio ir tai riboja gyventojų savalaikį sveikatos apsaugos paslaugų pasiekiamumą **(R49)**[71].

Biržų rajono VVG teritorijoje ilgalaikės socialinės globos paslaugas senyvo amžiaus ir neįgaliems asmenims teikia Biržų rajono Legailių globos namai ir VšĮ Onos Milienės senelių globos namai. Legailių globos namai taip pat teikia ir trumpalaikės socialinės globos paslaugas **(R50)**[72]. Šios įstaigos tenkina asmenų, galinčių gyventi bendrojo tipo globos įstaigose, socialinės globos poreikį. Socialinės globos paslaugas vaikams teikia vaikų namai ir pagalbos centras šeimoms. Tačiau vis dar aktualia problema išlieka socialinių paslaugų teikimas socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams, kadangi nepakanka tokių paslaugų teikėjų siekiant kokybiškų ir efektyvių pokyčių socialinės rizikos šeimų gyvenime.

Į Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų kultūrinį gyvenimą svarų indėlį įneša Biržų kultūros centras, kuris prisideda saugant, skleidžiant, perduodant iš kartos į kartą vietos tradicijas, organizuojant poilsį ir pramogas, skleidžiant profesionalų meną, rūpinantis Biržų krašto pristatymu Lietuvoje ir užsienyje. Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 25 Biržų kultūros centro skyriai. Auga kultūros centrų organizuojamų renginių skaičius.

[67] www.birzuvvv.lt
[68] Biržų rajono VVG duomenys, 2015 m.,Biržų r. sav.Švietimo skyriaus 2015-02-20 raštas, Nr. SD-13, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje
[69] Biržų rajono VVG duomenys, 2015 m. Biržų r. sav.Švietimo skyriaus 2015-02-20 raštas, Nr. SD-13, raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje
[70] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[71] Biržų rajono savivaldybės 2014-2016 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2014 m. gruodžio 22 d. sprendimu Nr. T-314
[72] Biržų rajono VVG duomenys, 2015 m., legailiai.puslapiai.lt

Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 26 bibliotekos, iš kurių 21 yra prieiga prie interneto. Interneto prieigos įkurtos, pasinaudojant ES parama.[73] Tai Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio bibliotekos filialai. Biržų rajono VVG teritorijoje, kaip ir Panevėžio apskrityje vidutiniškai, bibliotekų skaičius nesikeitė, nors Lietuvoje bibliotekų skaičius mažėja. Vabalninko miesto filiale per metus apsilanko arti 15 tūkst. lankytojų. Kaimo filialai vidutiniškai per metus aptarnauja apie 5,5 tūkst. lankytojų ir jų skaičius mažėja. 90 proc. vartotojų suaugusieji ir vaikai, likusioji dalis – jaunimas **(R51)**[74].Pastaraisiais metais bibliotekose vyko paslaugų modernizavimas, bet jis neužgožė tradicinių ir pagrindinių veiklos sričių. Elektroninės paslaugos teikiamos visose bibliotekose ir jomis naudojasi 40 proc. bibliotekų lankytojų **(R52)**[75].

Biržų rajono VVG teritorijoje veikia Biržų krašto muziejaus „Sėla“, kuris priskirtas I grupės muziejams[76], Vabalninko skyrius (2014 metais jį aplankė 1151 lankytojas), 8 visuomeniniai ir privatūs muziejai: tarpukario Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjo Konstantino Šakerio memorialinis muziejus, Balio Sruogos gimtinė-sodyba, rašytojo K. Binkio memorialinė ekspozicija, Sigutės Kiaulėnienės šeimos muziejus bei kaimo bendruomenių muziejai (Kirkilų k., Mieliūnų k., Parovėjos k., Šukionių k.). Pasinaudojus ES parama buvo įkurtas Biržų krašto muziejaus „Sėla“ filialasKirkilų amatų centras.**(R53)**[77].

Biržų rajono VVG teritorijoje policijos nuovadų nėra. Užtikrinant saugumą gelbsti penkiolika policijos rėmėjų. Veikia aštuoni ugniagesių komandų punktai, kuriose dirba 54 darbuotojai. Per 2011-2015 metų laikotarpį ugniagesių komandos punkto atsisakyta Parovėjos seniūnijoje.[78]

Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 5 pašto skyriai. [79]

Kultūros ištekliai.

Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 18 mėgėjų meno kolektyvų. Jų skaičius auga. Tai Pabiržės folkloro ansamblis „Žemyna“, Vabalninko etnografinis ansamblis „Saulala“, Vabalninko jaunimo šokių kolektyvas, Papilio moterų ansamblis „Sentimentai“, Papilio vokalinis moterų kvartetas, Humoro grupė „Medeikių bobos“, mišrus Smilgių ansamblis, mišrus Pasvaliečių ansamblis, etnografinis Gulbinų moterų ansamblis, gyvuojantis jau 50 metų, Pabiržės močiučių klubo ansamblis, Kučgalio kaimo kapela, Skrebiškių moterų ansamblis, Kupreliškio moterų ansamblis, Nemunėlio Radviliškio Onos Milienės senelių namų kapela „Santaka“, Ramongalių kapela „Ramgala“, Juostaviečių dramos būrelis, Skrebiškių dramos būrelis, Melūnų dramos kolektyvas **(R54)**[80].

iržų rajono VVG teritorijoje esantis archeologijos paveldą sudaro: 8 valstybės saugomi archeologiniai objektai, apie 30 architektūros kompleksų (dvarai, sakralinių statinių kompleksai, žymių žmonių tėviškės) bei apie 10 pavienių statinių. 7 kultūros vertybės paskelbtos kultūros

[73] Biržų rajono savivaldybės 2014-2016 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2014 m. gruodžio 22 d. sprendimu Nr. T-314
[74] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[75] Biržų rajono savivaldybės 2014-2016 metų strateginis veiklos planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2014 m. gruodžio 22 d. sprendimu Nr. T-314
[76] LR Kultūros ministerija I grupei priskiria muziejus, turinčius ne mažesnius kaip 100 tūkst. eksponatų fondus ir stacionarių ekspozicijų plotą ne mažesnį kaip 1500 kv. m., www.visitbirzai.lt,, www.muziejai.lt
[77] Biržų turizmo informacijos centro duomenys, www.birzutic.lt
[78] www.birzuvvg.lt
[79] www.post.lt
[80] Biržų kaimo bendruomenių duomenys, www.birzutic.lt

paminklais: Papilio įtvirtinta dvarvietė, Krauklių senovės gamybos vieta vadinama Stiklo krosnimi, Klausučių, Žiobų ir Rinkuškių (juodelių) piliakalniai bei J. Šerno kapas **(R55)**[81] . Priskaičiuojama apie 80 istorinių memorialinių vietų, 200 – dailės kultūros vertybių. Kultūros vertybių sąrašas nuolat pasipildo naujais objektais.

Klausučių ir Rinkuškių piliakalniai vertingi moksline ir pažintine prasme ir pritaikyti turistams lankyti, nuolat tvarkomi. Išskirtinai vertingi yra Biržų rajono VVG teritorijoje esantys sakralinio paveldo objektai, kurie taip pat prižiūrimi ir tvarkomi. Didžiausią susirūpinimą kelia buvusių dvarų-palivarkų paveldas, nes jis labai sunykęs. Istorijos paminklų – neveikiančių kapinių, laidojimo vietų priskaičiuojama apie 145. Jų teritorijos tvarkomos pagal galimybes, tačiau nenuosekliai, nepakankamai. Trūksta gidų, galinčių pristatyti esantį paveldą.

Nuo seno Biržų kraštas garsus aukštaičių vaišingumą menančiomis tradicijomis, skania rugine duona ir miežiniu alumi. Iki šių dienų Biržų apylinkėse iš kartos į kartą perduodami alaus gaminimo receptai, gyvos ir nemirštančios aludarystės ir duonos kepimo tradicijos. 2015 metų duomenimis tautinio paveldo produktų gamintojų sertifikatus turėjo UAB „Ponoras“ ir Čygo-Kalkio TŪB „Rinkuškiai“ (sertifikuotas tautinio paveldo produktas - miežinis alus); UAB „SIJAR“ (sertifikuotas rapsų, saulėgražų ir kanapių aliejus); UAB „Butautų dvaro bravoras“ (sertifikuotas tautinio paveldo produktas – alus); Vitenė Repšienė (sertifikuoti tautinio paveldo produktai: vašku marginti margučiai, skutinėti margučiai, augaliniais dažais dažyti margučiai, šiaudiniai sodai, šiaudinės žvaigždės); Rita Dagienė (sertifikuotas tautinio paveldo produktas – riešinės); Zita Kumpelienė (sertifikuoti tautinio paveldo produktai: veltiniai, pintinės juostos); Vytas Jareckas (sertifikuoti tautinio paveldo produktai: pasagos, vyriai, užraktai, grandinės ir jų detalės, apkaustai); Kirkilų kaimo bendruomenė (sertifikuoti tautini paveldo produktai: blynai, žuvienė, žolelių arbata) **(R56)**[82] .

Organizuojami tradiciniai renginiai būtent Biržų rajono VVG teritorijoje: „Moliūginė“ Klausučiuose, Sekminės Petro Aukštikalnio ūkyje, Gulbinų gandrų sutiktuvės ir palydėtuvės, Sugrįžimai – kraštiečių šventės, Šv. Mato atlaidai Šukionyse, Žolinės atlaidai Vabalninke, Tradicinė krepšinio šventė Vabalninke.

Kultūros išteklių susijusių su teatru, daile, kinu Biržų r. VVG teritorijoje nėra.

VVG teritorijos socialinės infrastruktūros ir jos veiklos, kultūros išteklių atitikimas esamiems gyventojų poreikiams ir VVG teritorijos vizijai.

Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomone didžiausias finansavimas socialinės infrastruktūros ir jos veiklos srityje, įgyvendinant VPS 2015-2023 metų, turėtų būti skiriamas vaikų darželių, mokyklų, stadionų, aikštynų, poilsiaviečių steigimui/tvarkymui, socialinių paslaugų tokių kaip: dienos socialinės globos teikimo asmens namuose ir institucijose, pagalbos į namus, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugų vystymui.

Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomone didžiausias finansavimas kultūros srityje, įgyvendinant VPS 2015-2023 metų, turėtų būti skiriamas kultūrinių renginių organizavimui – nurodė 76 proc. apklaustųjų; tradicinio meno ir amatų plėtojimui (kalvystės, audimo, pynimo plėtojimui ir kt.) – nurodė 60 proc. apklaustųjų; meno kolektyvų materialinės bazės stiprinimui – nurodė 47 proc. apklaustųjų; nematerialaus paveldo puoselėjimui (tarmės saugojimui, senųjų vietovardžių, gatvių pavadinimų rinkimui ir užrašymui, ir kt.) – nurodė 47 proc. apklaustųjų;

[81] Kultūros paveldo departamento prie LR Kultūros ministerijos duomenys, www.kpd.lt
[82] LR Žemės ūkio ministerijos informacija, www.tautinispaveldas.lt

kultūros paveldo objektų atnaujinimui ir pritaikymui šiuolaikiniams poreikiams – nurodė 43 proc. apklaustųjų.
Socialinė infrastruktūra ir jos veikla, kultūros ištekliai atitinka VVG teritorijos vizijos elementus: „Biržų rajono VVG teritorijoje saugomas kultūros paveldas, Biržų krašto savitumas“, „Puoselėjamos esamos ir kuriamos naujos tradicijos“, „Gyvena sumanūs, bendraujantys ir bendradarbiaujantys besimokantys, verslūs, saugūs, atviri naujovėms žmonės“ ir „Tiek jaunimo, jaunų šeimų, tiek senjorų poreikiams pritaikyta infrastruktūra“.

2.6.	VVG teritorijos gamtos išteklių analizė

Žemės fondas, jo struktūra, žemės ūkio naudmenų kokybė ir jų tinkamumas žemės ūkio veiklai.
2015 metų pradžioje Biržų rajono VVG teritorijos bendras plotas – 145792,63 ha. Iš jo žemės ūkio naudmenos sudaro 93334,25 ha arba 64 proc. bendro teritorijos ploto **(R57)**[83]. Šis rodiklis didesnis nei vidutiniškai šalyje (53 proc.) bei vidutiniškai Panevėžio apskrityje (61 proc.) ir yra mažesnis tik už atitinkamą Pasvalio rajono savivaldybės rodiklį (75 proc.). 13,6 proc. žemės ūkio naudmenų yra intensyvaus karsto teritorijoje[84]. Dirvožemiai daugiausia lengvo priemolio, velėniniai glėjiški, jauriniai arba puveniniai glėjiniai. Žemės naudmenų našumo balas 44,2 ir jos priskirtinos vienoms derlingiausių Lietuvos žemių.[85]

Didžiąją dalį žemės ūkio naudmenų užima ariama žemė 95,9 proc., pievos ir natūralios ganyklos sudaro – 3,4 proc., o sodai – 0,7 proc. žemės ūkio naudmenų.[86]

Biržų rajono VVG teritorijoje yra daug įvairaus amžiaus įgriuvų, kurios atsirado požeminiams ir paviršiniams vandenims ištirpdžius gipso, klinčių bei druskų klodus. Kadangi čia šie klodai yra labai arti žemės paviršiaus, atsirandančios tuštumos atsiveria ir susidaro smegduobės arba įgriuvos, kurias geologai vadina karstinėmis. Tokių žemių yra 29416 ha, tai sudaro apie 20 proc. viso teritorijos ploto. Todėl, Biržų rajono VVG teritorijos gamtinės sąlygos riboja intensyvų ūkininkavimą ir pagal 1993 metų Požeminio vandens apsaugos nuo užteršimo ir ekologiškai švarios žemdirbystės vystymo intensyvaus karto zonoje programą, Biržų krašte žemės ūkis turi būti orientuojamas į tausojantį ir ekologinį ūkininkavimą.[87]

Biržų rajono VVG teritorijoje 2013 metais ekologiškai ūkininkaujama buvo 14,4 proc. žemės ūkio naudmenų plote **(R58)**[88] ir tai net 9 proc. punktais daugiau nei vidutiniškai Lietuvoje, kur 2012 metų duomenimis ekologiškai ūkininkaujama buvo 5,4 proc. žemės ūkio naudmenų plote[89]. Per 2007-2013 metų laikotarpį plotas, kuriame ekologiškai ūkininkaujama, išaugo 17,2 proc. punkto ir sudarė 13,9 tūkst. ha. [90]

Kraštovaizdis, įskaitant vandens telkinius ir miškus, jų tinkamumas rekreacijai, biologinė įvairovė ir saugomos teritorijos.

[83] Nacionalinės žemės tarnybos prie LR Žemės ūkio ministerijos duomenys, www.nzt.lt
[84] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 24 d. nutarimas Nr. 589 „Dėl priemonių Šiaurės Lietuvos karstinio regiono ekologinei būklei pagerinti“
[85] http://agrolab.lt/wp-content/uploads/2015/05/Lietuvos-zemiu-nasumas-2015.pdf
[86] Nacionalinės žemės tarnybos prie LR Žemės ūkio ministerijos duomenys, www.nzt.lt

[87] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[88] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[89] http://www.organic-europe.net
[90] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt psl. 47

Biržų rajono VVG teritorija yra Mūšos – Nemunėlio žemumoje. Jos paviršius aukštėja iš šiaurės vakarų į pietryčius. Didžiausias aukštis 88 m ties Einoriais, mažiausias – 21 m ties Nemunėlio vidurupiu. Biržų krašto vidurio ir šiaurės vakarų dalyje yra apie 9000 karstinių įgriuvų. 4,5 proc. rajono teritorijos užima durpynai, didžiausias iš jų Purvų–Butniūnų durpynas. VVG teritorijos šiaurės rytų, šiaurės ir šiaurės vakarų riba teka Nemunėlis, vidurine dalimi – jo intakas Apaščia, vakarine – Mūšos intakas Tatula. VVG teritorijoje yra 17 ežerų, 1 tvenkinys, teka 28 upeliai ilgesni nei 5 km. Didžiausios upės: Apaščia, Agluona, Tatula, Upytė, Rovėja, Juodupė, Smardonė, Čeraukštė ir Uogelė. Išskirtinė Tatulos upė, turinti dvigubą - antžemine ir požeminę vagą, kurioje vanduo visada šaltas.[91]

Biržų kraštas garsėja karstinėmis įgriuvomis. Šiuo metu jų priskaičiuojama apie 9000. Tankiausiai lankomi, turintys įspūdingiausias smegduobes yra Karajimiškio ir Kirkilų kraštovaizdžio draustiniai. Draustinio laukuose karstinių įgriuvų tankumas didžiausias (virš 200 vnt./kv. km). Čia pati žymiausia ir didžiausia smegduobė – „Karvės ola“. Kirkilų kraštovaizdžio draustinis (1137 ha) yra aktyvaus paviršinio karsto plotas. Čia galima pamatyti – Kirkilų ežeryną. Labai daug įgriuvų yra įsmukusios žemiau gruntinio vandens lygio ir dėl to virtusios ežerėliais. Ežeryną sudaro daugiau kaip 30 susijungusių ežerėlių, užimančių daugiau kaip 4 ha plotą **(R59)**[92].
Gamtinio turizmo mėgėjams įdomūs pasivaikščiojimai Užubalių telmologinio draustinio taku, smegduobės „Barsuko ola“ teritorijos pažintiniu – geologiniu taku, „Užušilių“ pažintiniu taku. Lankytinos Muoriškių atodanga, Tabokinės atodanga, dolomitinė atodanga „Velniapilio ola“, Juodžionių riedulynas, aplankymas parkų ir šiauriausio Lietuvos taško **(R60)**[93].

Biržų rajono VVG teritorijos miškingumas siekia 28 proc. **(R61)**[94] ir buvo artimas Panevėžio apskrities (28,2 proc.) ir šalies (33,3 proc.) miškingumui. Didžioji dalis miškų masyvo yra teritorijos šiaurės rytuose, o derlingiausia žemė - vakaruose. Miškingiausios Nemunėlio Radviliškio, Parovėjos, Vabalninko seniūnijos, kuriose miškai sudaro apie 50 proc. kaimo teritorijos ploto. Bendras miškų žemės plotas užėmė 41009,42 ha. Valstybinės reikšmės miškai savivaldybėje užėmė apie pusę visų miškų ploto, kita dalis – privatūs, rezervuoti nuosavybės teisei atkurti ir kiti miškai **(R62)**[95]. Valstybinius miškus rajone prižiūri Biržų miškų urėdija. Didžiausi savivaldybės miškai – Biržų giria (dešimtas pagal dydį miško plotas Lietuvoje), Vabalninko šilas, Salamiesčio ir Medžvalkių miškai, Šilų miškų masyvas. Rajone vyrauja beržynai, mišrieji miškai. II grupės A ekosistemų apsaugos miškai sudaro 3,6 proc., II grupės B rekreaciniai miškai – 0,2 proc., III grupės apsauginiai miškai – 10,3 proc. ir IV grupės ūkiniai miškai – 85,9 proc.

Medienos ištekliai savivaldybėje siekė 7 430 tūkst. m^3 bei sudarė 17,3 proc. apskrities medienos išteklių. Medynų produktyvumas m^3/ha savivaldybėje (196) buvo mažesnis nei apskrityje (205) ir šalyje (226).

Biržų rajono VVG teritorijoje esančiuose valstybiniuose miškuose įrengtos 12 poilsiaviečių ir 3 atokvėpio vietos. Visi rekreaciniai objektai reguliariai prižiūrimi, tvarkomi, atnaujinami ir remontuojami Biržų miškų urėdijos lėšomis.

[91] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt
[92] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt.
[93] Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginis planas, patvirtintas Biržų rajono savivaldybės tarybos 2015 m. birželio 30 d. sprendimu Nr. T-131, www.birzai.lt.
[94] Nacionalinės žemės tarnybos prie LR Žemės ūkio ministerijos duomenys, www.nzt.lt
[95] Valstybinės įmonės Biržų miškų urėdija duomenys (raštas 2015-03-19 Nr. S-320)

Biržų rajono VVG teritorijoje gausu saugomų teritorijų: draustinių, biosferinių poligonų, Natura 2000 teritorijų (buveinių apsaugai ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų). Kai kurios teritorijos priskirtinos net keliems saugomų teritorijų tipams. Priskaičiuojami 4 geologiniai draustiniai, kurių plotas 2 217,6 ha; 1 geomorfologinis draustinis, kurio plotas 484,7 ha; 2 hidrografiniai draustiniai, kurių plotas 381,6 ha; 5 botaniniai draustiniai, kurių plotas 514,4 ha; 2 botaniniai – zoologiniai draustiniai, kurių plotas 82,0 ha; 4 genetiniai draustiniai, kurių plotas 26,9 ha; 1 telmologinis draustinis, kurio plotas182,9 ha; 4 kraštovaizdžio draustiniai, kurių plotas 3262,7 ha. Du biosferiniai poligonai užima 17690,2 ha plotą; 9 buveinių apsaugai svarbios teritorijos užima 20031,7 ha plotą, o 3 paukščių apsaugai svarbios teritorijos užima 18779,8 ha plotą **(R63)**[96].

Turtinga Biržų rajono VVG teritorijos biologinė įvairovė yra labai svarbi Lietuvos ir visos Europos Sąjungos ekologinei pusiausvyrai. Biržų girioje saugomi Ereliai rėksniai, Juodieji gandrai, Jerubės ir Lūšys, Latvelių girininkijoje - vertingiausi pelkiniai, plačialapių ir mišrus bei pelkėti lapuočių miškai, Nemunėlio upėje saugoma Ovalioji geldutė bei Kirdonyse plačialapiai ir mišrūs bei pelkiniai miškai. Kai kurios aptinkamos gyvūnų ir augalu rūšys Vakarų Europos šalyse yra visai išnykusios arba labai retos.

Vandens kokybė ir energijos gamybai naudotini atsinaujinantys ištekliai.
Biržų rajono VVG teritorijoje geriamojo vandens tiekimu užsiima UAB ,,Biržų vandenys“ (14 vandenviečių), Biržų rajono kaimų bendruomenės (14 vandenviečių), privatūs tiekėjai (1 vandenvietė). Pagal geriamojo vandens tyrimus, kuriuos atlieka ir gyvūninį ir negyvūninį maistą tvarkančios įmonės vieną arba du kartus per metus, geriamojo vandens mikrobiologinių rodiklių vertės atitinka leistinas normas **(R64)**[97]. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Biržų valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis Biržų rajono kaimo teritorijoje esančių geriamojo vandens vandenviečių vandenyje 2013-201 metais nebuvo nustatyta toksinių rodiklių. Dešimtyje kaimo vandenviečių geriamojo vandens indikatorinių rodiklių tarpe buvo viršyta leistina geležies norma. Biržų rajono žmonių vartojamo vandens, kuriuo fiziniai ir juridiniai asmenys apsirūpina individualiai, priežiūra ir tyrimai yra atliekami tik vandens šaltinio savininko iniciatyva, todėl apie šio vandens kokybę duomenų nėra.
Biržų rajono VVG teritorijoje veikia 20 subjektų, naudojančių energijos gamybai atsinaujinančius išteklius **(R65)**[98]. 10 iš jų naudoja saulės energiją, 9 – medienos ir medienos atliekų energiją, 1 – vėjo energiją. Daugiausiai atsinaujinančius išteklius energijos gamybai naudojančių subjektų randasi Vabalninko seniūnijoje (8), atitinkamai Pačeriaukštės – 4, Nemunėlio Radviliškio – 3, Širvėnos – 2, Papilio – 2, Pabiržės – 1. Tokių subjektų nėra tik Parovėjos seniūnijoje. Instaliuota galia (šiluma) 16,24 MW, instaliuota galia (elektra) 0,618145 MW.

VVG teritorijos gamtos išteklių, jų būklės atitikimas esamiems gyventojų poreikiams ir VVG teritorijos vizijai.
Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomone didžiausias finansavimas, įgyvendinant VPS 2015-2023 metų, turėtų būti skiriamas ekologinio gyvenimo būdo skatinimui (ekologinis ūkininkavimas, sveika gyvensena ir kt.) – nurodė 76 proc. apklaustųjų; kraštovaizdžio gerinimui (vandens telkinių valymui, krūmų kirtimui, pakrančių šienavimui ir kt.) – nurodė 72 proc. apklaustųjų; aplinkosauginės savimonės didinimui (savanorystės tvarkant aplinką, šiukšlių rūšiavimo populiarinimui ir kt.) – nurodė 62 proc. apklaustųjų; energetinių išteklių tausojimui (medžio, šiaudų granulių naudojimui kuro gamybai, vėjo ir saulės energijos naudojimui ir kt.) –

[96] Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie aplinkos ministerijos, www.vstt.lt
[97] Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Biržų valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenys (raštas 2015-03-06 Nr. 24SD-(24.5)-29.
[98] Biržų rajono VVG apklausos duomenys, 2015 m.

nurodė 55 proc. apklaustųjų; gamtos išteklių tausojimui (gamtos požiūriu vertingos teritorijų saugojimui, vandens taupymui ir kt.) – nurodė 28 proc. apklaustųjų.
VĮ Biržų miškų urėdija valstybinės reikšmės miškų plotuose nemato pritaikymo rekreacijai galimybių.
Gamtos ištekliai, jų būklė atitinka VVG teritorijos vizijos elementus: „Biržų rajono VVG teritorijoje saugomas gamtos paveldas“ ir „ Biržų rajono VVG teritorijoje vystomas išskirtinius ir ekologiškus produktus gaminantis žemės ūkis“.

2.7.	Papildoma informacija

Biržų rajono VVG įgyvendino daugelį projektų, kuriuos administravo labai atsakingai ir kruopščiai. Vieni projektai buvo rengiami ir įgyvendinami be partnerių, o kiti bendradarbiaujant. Projektuose su partneriais Biržų rajono VVG buvo koordinatorius. Teritorinis projektas „Informacinės partnerystės formavimas“ buvo įgyvendintas su dideliu būriu partnerių, t. y. trys VVG ir jų teritorijų socialiniai partneriai.
2014 metais tarptautinėje konferencijoje „LEADER Lietuvoje 10 metų“ Biržų rajono VVG buvo nominuota apdovanojimui „Metų bendradarbiavimo projektas“ konkurse „LEADER apdovanojimai 2014“ už projektą „Informacinės partnerystės formavimas“ ir gavo padėkos raštą. Nominacija buvo skiriama už įdomų ir naudingą bendradarbiavimo projektą, atsižvelgiant į projekto idėjos naujumą, projekto tęstinumą, projekto pridėtinę vertę, projekto naudą regionui ir vietos gyventojams.
2013 m. tarptautinėje konferencijoje „Sumanūs sprendimai kaimo jaunimui“ Biržų rajono VVG finansuotas Nemunėlio Radviliškio bendruomenės vietos projektas buvo nominuotas apdovanojimui „Metų jaunimo iniciatyva“ konkurse „LEADER 2013 apdovanojimai“ už projektą „Kaip Atrasti Save?“ (archeologinė stovykla) ir gavo padėkos raštą.
Biržų rajono VVG skatina verslumą ir bendradarbiavimą tarp vietos verslininkų - 1) atliko verslininkų apklausą, parengė ir išleido leidinį – Smulkus ir vidutinis verslas Biržų rajono kaimo vietovėse; 2) kartu su partneriais sukūrė duomenų bazę „Informacinės partnerystės formavimas“, kurios tikslas skatinti gyventojų bendradarbiavimą per ekonominį savarankiškumą ir informacinę sistemą.
Biržų rajono VVG siekia išsaugoti krašto kultūros tradicijas. Įgyvendintas vienas geriausių vietos projektų - Pabiržės tautinės kultūros draugijos išleista kompaktinė plokštelė su perdainuotomis Biržų krašto senovinėmis dainomis, sutartinėmis bei pasakojimais. Tarptautinio bendradarbiavimo metu Biržų rajono VVG dalinosi krašto tradicijomis su latviais. Sukurtas filmas apie Biržų krašto žmones ir jų puoselėjama senąsias tradicijas.

3. VVG teritorijos SSGG		
3.1.	**Stiprybės**	**Stiprybę pagrindžiančio rodiklio Nr.**
3.1.1.	Didelis aktyvių kaimo visuomeninių organizacijų skaičius, sustiprėję jų narių gebėjimai ir įgūdžiai nepelno projektų administravimo, bendruomeniškumo ugdymo srityse.	**R43-R45**
3.1.2.	Išplėtotas kultūros įstaigų tinklas, jungiantis gausų meno mėgėjų kolektyvų būrį, gausu tautinį paveldą puoselėjančių amatininkų, tradicija tapusių kultūrinių renginių.	**R54, R56**
3.1.3.	Vystomas ekologinis ūkininkavimas, gaminami išskirtiniai produktai, taikomi kiti draugiški ūkininkavimo metodai.	**, R41, R42, R58**

3.1.4.	Žemės ūkio gamtiniai ištekliai ir turimas potencialas plėtojamas žemės ūkio veikloje.	**R15, R34-40, R57, R30, R31**
3.1.5.	Sėkmingai įgyvendinti ES paramos kaimo atnaujinimo projektai, daugelyje vietovių pagerino gyvenimo kokybę.	**R45, R52**
3.1.6.	Daug turistiniu ir rekreaciniu požiūriu vertingų, natūralių, pasižyminčių didele gamtine verte, svarbių bioįvairovės išsaugojimui teritorijų, gamtos ir kultūros paminklų, kultūros paveldo objektų	**R55, R59-R60, R61-R63**
3.2.	**Silpnybės**	**Silpnybę pagrindžiančio rodiklio Nr.**
3.2.1.	Dėl natūralios kaimo gyventojų kaitos bloga demografinė situacija, neužtikrintas sklandus kartų kaitos procesas žemės ūkyje.	**R3, R4, R33**
3.2.2.	Atokumas nuo didžiųjų šalies miestų.	**R1**
3.2.3.	Nepakankamas bendruomeninių verslumas, vangios ir nepakankamos socialinio verslo iniciatyvos.	**R27**
3.2.4.	Paslaugų jaunoms šeimoms, ikimokyklinio bei mokyklinio amžiaus vaikams trūkumas.	**R46-R48**
3.2.5.	Turizmo ir laisvalaikio infrastruktūros neišbaigtumas, neunikalumas, paslaugų įvairovės trūkumas.	**R26**
3.2.6.	Dėl prastėjančios socialinės infrastruktūros, nepakankamo paslaugų, tame tarpe ir laisvalaikio, prieinamumo dalis kaimo vietovių, ypač atokesnių, nepatrauklios gyventi.	**R 28, R49-R50**
3.2.7.	Menkai panaudojami alternatyvūs energijos šaltiniai.	**R65**
3.2.8.	Interneto ryšio skvarba yra gana žema, brangus telekomunikacijų ryšys .	**R29**
3.2.9.	Mažas gyventojų aktyvumas darbo rinkoje, jų užimtumo lygis.	**R8, R16, R17, R25**
3.2.10.	Mažas smulkių ir vidutinių įmonių skaičius.	**R24**
3.2.11.	Mažas investicijų pritraukimas.	**R20, R21, R22, R23**
3.2.12.	Nepakankamas dalies gyventojų išsilavinimas stabdo ekonominę ir technologinę pažangą.	**R7, R18**
3.2.13.	Daug socialiai pažeidžiamų gyventojų: skurstančių, senyvo amžiaus, socialinės rizikos šeimų ir kt.	**R5, R9, R10, R11, R12, R13, R14,**
3.2.14.	Mažos VVG teritorijos gyventojų pajamos.	**R19**
3.3.	**Galimybės**	
3.3.1.	Organizacinės inovacijos ir modernios technologijos leidžiančios kurti tiesioginius ryšius tarp vartotojų ir gamintojų, ūkio subjektams gauti papildomas pajamas.	
3.3.2.	. Konsultacijų teikimas norintiems kurti verslą bei informavimas apie verslo plėtros galimybes.	
3.3.3.	. Investicijos į žmogiškuosius išteklius formuos aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūlą.	
3.3.4.	Savivaldybės finansinė parama, įgyvendinant vietos projektus bei pradedant verslą.	
3.3.5.	Bendruomeninių ir socialinių verslų steigimas ir plėtra, dėl kai kurių socialinių paslaugų decentralizavimo.	
3.3.6.	Augantys vartotojų poreikiai aukštesnės kokybės maisto produktams atvers papildomas veiklos galimybes, ypač mažiesiems ūkiams.	

3.3.7.	Ekologinių ūkių vystymas ir alternatyvių verslų rėmimas, leis įvairinti verslus kaime
3.3.8.	Kultūros paveldo ir kitų objektų pritaikymo gyventojų poreikiams rėmimas įvairių Europos Sąjungos finansavimo šaltinių pagalba skatins naujų turizmo paslaugų kūrimą, didins turistų srautus.
3.4.	**Grėsmės**
3.4.1.	Pašalpų nepasiturintiems gyventojams ir bedarbiams sistema neskatins kaimo gyventojų ieškoti kitų pajamų šaltinių, aštrės socialinės problemos, augs išlaidos socialinėms pašalpoms.
3.4.2.	Dėl ekonominės aplinkos nestabilumo nepakankamas prieinamumas prie socialinių paslaugų, nepatenkinama jų kokybė lems migracijos, ypač jaunimo srautus, didins darbo išteklių trūkumą.
3.4.3.	Teisinės ir ekonominės aplinkos nestabilumas, monopolijos reiškiniai, nepalanki demografinė situacija, naujų idėjų stoka stabdys smulkaus ir vidutinio, į vietos poreikius orientuoto verslo plėtrą.
3.4.4.	Dėl nepakankamų tiesioginių užsienio ir materialinių investicijų ir toliau mažės teritorijos konkurencingumas.

4. VVG teritorijos plėtros poreikių nustatymas prioritetine tvarka				
Eil. Nr.	**VVG teritorijos plėtros poreikių nustatymas (prioritetine tvarka)**	**Poreikį pagrindžiantys VVG teritorijos SSGG teiginiai (Nr.)**	**Sąsaja su KPP 2014–2020 m. nustatytais nacionaliniais kaimo plėtros poreikiais**	**Poreikio tenkinimas / netenkinimas iš VPS lėšų**
1.	Kurti palankią aplinką smulkaus verslo plėtrai, remiant kaimo gyventojų bei labai mažų ir mažų įmonių verslo kūrimo ir plėtojimo projektus.	**3.2.2., 3.2.9., 3.2.10., 3.2.11., 3.2.14., 3.3.6., 3.4.3., 3.4.4., 3.3.7.**	**Nr. 8, 9, 10**	**TAIP**
2.	Skatinti paslaugų turistams asortimento plėtrą ir gilinimą, jų populiarinimą, turizmo infrastruktūros pritaikymą skirtingų gyventojų grupių poreikiams.	**3.1.6., 3.2.5., 3.3.6.**	**Nr. 9, 10, 16**	**TAIP**
3.	Skatinti verslumą ir užimtumą, remiant kaimo bendruomeninių organizacijų veiklos įvairinimo, paslaugų teikimo projektus.	**3.1.1., 3.2.3., 3.2.13., 3.2.14., 3.3.4., 3.3.5., 3.4.3.**	**Nr. 18, 19**	**TAIP**
4.	Gerinti ir plėtoti viešuosius pastatus, transporto ir vandentvarkos infrastruktūrą.	**3.1.5., 3.2.6., 3.4.2.**	**Nr. 15, 19**	**NE** **Tenkinamas iš kito finansavimo šaltinio – numatyta Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginiame plane**
5.	Skatinti jaunų gyventojų, aukštos kvalifikacijos specialistų įsikūrimą kaimo vietovėse, remiant jų verslumo iniciatyvas.	**3.2.1., 3.2.9., 3.2.10., 3.2.14., 3.3.3.**	**Nr. 8, 10, 18**	**TAIP**
6.	Sudaryti geresnes sąlygas realizuoti vietos produktus, ypač ekologiškus, skatinant vietos produktų pridėtinės vertės didinimą ir trumpąsias maisto tiekimo grandines.	**3.1.3., 3.1.4., 3.2.2., 3.3.1., 3.3.4., 3.3.6., 3.3.7.,**	**Nr. 11**	**TAIP**
7.	Didinti kaimo vietovių patrauklumą gyventi, remiant laisvalaikio infrastruktūros gerinimo ir plėtojimo projektus.	**3.1.5., 3.2.4., 3.2.6., 3.3.5., 3.4.2., 3.2.5.**	**Nr. 19**	**TAIP**
8.	Įgyvendinti inovatyvius socialinių, ugdymo ir užimtumo, socialinės atskirties problemų sprendimo būdus, skatinant NVO ir privataus sektoriaus socialinio verslo iniciatyvas įveiklinti	**3.1.1., 3.1.5., 3.2.3., 3.2.13., 3.3.5., 3.4.1.**	**Nr. 18, 9, 19**	**TAIP**

	esamą infrastruktūrą, remiant socialiai pažeidžiamų žmonių aktyvaus įtraukimo veiklas			
9.	Įgyvendinti projektus skirtus teikti paslaugas jaunimui, jaunoms šeimoms.	**3.2.1., 3.2.13.**	**Nr. 8**	**TAIP**
10.	Išlaikyti, atkurti ir atnaujinti kaimo kraštovaizdžius ir didelės gamtinės vertės vietovių kultūrinį ir gamtos paveldą.	**3.1.6., 3.3.8.**	**Nr. 16**	**TAIP**
11.	Skatinti verslumo žinių sklaidą ir įgūdžių formavimą, didinti gyventojų aplinkosauginę savimonę.	**3.2.12., 3.3.2.**	**Nr. 21**	**NE** **Tenkinamas iš kito finansavimo šaltinio – numatyta Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginiame plane**
12.	Remti tradicinio meno ir amatų plėtojimo, nematerialaus paveldo puoselėjimo iniciatyvas.	**3.1.2.**	**Nr. 18**	**TAIP**
13.	Skatinti atsinaujinančių energijos išteklių, šalutinių produktų, atliekų ir kitų nemaistinių žaliavų tiekimą ir naudojimą bioekonomikos tikslais.	**3.2.7.**	**Nr. 14**	**TAIP**
14.	Plėtoti prieigą prie informacinių ir ryšių technologijų, gerinti jų kokybę ir skatinti naudojimą.	**3.2.8.**	**Nr. 22**	**NE** **Tenkinamas iš kito finansavimo šaltinio – Europos regioninio plėtros fondo (ERPF)**

II DALIS. KOKIE MŪSŲ PRIORITETAI IR TIKSLAI?

5. VPS prioritetai, priemonės ir veiklos sritys			
5.1.	**VPS prioritetai, priemonės ir jų veiklos sritys (jei veiklos sritys numatytos):**		**Sąsaja su VVG teritorijos poreikiais**
5.1.1.	**1 prioritetas: Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas**		**1, 2, 5, 6, 7,13**
		Kodai:	
5.1.1.1.	Priemonė: Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra	LEADER-19.2-SAVA-5	1, 2, 5,13
5.1.1.2.	Priemonė: Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra	LEADER-19.2-SAVA-6	1, 2, 5,13
5.1.1.2.1.	- *veiklos sritis:* *Parama su kaimo turizmui susijusių paslaugų kūrimui ir plėtrai*	LEADER-19.2-SAVA-6.1	2, 5, 7,13
5.1.1.2.2.	- *veiklos sritis:* *Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti*	LEADER-19.2-SAVA-6.2	1, 5,13
5.1.1.3.	Priemonė: Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra	LEADER-19.2-SAVA-7	1, 5, 6,13
5.1.1.4.	Priemonė: Bendradarbiavimas	LEADER-19.2-16	6, 1, 2,3
5.1.1.4.1.	- *veiklos sritis:* *Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu*	LEADER-19.2-16.4	6, 1, 2,3
5.1.2.	**2 prioritetas: Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas**		**3, 5, 8,9,13**
		Kodai:	
5.1.2.1.	Priemonė: Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas	LEADER-19.2-SAVA-8	3, 5, 8,
5.1.2.1.1.	- *veiklos sritis:* *Parama bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai*	LEADER-19.2-SAVA-8.1	3, 8,13
5.1.2.1.2.	- *veiklos sritis:* *Parama socialinio verslo kūrimui ir plėtrai*	LEADER-19.2-SAVA-8.2	3, 5, 8,13
5.1.2.3.	Priemonė: Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra	LEADER-19.2-SAVA-9	5,9
5.1.3.	**3 prioritetas: Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai**		**7, 9, 10,12**
		Kodai:	
5.1.3.1.	Priemonė:		

	Kaimo infrastruktūros atnaujinimas	LEADER-19.2-7	7, 9
5.1.3.1.1.	- *veiklos sritis:* *Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams*	LEADER-19.2- 7.2	7, 9
5.1.3.1.2.	- *veiklos sritis:* *Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams*	LEADER-19.2- 7.6	10,2
5.1.3.2.	Priemonė: Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas	LEADER-19.2-SAVA-4	12,2

6. VPS prioritetų, priemonių ir veiklos sričių sąsaja su ESIF teminiais tikslais ir EŽŪFKP prioritetais bei tikslinėmis sritimis									
VPS turinys	**ESIF teminiai tikslai**								
	1	10	3	3	5-6	4	8	9	2
	EŽŪFKP prioritetai ir tikslinės sritys								
	1A	1C	2B	3A	4A	5C	6A	6B	6C
1 VPS prioritetas: Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas									
VPS priemonė: Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra				×					
VPS priemonė: Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra							×		
- veiklos sritis: parama su kaimo turizmui susijusių paslaugų kūrimui ir plėtrai							×		
- veiklos sritis: parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti							×		
VPS priemonė: Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra				×					
VPS priemonė: Bendradarbiavimas	×								
- veiklos sritis: parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu	×								
2 VPS prioritetas: Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas									
VPS priemonė: Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas								×	
- veiklos sritis: parama bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai								×	
- veiklos sritis: parama socialinio verslo kūrimui ir plėtrai								×	
VPS priemonė: Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra								×	
3 VPS prioritetas: Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai									
VPS priemonė: Kaimo infrastruktūros atnaujinimas								×	
- veiklos sritis: parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams								×	
- veiklos sritis: parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams								×	
VPS priemonė: Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas								×	

7. VPS sąsaja su VVG teritorijos strateginiais dokumentais ir ESBJRS		
Strateginio dokumento pavadinimas		**VPS sąsajos pagrindimas**
7.1.	VVG teritorijos savivaldybės plėtros strateginis planas	**VPS 1 prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės atitinka Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginio plano**: • **I prioriteto „Rajono ekonominė ir kompleksinė plėtra“ <u>šešias priemones</u>**: 1.2.1.6. Plėtoti pažintinį turizmą Biržų rajone; 1.2.1.7. Plėtoti vandens turizmą Biržų rajone; 1.2.1.8. Kurti stovyklavietes ir kempingus Biržų rajone; 1.1.3.5. Skatinti netradicinių žemės ūkio šakų plėtojimą Biržų rajone; 1.1.3.6. Skatinti ekologinės žemdirbystės ir kitų žemės ūkio sričių plėtrą Biržų rajone; 1.3.3.8. Įgyvendinti Biržų rajono VVG strategiją, skatinant verslų kūrimąsi ir plėtrą bei socialinį aktyvumą, ir remti Biržų r. VVG iki strategijos įgyvendinimo pradžios. **VPS 2 prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonės atitinka Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginio plano**: • **I prioriteto „Rajono ekonominė ir kompleksinė plėtra“ <u>dvi priemones</u>**: 1.3.3.6. Plėtoti amatų veiklas Biržų rajono kaimiškose vietovėse; 1.3.3.8. Įgyvendinti Biržų rajono VVG strategiją, skatinant verslų kūrimąsi ir plėtrą bei socialinį aktyvumą, ir remti Biržų r. VVG iki strategijos įgyvendinimo pradžios; • **II prioriteto „Sumanios, socialiai saugios, sveikos, naujovėms imlios, pilietiškos ir patriotiškos visuomenės formavimas“ <u>4 priemones</u>**: 2.2.1.1. Atnaujinti ir plėsti Biržų rajono socialinių paslaugų įstaigų infrastruktūrą; 2.2.1.6. Plėsti bendruomeninių socialinių paslaugų spektrą Biržų rajone; 2.2.1.8. Skatinti vaikų dienos centrų plėtrą Biržų rajone, išplečiant veiklas mobiliomis paslaugomis į kaimiškąsias vietoves, kur nėra vaikų dienos centrų ir užtikrinti pakankamą veiklų finansavimą; 2.3.1.1. Skatinti jaunimo organizacijų, su jaunimu dirbančių organizacijų, jaunimo grupių atsiradimą ir jaunimo veiklos plėtrą kaimo ir miesto vietovėse. **VPS 3 prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonės atitinka Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginio plano**: • **I prioriteto „Rajono ekonominė ir kompleksinė plėtra“ <u>šešias priemones</u>**: 1.2.1.1. Įrengti reklaminius-informacinius stendus apie Biržų rajono rekreacijos ir turizmo galimybes; 1.2.2.1. Sutvarkyti Biržų rajono savivaldybės kultūros paveldo objektus ir pritaikyti juos

ekonominėms, kultūrinėms, edukacinėms ir socialinėms reikmėms; 1.3.3.3. Atnaujinti Biržų rajono kaimiškųjų vietovių viešąsias erdves, jas pritaikant bendruomenių poreikiams ir rekreacijai; 1.3.3.4. Atnaujinti Biržų rajono kaimiškųjų vietovių vandens telkinių pakrantes ir viešąsias erdves, jas pritaikant rekreacijai; 1.3.3.5. Atnaujinti Biržų rajono viešosios paskirties infrastruktūrą, ją pritaikant bendruomenės/ visuomenės poreikiams; 1.3.3.6. Plėtoti amatų veiklas Biržų rajono kaimiškose vietovėse;

- **II prioriteto „Sumanios, socialiai saugios, sveikos, naujovėms imlios, pilietiškos ir patriotiškos visuomenės formavimas“ tris priemones**: 2.1.3.7. Rengti įvairius kultūros renginius Biržų rajone; 2.1.3.11. Įtraukti į Biržų rajono kultūrinę veiklą socialinę atskirtį patiriančius asmenis ir jų šeimas; 2.2.3.5. Atnaujinti ir plėtoti fizinio aktyvumo infrastruktūrą Biržų rajono savivaldybės teritorijoje.

VPS prioritetai ir priemonės	Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginio plano I prioriteto priemonės (patvirtinta 2015-06-30 Biržų rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T-131), turinčios sąsajas su VPS prioritetais ir priemonėmis											
	1.2.1.1.	1.2.1.6.	1.2.1.7.	1.2.1.8.	1.2.2.1	1.1.3.5.	1.1.3.6.	1.3.3.3.	1.3.3.4.	1.3.3.5.	1.3.3.6	1.3.3.8
1 VPS prioritetas												
LEADER-19.2-SAVA-5												
LEADER-19.2-SAVA-6.1												
LEADER-19.2-SAVA-6.2												
LEADER-19.2-SAVA-7												
LEADER-19.2-16.4												
2 VPS prioritetas												
LEADER-19.2-SAVA-8.1												
LEADER-19.2-SAVA-8.2												
LEADER-19.2-SAVA-9												
3 VPS prioritetas												
LEADER-19.2--7.2												
LEADER-19.2--7.6.												
LEADER-19.2-SAVA-4												

VPS prioritetai ir priemonės	Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginio plano II prioriteto priemonės (patvirtinta 2015-06-30 Biržų rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T-131), turinčios sąsajas su VPS prioritetais ir priemonėmis						
	2.1.3.7.	2.1.3.11.	2.2.1.1.	2.2.1.6.	2.2.1.8.	2.2.3.5.	2.3.1.1.
1 VPS prioritetas							
LEADER-19.2-SAVA-5							
LEADER-19.2-SAVA-6.1							
LEADER-19.2-SAVA-6.2							
LEADER-19.2-SAVA-7							
LEADER-19.2-16.4							
2 VPS prioritetas							
LEADER-19.2-SAVA-8.1							
LEADER-19.2-SAVA-8.2							
LEADER-19.2-SAVA-9							
3 VPS prioritetas							
LEADER-19.2-7.2							
LEADER-19.2-7.6							
LEADER-19.2-SAVA-4							

7.2.	VVG teritorijoje patvirtintas regiono plėtros planas	Panevėžio regiono plėtros Taryba 2015-07-03 protokolu Nr. 51/4P-5 pritarė Panevėžio regiono plėtros 2014-2020 m. strateginiams prioritetams, tikslams ir uždaviniams, su kuriais siejasi visi VPS prioritetai ir priemonės. Biržų rajono VVG Regioninės plėtros departamentui VPS pateikė 2015-09-29 raštu SR-177, Regioninės plėtros departamento Panevėžio apskrities žyma, kad gauta 2015-09-30 Nr. 51/4G-112. 2015-10-15 vykusiame Panevėžio apskrities tarybos posėdyje buvo pristatyta Biržų r. VPS. Biržų r. VVG VPS posėdžio metu buvo pritarta. VPS 2 prioritetas ,,Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ ir jo įgyvendinimo priemonės ,,Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas: parama bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai ir parama socialinio verslo kūrimui ir plėtrai“ bei ,,Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“, taip pat VPS 3 prioritetas ,,Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ ir jo priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas – parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ siejasi su Regiono strateginiu prioritetu Nr. 1 ,,Kokybiškos viešosios paslaugos“ ir jo Tikslu Nr. 1 ,,Padidinti viešųjų ir administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą“ bei uždaviniais Nr. 2 ,,Pagerinti švietimo (ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo, neformaliojo ugdymo) paslaugų kokybę ir prieinamumą“, Nr. 3 ,,Išplėsti socialines paslaugas bei modernizuoti socialinių paslaugų infrastruktūrą“, Nr.4 ,,Sustiprinti sveikatą“. VPS 1 prioritetas ,,Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ ir jo įgyvendinimo priemonės ,,Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“, ,,Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra: parama su kaimo turizmo susijusių paslaugų kūrimui ir plėtrai ir parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“ bei ,,Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“, taip pat VPS 3 prioritetas ,,Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ ir jo priemonės: „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas – parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“; ,,Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“; ,,Bendradarbiavimas – parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ siejasi su Regiono strateginiu prioritetu Nr. 2 ,,Ekonominiam augimui palanki aplinka“ ir jo tikslu Nr. 1 ,,Padidinti teritorinę sanglaudą ir gerinti aplinkos būklę“ bei uždaviniais Nr. 1 ,,Padidinti gyvenamųjų vietovių konkurencingumą, ekonomikos augimą ir gyvenamosios vietos patrauklumą“ ir Nr. 2 ,,Pagerinti gyvenamąją aplinką bei skatinti darnų išteklių naudojimą“. Panevėžio regiono plėtros planas 2014-2020 m. nėra patvirtintas, todėl VPS sąsajos su regiono plėtros planu priemonių lygmeniu nustatyti nebuvo galimybių. Patvirtintos tik atskiros Regioninio plano dalys t.y. prioritetai, tikslai ir uždaviniai, o priemonės nepatvirtintos, todėl nebuvo galimybių nustatyti.

<table>
<tr>
<td></td>
<td></td>
<td>
<table>
<tr><td rowspan="4">VPS prioritetai ir priemonės</td><td colspan="6">Panevėžio regiono plėtros 2014-2020 m. strateginiai prioritetai, tikslai ir uždaviniai
(patvirtinta 2015-07-03 protokolu Nr. 51/4P-5)</td></tr>
<tr><td colspan="4">Prioritetas Nr. 1</td><td colspan="2">Prioritetas Nr. 2</td></tr>
<tr><td colspan="4">Tikslas Nr. 1</td><td colspan="2">Tikslas Nr. 1</td></tr>
<tr><td colspan="4">Uždaviniai</td><td colspan="2">Uždaviniai</td></tr>
<tr><td></td><td>Nr. 1</td><td>Nr. 2</td><td>Nr. 3</td><td>Nr. 4</td><td>Nr. 1</td><td>Nr. 2</td></tr>
<tr><td>1 VPS prioritetas</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-5</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-6.1</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-6.2</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-7</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-16.4</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2 VPS prioritetas</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-8.1</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-8.2</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-9</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>3 VPS prioritetas</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-7.2</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-7.6</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>LEADER-19.2-SAVA-4</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

Biržų rajono kaimo vietovių vietos plėtros 2015 – 2023 metų strategija pateikta susipažinti Biržų rajono VVG teritorijoje veikiančiai Regionų plėtros tarybai. Patvirtinimas dėl VPS pateikimo Regionų plėtros tarybai 6 priede.
</td>
</tr>
<tr>
<td>7.3.</td>
<td>Europos Sąjungos Baltijos jūros regiono strategija (ESBJRS)</td>
<td>VPS 1 prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės atitinka ES Baltijos jūros regiono strategijos „Klestinčio regiono“ veiksmų plane išskirtas šias prioritetines sritis: 3) Įgyvendinti Smulkiojo verslo aktą, stiprinant mažąsias ir vidutines įmones ir efektyviau panaudojant žmogiškuosius išteklius; 4) Stiprinti tvarų žemės ūkį, miškininkystę, žuvininkystę.</td>
</tr>
</table>

7.4.	Viensektorės žuvininkystės VVG VPS (taikoma, kai tokia VPS yra patvirtinta VVG teritorijoje)	Biržų rajono VVG teritorijoje nėra patvirtintos žuvininkystės VVG VPS.

III DALIS. KAIP PASIEKSIME UŽSIBRĖŽTUS TIKSLUS?	

8. LEADER metodo principų bei horizontaliųjų principų ir prioritetų įgyvendinimas	
LEADER metodo principai	
8.1.	**Teritorinis principas:**
8.1.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:* Biržų rajono VVG teritorija apima visą Biržų rajoną išskyrus Biržų miestą. Teritorija jungia 7 seniūnijos, kurias vienija bendros tradicijos, istorija, kultūra ir pan. Biržų rajono VVG užtikrino teritorinio principo laikymąsi rengiant VPS. *Siekdama identifikuoti ilgalaikei vietos plėtrai svarbiausias problemas ir vietos išteklių racionalų panaudojimą*, VVG suorganizavo rajono seniūnijose (Širvėnos, N. Radviliškios, Pabiržės, Pačeriaukštės, Papilio, Parovėjos ir Vabalninko) susitikimus su kaimo gyventojais, bendruomenių ir kitų NVO atstovais, vietos valdžios atstovais. Planuojant rengti VPS, gyventojai, bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovai buvo skatinami aktyviai dalyvauti ir prisidėti naujojo laikotarpio VPS rengime. Taip buvo siekiama sutelkti vietos bendruomenę bendriems tikslams 2014-2020 m. laikotarpiu. Pradėjus rengti VPS, buvo organizuojami susitikimai, kurių metu buvo sudarinėjami problemų medžiai ir galimi problemų sprendimų būdai, atskirai teritorijai. Gyventojus apklausiant interviu metodu *buvo nustatomi VVG teritorijos socialiniai ryšiai, teritorijos išskirtinumo ir identiteto įtaka vietos bendruomenės bendram požiūriui į ilgalaikę VVG teritorijos plėtrą*. Siekiant ištirti kaimo gyventojų poreikius, gebėjimus Biržų rajono VVG teritorijos poreikiai buvo identifikuoti anketavimo metodu. Apklausa buvo vykdoma visose seniūnijose. Vėliau ši medžiaga buvo susisteminta, apibendrinta ir panaudota rengiant VPS. T. y. parengta vieninga, visą Biržų rajono VVG teritoriją atstovaujanti, teritorijos poreikių analizė, bei atlikta SSGG analizė.
8.1.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* Įgyvendinant Biržų rajono VVG teritorijos VPS, *bus laikomasi teritorinio principo, kuriuo bus siekiama:* • *užtikrinti vietos išteklių tinkamą panaudojimą, vietos interesų grupių bendradarbiavimą ir veikimą kartu užtikrinant integruotą VVG teritorijos plėtrą,* įgyvendinant bendradarbiavimo veiklas, kurių tikslas skatinti įvairias bendradarbiavimo, kuriame dalyvauja ne mažiau kaip du subjektai, formas ne vienos bendruomenės ar seniūnijos ribose. Tai sudarys prielaidas ieškoti inovacinių būdų ir metodų susidariusioms problemoms spręsti, bendrai veiklai apjungti turimas žinias, patirtį ir gebėjimus, žmogiškuosius, kultūrinius, gamtinius, infrastruktūrinius išteklius visos VVG teritorijos išteklius ir organizuoti trumpas tiekimo grandines vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu. Be to, parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams numatoma teikti, jei jie bus pritaikyti visos teritorijos gyventojų poreikiams; • *užtikrinti VVG teritorijos išskirtinumo ir specifinių pranašumų panaudojimą, VVG teritorijos didesnės pridėtinės vertės kūrimą, kurio bus tiesiogiai siekiama, įgyvendinant VPS priemones:* „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ ir jos veiklos sritį „Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ ir taip didinti kaimo vietovių patrauklumą ir kartu propaguoti viso krašto kultūros vertybes bei „Kaimo savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. • Siekiant kurti VVG teritorijos pridėtinę vertę ir ją pristatyti, numatoma remti inovatyvias veiklas, leidybą, švietėjišką veiklą, skirtas krašto savitumo, tradicijų, kultūrinių vertybių pristatymui.

8.2.	**„Iš apačios į viršų“ principas:**
8.2.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:* Vienas pagrindinių principų, kuriuo vadovavosi Biržų rajono VVG, rengdama VPS yra principas „iš apačios į viršų“. Nuo pat VPS rengimo pradžios VVG teritorijos gyventojai buvo informuojami apie naująsias ES paramos galimybes ir vykdomą VPS rengimo projektą. • *atliekant VVG teritorijos socialinės, ekonominės ir aplinkos situacijos analizę ir SSGG, nustatant VVG gyventojų poreikius ir suteikiant jiems prioritetus, nustatant VPS prioritetus, pasirenkant VPS priemones, veiklos sritis, planuojant VPS įgyvendinimo etapus* VVG teritorijos gyventojų prie VPS rengimo buvo prašoma prisidėti aktyviu dalyvavimu. Gyventojai buvo aktyvinami ir įtraukiami pačiais įvairiausiais būdais – prašant užpildyti apklausos anketas, renkant projektinius pasiūlymus-idėjas iš pavienių asmenų, galvojančių apie smulkaus ir vidutinio verslo kūrimą ir plėtrą, taip pat kviečiant į susitikimus gyvenamosios vietovės stiprybių ir silpnybių analizei atlikti. Buvo suorganizuoti keletas susitikimų su VVG nariais, kurių buvo prašoma pateikti pastabas dėl priimtų pagrindinių strateginių sprendimų: prioritetų, priemonių bei veiklos sričių. Renkant informaciją vietovės situacijos analizei ir ieškant geriausių strateginių sprendimų buvo organizuoti susitikimai su Biržų regioninio parko, Biržų rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos, Švietimo, Kultūros ir sporto skyrių darbuotojais, Panevėžio teritorinės darbo biržos Biržų skyriumi. Suformulavus preliminarius strategijos prioritetus, priemones ir veiklos sritis buvo inicijuotas jų svarstymas seniūnijose, beveik kiekviena seniūnija ir kai kurių bendruomenių atstovai pateikė vietos veiklos grupei būtinų atlikti darbų (arba ketinamų įgyvendinti projektų) sąrašą. Siekiant aktyvaus gyventojų dalyvavimo strategijos rengimo procese buvo nustatomos vietovės stiprybes ir silpnybes bendruomeninių organizacijų lygiu. VVG, padedama konsultantų, organizavo tris mokomuosius susitikimus su vietos gyventojais ir du informacinius renginius. Susitikimai buvo organizuojami taip, kad gyventojams būtų patogu atvykti, t. y. Vinkšninių k. (2014 m. balandžio 8 d.), Biržuose (2014 m. balandžio 9 d.), Vabalninkas (2014 m. balandžio 10 d.), Papilio mstl. (2014 m. balandžio 16 d.) ir Pabiržės mstl. (2014 m. balandžio 17 d.). Šių susitikimų metu buvo atliekama teritorijos, kuriai atstovavo gyventojai stiprybių/silpnybių ir galimybių/grėsmių analizė (naudojant grupinio interviu metodą). Norint sudaryti SSGG, rangavimo būdu buvo atrinktos pačios svarbiausios stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės. Gyventojų buvo paprašyta analogiškai analizę atlikti bendruomenių susirinkimuose, teritorijos, kurią atstovauja bendruomenė, lygiu. Taip buvo gautas bendras vaizdas, kuo atskiros Biržų rajono VVG teritorijos vietovės yra stiprios ir kokios yra didžiausios kaimo gyventojų „bėdos“, neleidžiančios užtikrinti pakankamos gyvenimo kokybės. Gauti anketavimų ir susitikimų duomenys su vietos gyventojais papildo bendrą vietovės vaizdą ir išryškina kai kurias vietovės problemas. VPS pirmiausia bus siekiama socialinio ir ekonominio poveikio, kad jos prioritetų ir priemonių įgyvendinimas padėtų spręsti problemas, kurios aktualios vietos gyventojams ar jų grupėms, tačiau kurių sprendimai sunkiai įgyvendinami valstybiniu ar savivaldos lygmeniu; • *planuojant finansinius išteklius VPS įgyvendinti*, atsižvelgta į potencialių vietos projektų vykdytojų pateiktus projektinius pasiūlymus ir idėjas, pagrindžiant būtinas projekto įgyvendinimo išlaidas.
8.2.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:*

	Principo ,,iš apačios į viršų“ bus laikomasi visuose Biržų rajono VVG teritorijos VPS įgyvendinimo etapuose: tiek rengiant kvietimų teikti VP dokumentaciją, tiek kviečiant teikti VP paraiškas, tiek tvirtinant VP, tiek pristatant VPS įgyvendinimo rezultatus ir vykdant stebėseną, tiek vykdant VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiklas. *Rengiant kvietimų teikti VP dokumentaciją*, VVG administracijos darbuotojai rengs kvietimų teikti vietos projektų paraiškas dokumentaciją, kurią apsvarstys ir tvirtins VVG valdyba. Kvietimų dokumentacija, reikalavimai pareiškėjams ir projektams bus pristatomi vykdant VVG teritorijos aktyvinimo veiklas: konsultacijas ar informacinius renginius. Su dokumentacijos rengimu susijusi informacija bus siunčiama turimais kontaktais el. paštu, per VVG narius, vietos bendruomenes ir jas vienijančias organizacijas. Suinteresuoti vietos plėtros dalyviai bus skatinami per nustatytą laiką teikti pastabas ir pasiūlymus dokumentacijos rengimui. • *Kviečiant teikti VP paraiškas*, kvietimų informacija taip pat bus viešinama interneto svetainėje www.birzuvvg.lt, pagal viešųjų pirkimų reikalavimus atrinktuose leidiniuose. Informacija apie paskelbtus kvietimus teikti VP paraiškas bus siunčiama Biržų rajono VVG teritorijos seniūnijoms, kaimo bendruomenėms, NVO, atskirų VVG teritorijos gyventojų grupių interesams atstovaujančioms organizacijoms. Bus stengiamasi aktyvinti VVG teritorijos lyderius savanoriškai teikti informaciją apie kvietimus teikti VP paraiškas. Savo ruožtu Biržų rajono VVG administracija teiks konsultacijas dėl reikalavimų pareiškėjams, teikiantiems VP paraiškas, taip pat dėl reikalavimų VP atrankai ir įgyvendinimui. • *Tvirtinant VP*, principo ,,iš apačios į viršų“ įgyvendinimą užtikrins VVG valdyba, kuri tvirtins finansuotinus VP ir kurios sudėtis atitinka principo ,,iš apačios į viršų“ reikalavimus. Be to, informacija apie VVG valdybos posėdžius, kuriuose bus tvirtinami finansuotini VP, bus skelbiama interneto svetainėje www.birzuvvg.lt. Taip pat bus sudaryta galimybė minėtuose posėdžiuose stebėtojų teisėmis dalyvauti atskirų VVG teritorijos gyventojų grupių interesus atstovaujančių organizacijų atstovams. • *Pristatant VPS įgyvendinimo rezultatus*, kiekvienais metais bus pateikiama informacija interneto svetainėje www.birzuvvg.lt ir (arba)vietinėje spaudoje, organizuojami informaciniai renginiai bei dalinamasi informacija Biržų rajono VVG teritorijoje vyksiančių bendruomeninių organizacijų, kitų NVO, verslo, vietos valdžios organizuojamų renginių metu. VP vykdytojai bus įpareigojami viešinti VP įgyvendinimo rezultatus ir pristatyti jų indėlį į VPS įgyvendinimą. • *Vykdant VPS įgyvendinimo stebėseną* VVG teritorijos gyventojams kasmet interneto svetainėje www.birzuvvg.lt, susitikimų/VPS įgyvendinimo aptarimų metu bus pristatomi VVG administracijos surinkti privalomi VPS įgyvendinimo stebėsenos duomenys ir rodikliai. Susitikimų/VPS įgyvendinimo aptarimų/apklausų metu su tikslinėmis VVG teritorijos gyventojų grupėmis bus siekiama identifikuoti VPS įgyvendinimo problemas ir jeigu jos bus nustatytos, gauti siūlymus dėl problemų sprendimo. • *Vykdant VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiklas*, VVG pagal poreikį organizuos susitikimus su bendruomeninių organizacijų, kitų NVO, pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios atstovais, kurių metu bus aptariamas VPS numatytas VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiksmų planas, diskutuojama dėl numatytų aktyvinimo veiksmų turinio. VVG teritorijos gyventojai skatinami įsitraukti į aktyvinimo veiklų organizavimą ir įgyvendinimą pvz. teikti VP gerosios patirties pavyzdžius, teikti siūlymus dėl numatomų organizuoti aktyvinimo renginių pavadinimo, vietos ir laiko, dėl konkrečios gyventojų kompetencijų ugdymo tematikos, vietos, laiko, tikslinės klausytojų grupės ir pan.

8.3.	**Partnerystės principas:**
8.3.1.	*principo laikymasis rengiant VPS*: Biržų rajono VVG – tris sektorius apimanti (pilietinės visuomenės, verslo ir vietos valdžios) subalansuota organizacija užtikrinanti partnerystę tarp pilietinės visuomenės verslo ir vietos valdžios. VVG veikloje nuolat aktyviai dalyvauja suinteresuotų grupių atstovai iš įvairių sektorių. Biržų rajono VVG – atvira organizacija naujiems nariams, užtikriną lanksčią ir nediskriminuojančią naujų narių priėmimo tvarką. Šiuo metu VVG priklauso 67 nariai, kurie atstovauja Biržų rajono VVG teritorijoje veikiantiems fiziniams ir juridiniams asmenims (privatūs asmenys, ūkininkai, vietos verslininkai, kaimo bendruomenių atstovai, kitų NVO atstovai, vietos valdžios atstovai). Biržų rajono VVG valdyba sudaryta iš 12 narių (narių išrinkimo procedūra aprašyta organizacijos įstatuose). VVG nariai renkami visuotiniame susirinkime nepažeidžiant partnerystės principo t. y. skirtingų sektorių atstovai sudaro tokias proporcijas: pilietinę visuomenę atstovauja 5 (41,7 proc.) valdybos nariai, verslo sektorių atstovauja 4 valdybos nariai (33,3 proc.) ir 3 valdybos nariai (25 proc.) atstovauja vietos valdžią. Siekdama užtikrinti skaidrų partnerystės principo laikymąsi VVG iniciavo įstatų keitimą, todėl Biržų rajono VVG, visuotinis narių susirinkimas ir valdyba atitinka partnerystės principo esmę. Rengdama VPS Biržų rajono VVG periodiškai organizavo susitikimus su valdybos nariais, kurių metu buvo priimami sprendimai dėl VPS įgyvendinimo prioritetų, priemonių, veiklos sričių ir finansinio plano, planuojami VPS įgyvendinimo etapai. Rezultatai pristatomi visuotiniuose susirinkimuose. Taip buvo užtikrinamas partnerystės principo laikymasis.
8.3.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* Įgyvendinant VPS, Biržų rajono VVG ir toliau veiks, laikydamasi partnerystės principo (atitikdama partnerystei keliamus reikalavimus). Partneriai (bendruomeninių organizacijų, kitų NVO, pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios atstovai), siekdami VVG teritorijos vizijos ir jos siekiančių prioritetų įgyvendinimo, vadovaudamiesi nešališkumo, skaidrumo, atvirumo, viešų ir privačių interesų derinimo principais, atstovaus kaimo plėtros partnerius, rengiant ir tvirtinant VP atrankos ir įgyvendinimo taisykles, rengiant ir tvirtinant kvietimus teikti VP paraiškas, įgyvendinant partnerių aktyvinimo veiksmus, priimant sprendimus dėl VP finansavimo, stebint ir vertinant VPS įgyvendinimo eigą bei rezultatus. Su VPS įgyvendinimo tvarka, sprendimų dėl VP finansavimo priėmimo eiga ir rezultatais, VPS įgyvendinimo rezultatais bus supažindinami visi kaimo plėtros partneriai, skelbiant informaciją www.birzuvvg.lt, ar spaudoje, partnerių neformaliuose susitikimuose, taip sudarant jiems galimybę ir skatinant palaikyti „grįžtamąjį ryšį“ ir suteikti žinių partnerių atstovams VVG valdyboje, VVG administracijai dėl VPS konkrečių priemonių įgyvendinimo.
8.4.	**Inovacijų principas:**
8.4.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:* Visų pirma, pats Biržų rajono VVG teritorijos VPS rengimas tapo novatorišku procesu. Biržų rajono VVG teritorijos gyventojai atkreipė dėmesį, kad jų nuomonės išklausymas, teritorijos plėtros idėjų inventorizavimas, kurį atliko VVG, jiems buvo naujas procesas. Apie rengiamą VPS ir naujas ateities planų finansavimo galimybes VVG teritorijos gyventojai buvo informuojami ir su jais buvo konsultuojamasi daugelyje susitikimų, kuriuos organizavo Biržų rajono VVG. Rengiant VPS ir ieškant optimaliausių vietos problemų sprendimo buvo atsižvelgiama į paprastų žmonių nuomonę, tuo išreiškiant dėmesį ir pagarbą vietos gyventojų nuostatoms ir idėjoms. Biržų rajono VVG, viešajame gyvenime propaguodama viešumo ir bendruomeniškumo vertybes, jau kelinti metai formuoja partnerystę tarp vietos valdžios, verslo ir nevyriausybinio sektoriaus. Šios

	partnerystės formavimosi procesas Biržų rajono VVG teritorijoje daugeliu aspektu pasireiškė kaip inovacija, kuri paskatino VPS akcentuoti VVG teritorijos tapatybės stiprinimą ir jaunimo problemų sprendimą. Pabrėžus kritinių pastabų ir pasiūlymų, kylančių „iš apačios į viršų“ svarbų vaidmenį, pavyko atskleisti VVG teritorijos gyventojų poreikių įvairovę ir įsisenėjusių vietos problemų sudėtingą kontekstą. Galima teigti, kad Biržų rajono VVG, rengdama VPS, efektyviai išbandė naujas vietos gyventojų organizavimo ir įtraukimo formas visuose jos rengimo ir sprendinių priėmimo etapuose. Bendri VPS rengimo veiksmai inicijavo demokratišką konsultavimosi procesą su VVG teritorijos gyventojais ir užtikrino priimtų sprendimų skaidrumą. Biržų rajono VVG teritorijos gyventojai diskutavo ir priėmė sprendimą įgyvendinti savo turiniu ir tikslais inovacines priemones: „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; „Bendradarbiavimas“. Be to, projektinės idėjos, pateiktos potencialių VP vykdytojų, orientuotos ieškoti inovacinių socialinių paslaugų, laisvalaikio ir gamybos organizavimo VVG teritorijoje sprendimų. Inovacijų principo įgyvendinimo buvo siekiama, įgyvendinant ir bendradarbiavimo tiek tarpteritorinio, tiek tarptautinio veiklas, dalyvaujant VVG tinkle ir taip tiriant kitose vietovėse esančias inovacijas, kurios galėtų būti diegiamos Biržų rajono VVG teritorijoje.
8.4.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* Įgyvendinant VPS, Biržų rajono VVG didelį dėmesį numato skirti informacinių technologijų taikymui VVG valdyme, gyventojų aktyvinimo veiksmų įgyvendinime, numatoma pasitelkti socialinių tinklų teikiamos galimybes. Inovacijų principas bus įgyvendinimas organizuojant patirties mainus, dalyvaujant VVG tinkle, ugdant gyventojų kompetencijas.Potencialiems VP pareiškėjams ir VP vykdytojams bus sudarytos galimybės semtis tarptautinės inovacinės praktikos. Įgyvendinant VPS, didelis dėmesys bus skiriamas valdymo inovacijai – VPS įgyvendinimo stebėsenai, inovacinių projektų atrankai ir jų gerosios patirties sklaidai. *Siekiant paskatinti inovacijų kūrimą, diegimą ir sklaidą:* • *VP atrankos metu pagal VPS priemones* „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“, „Kaimo savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“, „Ne žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“ teikiamiems projektams pirmumas bus skiriamas tiems VP, kurių veiklose numatyta taikyti inovacinius sprendimus. Reikia pažymėti, kad Biržų rajono VVG priėmė sprendimą savo turiniu ir tikslais inovacinėms priemonėms „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“ ir „Bendradarbiavimas“ skirti apie ketvirtadalį VP finansavimui numatytų lėšų; • *Inovacinių VP įgyvendinimo metu* VP vykdytojams numatoma teikti konsultacinę pagalbą, ugdyti jų gebėjimus visuose VP įgyvendinimo etapuose. Visų pirma inovacinių VP įgyvendintojams bus suteikta galimybė semtis tarptautinės inovacinių projektų įgyvendinimo patirties; • *Inovacinių VP rezultatų sklaidos metu* numatoma siekti, kad inovaciniai VP įgautų projekto-prototipo vaidmenį t. y. tokie projektai, jų valdymo modeliai galėtų būti įgyvendinami ir kitų pareiškėjų, ypač socialinio ir bendruomeninio verslo, bendradarbiavimo srityje. Numatoma inovacinius projektus pristatyti, kaip reprezentuojančius. Tokiu būdu jie galėtų tapti pagrindu, įgyvendinant tarpteritorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektus.
8.5.	**Integruoto požiūrio principas:**
8.5.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:* Biržų rajono vietos veiklos grupė rengdama strategiją stengėsi atsižvelgti į integruoto požiūrio principą, taip parengdama skirtingų sektorių plėtrą apimančią VPS. Norėdami

	sujungti ekonomikos, socialinio, kultūros ir aplinkos sektorių veiklas siekėme ištirti ne tik atskirų sektorių problemas, bet ir jas apjungti į vieną visumą. Siekdami ištirti atskirų sektorių situaciją, atlikome apklausą šiuose sektoriuose: siekiant išsiaiškinti socialinio sektoriaus situaciją buvo apklaustos įvairios visuomeninės organizacijos (bendruomenės, draugijos, kitos NVO ir pan.), kaimo gyventojai; siekiant išsiaiškinti ekonominio sektoriaus situaciją buvo apklaustos vietos įmonės ir verslininkai ir pan.; siekiant išsiaiškinti kultūros ir aplinkosaugos situaciją buvo apklaustos valstybinės institucijos (savivaldybės, seniūnijos, regioninis parkas, sveikatos įstaigos ir pan.). Taip pat surinkti projektiniai pasiūlymai iš pavienių asmenų. Iš surinktų duomenų buvo sudaryti problemų medžiai, išskiriant tam tikras problemų sritis (aplinkosaugos, ekonomikos ir socialines problemas). Apjungus šias sritis buvo nustatyti galimi bendri sprendimai, skirti numatytų atskirų sektorių problemoms spręsti. SSGG analizės padiktuoti sprendimai nulėmė VPS pobūdį. Išnagrinėjus Biržų rajono VVG teritorijos stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių tarpusavio sąveiką, atsiskleidė galimi VVG teritorijos plėtros scenarijai ir tapo aiškiau, kurias plėtros tendencijas būtina remti, kad būtų laiku ir efektyviai sureaguota į išryškėjančias vietos plėtros tendencijas. Siekdama strategiškai veikti Biržų rajono VVG atsižvelgė ne tik į vietos plėtros tendencijas, bet paramos lėšas sukoncentravo į trijų, vienas kitą remiančių, prioritetų įgyvendinimą. Buvo siekiama, kad vietos strategijoje numatyta veikla ir projektai būtų susieti į visumą ir tarpusavyje suderinti. Biržų rajono VVG teritorijos VPS numato stiprinti krašto konkurencingumą ir kaimo gyvybingumą, gerinti gyvenimo kokybę kaime ir puoselėti krašto savitumą. Siekiant, kad VPS numatyta veikla ir projektai būtų susieti į visumą visos VVG teritorijos ir regiono atžvilgiu, buvo atliktas VPS priemonių palyginimas su Biržų rajono savivaldybės plėtros 2016-2020 m. strateginiu planu ir Panevėžio regiono 2014-2020 m. plėtros planu. Šis įvairių sektorių susiejimas yra vienas iš svarbiausių sėkmingo integruoto požiūrio principo elementų įgyvendinimas.
8.5.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* Siekiant nuosekliai spręsti atskirų socialinių, ekonominių ir aplinkosaugos sektorių problemas, kvietimai bus skelbiami pirmiausiai VPS prioriteto Nr. 3, kurio įgyvendinimo priemonės skirtos **kaimo atnaujinimui, savitumo puoselėjimui bei jo panaudojimui vietovės rinkodarai**, vėliau VPS prioriteto Nr. 1, kurio įgyvendinimo priemonės skirtos **ekonominės veiklos įvairinimui, darbo vietų kūrimo lengvinimui, inovacijų diegimui** ir **vėliausiai** VPS prioriteto Nr. 2, kurio įgyvendinimo priemonės skirtos **socialinės įtraukties skatinimui ir užimtumo didinimui**, priemonėms. Tokiu būdu visų pirma integruotai bus sprendžiamos verslo aplinkos gerinimo problemos, vėliau nuosekliai ekonomikos skatinimo, darbo vietų kūrimo ir socialinės atskirties ir skurdo mažinimo, gyvenimo kokybės gerinimo problemos. Kaimo atnaujinimo, savitumo puoselėjimo bei jo panaudojimo vietovės rinkodarai problemų sprendimas turėtų sudaryti prielaidas didinti Biržų rajono VVG teritorijos patrauklumą ir gerinti investicinę aplinką, taip kuriant prielaidas verslumo iniciatyvoms rastis, kas padėtų skatinti socialinę įtrauktį, didinti VVG teritorijos gyventojų užimtumą. Aplinkosaugos sektorių problemos Biržų rajono VVG teritorijos VPS įgyvendinimo kontekste yra priskirtos horizontalioms problemoms ir bus sprendžiamos tiek įgyvendinant I, tiek II, tiek III prioriteto priemones. Nepanaudotoms kvietimų metu lėšoms bus skelbiami papildomi kvietimai laikantis anksčiau išdėstyto susietumo ir nuoseklumo, prieš tai aktyvinant VVG teritorijos gyventojus, įskaitant ir jų gebėjimų ugdymą pagal temas, atitinkančias pagal vieną ar kitą VPS prioritetą numatomas spręsti problemas, tenkinti VVG teritorijos ir gyventojų poreikius.

	Kvietimai logiškai išdėlioti laike, įvertinant VP atrankos ir įgyvendinimo taisyklių parengimo, derinimo bei tvirtinimo procedūroms reikalingus ir kvietimų vykdymo, VP administravimo, VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo terminus. Finansiniai ištekliai VPS įgyvendinimui suplanuoti, remiantis VPS keliamais reikalavimais - ne mažiau 75 proc. VP įgyvendinti numatytų lėšų skirti VP, kuriantiems darbo vietas ir/ar sudarantiems prielaidas darbo vietų kūrimui. Kadangi bus siekiama integruotai (tarpusavyje susietai ir nuosekliai) spręsti atskirų sektorių problemas, planuojama iki 2020 m. panaudoti iki 60 proc. VP finansuoti numatytos paramos sumos.
8.6.	**Tinklaveikos ir bendradarbiavimo principas:**
8.6.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:*

Veiksmai dalyvaujant VVG tinkle:

Buvo dalyvauta VVG tinklo organizuotose konferencijose, seminaruose, susijusiuose su VPS rengimo aktualijomis. Buvo diskutuojama su VVG tinklu apie vietos veiklos grupių veiklą 2015-2020 m. laikotarpiu bei teikti pasiūlymai VPS administravimo taisyklių tobulinimui (dalyvis).

Biržų rajono VVG nuo 2010 metų aktyviai dalyvauja Aukštaitijos regiono VVG susitikimuose, kurių metu keliamos diskusijos aktualiomis temomis, teikiami siūlymai spręsti iškilusioms problemoms, taip pat dalinamasi patirtimi.

Dalyvaujant LKT įgyvendinti projektai:

- „Galimybės ir perspektyvos plėtojant smulkų ir vidutinį verslą Biržų rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“ (iniciatorius) 2011 m.

Atliktas tyrimas smulkaus ir vidutinio verslo galimybėms ir perspektyvoms kaime išaiškinti. Parengta ir išplatinta informacinė medžiaga apie atlikto tyrimo rezultatus bei kaimo verslininkus, suorganizuota konferencija bei pristatyti tyrimo rezultatai.

- „Leader įgyvendinimo Biržų rajono vietos veiklos grupės atstovaujamoje teritorijoje monitoringas“ (iniciatorius) 2012 m.

Atliktas Biržų rajono savivaldybės kaimo vietovių vietos plėtros strategijos įgyvendinimo ir Biržų rajono vietos veiklos grupės veiklos vertinimas. Tyrimo rezultatai apibendrinti ir išleistas leidinys.

Dalyvauta įgyvendinant LKT veiksmų programos kryptį „Tinklo valdymas“: dalyvauta Lietuvos kultūrinio ir kulinarinio paveldo projekte „Panemunių žiedai“, tarptautinėje VVG mugėje, kuriame pristatytos Biržų krašto kultūros tradicijos ir kulinarinis paveldas, 2012, 2013 m.

Bendradarbiaujant su kitomis Lietuvos VVG – Pasvalio r. VVG ir Rokiškio r. VVG įgyvendintas projektas „Informacinės partnerystės formavimas“ (koordinatorius), 2013 m.

Sukurta kaimo verslų internetinė svetainė www.sukįkaimą.lt , kuri populiarinama įvairiomis reklamos priemonėmis, sukurta nauja bendra organizacinė struktūra, asociacija „Suk į kaimą“.

Bendradarbiaujant su kitomis užsienio VVG – Bauskės VVG (Latvija) įgyvendinti projektai:

- „Jauni žmonės be sienų“ (koordinatorius) 2013 m.

Projekto metu buvo stiprinamas Biržų ir Bauskės rajonų VVG teritorijų jaunimo tarptautinis bendradarbiavimas. Išleistas lankstinukas.

- „Kultūrinių tradicijų išsaugojimas Biržų ir Bauskės rajonuose“ (koordinatorius) 2013 m.

Projekto metu buvo stiprinamas Biržų ir Bauskės VVG teritorijų pasienio kultūrinis bendradarbiavimas, skatinamas lietuvių ir latvių kasmetinių švenčių pažinimas, papročių pažinimas, išsaugant tai ateinančioms kartoms. Išleista informacinė – metodinė medžiaga.

8.6.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* *Veiksmų sąrašas, kuriuose būsime iniciatoriais:*

	Bendradarbiausim su kitomis Lietuvos VVG – Pasvalio r. VVG ir Rokiškio r. VVG, nes įgyvendinto projekto „Informacinės partnerystės formavimas“ veikla pagal poreikįbus tęsiama ir toliau. Esant poreikiui bus organizuojami įvairūs susitikimai bei konferencijos su partneriais. Projekto metu sukurta svetainė www.sukįkaimą.lt ir toliau bus populiarinama visų partnerių, ieškomos naujos inovacinės formos vartotojų ratui plėsti. Projekto tęstinumo ir naujų projektų idėjų sieksime ir ateityje, numatydami tolimesnius kaimo plėtros veiksmus ir bendradarbiaudami per visą VPS įgyvendinimo laikotarpį. Numatomas bendradarbiavimas su Biržų rajono bendruomenių sąjunga. Planuojam bendradarbiauti su Bauskės VVG (Latvija), nes įgyvendinto projekto metu užsimezgė ryšiai tarp jaunimo organizacijų ir meno saviveiklos kolektyvų. Norint tuos ryšius palaikyti, bus organizuojami bendri susitikimai, renginiai.
8.7.	**Vietos finansavimo ir valdymo principas:**
8.7.1.	*principo laikymasis rengiant VPS:* Rengiant VPS ir atliekant vietos gyventojų poreikių analizę, Biržų rajono VVG į susitikimus kvietė pačių įvairiausių kaimo gyventojų grupių atstovus. Jau 2012 m. Biržų rajono VVG įgyvendino Lietuvos kaimo tinklo finansuotą projektą, kurio metu atliko tyrimą „Galimybės ir perspektyvos plėtojant smulkų ir vidutinį verslą Biržų rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“. Didžiausiomis problemomis, su kuriomis susiduriama plėtojant verslą Biržų rajono VVG teritorijoje verslininkai įvardija – apyvartinių lėšų stoką, didelius verslo mokesčius, sudėtingas verslo kreditavimo sąlygas, kvalifikuotų darbuotojų trūkumą. Viena iš svarbiausių sėkmingo verslo vystymo aspektų įvardijama finansinė parama, ypač verslo pradžioje. Net 56 proc. apklaustų verslininkų nurodė, kad verslui plėtoti ateityje kaip papildomą finansavimo šaltinį rinksis paramą, teikiamą per VVG. Susitikimuose buvo viešai kalbama apie daugiavaikių šeimų ir vienišų motinų problemas, nuo priklausomybės ligų kenčiančius asmenis, kitas socialines kaimo bėdas. Diskusijose išaiškėjo, kad VVG teritorijoje demografinė situacija ir pagyvenusių bei vienišų žmonių aprūpinimo socialinėmis paslaugomis stygius sudaro labai rimtas problemas, kurias vyresnio amžiaus vietos gyventojai yra nepajėgūs įveikti savarankiškai. Todėl, aptariant sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimą, buvo numatyta atnaujintuose bendruomenių pastatuose įrengti kuo daugiau būtiniausių socialinių paslaugų vietos gyventojams. Stiprinant kaimo bendruomenių sąjūdį, VPS numatyta remti bendruomenių ir kitų NVO projektus. VPS numatoma plėtoti bendruomenines paslaugas ir taip priartinti paslaugų teikimą prie vietos gyventojų ir įtraukti pačią bendruomenę į paslaugų teikimo procesą. Tvarkant aplinką ir teikiant kitas paslaugas bendruomenė užsidirbtų lėšų, kurios labai sustiprintų bendruomeninį gyvenimą. Savivaldybės disponuojami finansiniai ištekliai svarbiausiems infrastruktūriniams projektams įgyvendinti yra riboti. Tuo tarpu egzistuojančios užsienio fondų ir privataus kapitalo pritraukimo galimybės išnaudojamos nepakankamai. Projektams inicijuoti dažnai pritrūksta sutarimo ir bendradarbiavimo tarp valdžios, visuomenės ir verslo atstovų. Siekiant paskatinti projektų iniciatorius bei palaikyti jų idėjas VVG organizavo susitikimus, kuriuose bendruomenininkai galėjo išsakyti valdžios atstovams savo lūkesčius ir idėjas dėl viešųjų erdvių pritaikymo visuomenės poreikiams. Aiškiai buvo įvardijama problema – 20 proc. prisidėjimas, kuris bendruomenininkams yra didelė našta. Su savivaldybe buvo aptartos galimybės bendradarbiauti rengiant projektus, įvairios galimybės dėl savivaldybės prisidėjimo prie vietos gyventojų inicijuotų projektų. Ugdant vietos bendruomenės pasitikėjimą jų idėjomis, VVG organizavo informacinius renginius ir mokymus: „Kaimo gyventojų aktyvaus dalyvavimo skatinimas sprendimo priėmimo

	procesuose“, „Vietos bendruomenės lūkesčiai ir poreikiai“, „Aktyvi saviprezentacija ir idėjos prezentacija“ ir pan.
8.7.2.	*principo laikymasis įgyvendinant VPS:* *Vietos finansavimo mechanizmų paiešką ir kūrimą* Biržų rajono VVG ketina vykdyti bendrai su Biržų rajono savivaldybe ir su potencialiais VP pareiškėjais. Biržų rajono VVG Biržų rajono savivaldybės tarybai kasmet numato pristatyti kasmetinį VPS priemonių ir jų veiklos sričių finansavimo poreikį, jį aptarti ir ieškoti galimybių skirti finansavimą viešųjų projektų finansavimui. *Ieškant galimybių suvienyti partnerių išteklius, Biržų rajono VVG* skatins visų kaimo plėtros dalyvių bendradarbiavimą. Tikimasi aktyvaus verslo sektoriaus bendradarbiavimo su NVO, dalinantis žiniomis, patirtimi ir prisidedant tiek finansiniais ištekliais, tiek sudarant galimybes naudotis turima technine baze. Verslas bus skatinamas kuo aktyviau imtis socialinio verslo iniciatyvų. Bendradarbiavimas turėtų sudaryti prielaidas VVG teritorijos vietos ekonomikos gyvybingumui, turizmo plėtrai, inovacinių būdų ir metodų susidariusioms problemoms spręsti paieškai, bendrai veiklai apjungiant turimas žinias, patirtį ir gebėjimus, žmogiškuosius, kultūrinius, gamtinius, infrastruktūrinius išteklius. Rastųsi galimybės suvienyti partnerių išteklius bendrai finansuojant, administruojant ir įgyvendinant projektus. Esant poreikiui, numatoma organizuoti mokymus/konsultacijas kompetencijų bei įgūdžių ugdymui bendradarbiavimo organizavimo, jo tinkamiausių formų, finansavimo šaltinių paieškos srityse. *Bendram užsibrėžtų vietos plėtros uždavinių sprendimui* telkti Biržų rajono VVG teritorijos gyventojus organizuojant diskusijas ar kitas aktyvinimo veiklas, kurių metu bus siekiama tiek diskusijas ar aktyvinimo veiklas organizuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos naujų kontaktų užmezgimui, projektų idėjų generavimui ir bendradarbiavimo būdų paieškai, kad jos būtų įgyvendintos maksimaliai prisidedant prie užsibrėžtų vietos plėtros uždavinių sprendimo.
Horizontalieji principai ir prioritetai:	
8.8.	**Jaunimas:**
8.8.1.	*VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi rengiant VPS:* Biržų rajono VVG valdymo organą sudaro 12 narių, iš kurių 5 arba 41,7 proc. jauni žmonės, 2 asmenys nuo 14 iki 29 metų, 3 asmenys nuo 30 iki 40 m. Vis daugiau jaunus žmones atstovaujančių jungiasi prie VVG veiklos tapdami asociacijos nariais. Vietos bendruomenių lygmeniu jauni žmonės įtraukiami siekiant įgyvendintų vietos projektų tęstinumo, motyvuojami imtis iniciatyvos ir idėjų įgyvendinimo. Siekdama įtraukti jaunimą į naujo laikotarpio VPS rengimo procesą, jau 2013 m. intensyviai buvo dirbama su jaunimu ir jaunimo grupėmis. Buvo organizuojami informaciniai renginiai, siekiant supažindinti jaunimą su VVG ir jos veikla. Norint pritraukti kuo daugiau jaunų žmonių ir skatinti domėjimąsi VVG veikla Biržų rajono VVG inicijavo tarptautinį projektą „Jauni žmonės be sienų“, kurio metu buvo organizuojami 5 tarptautiniai renginiai: 2 Lietuvoje ir 3 Latvijoje. Biržų rajono VVG teritorijos jaunimas (asmenys nuo 14 iki 29 m.) vyko į festivalį „Connect“ Latvijoje ir į išvyką Latvijoje (Bauskėje), kur vyko Jaunimo diena. Biržų rajono VVG suorganizavo tarptautinę konferenciją „Verslumo idėjos Kalėdoms“, kurioje dalyvavo. iš Biržų rajono VVG teritorijos ir iš Latvijos jaunimas (115 dalyvių, iš jų 98 dalyviai 14-29 m., 17 dalyvių 30-40 m). Konferencijoje dalyvavo Biržų technologijų ir verslo mokymo centro Biržų ir Vabalninko skyrių moksleiviai, Medeikių pagrindinės mokyklos, Biržų „Saulės“ gimnazijos, Vabalninko Balio Sruogos vidurinės mokyklos ir Nemunėlio Radviliškio pagrindinės mokyklų mokiniai, jaunimo atstovai savanoriai. Jaunimas turėjo galimybę išgirsti Tarptautinių jaunimo rūmų vietinės organizacijos JCI Sostinės (angl. Junior Chamber International) nario, komunikacijos specialisto Evaldo

	Stonkaus pranešimą „Komunikacija versle“. Vienas iš konferencijos tikslų ir buvo sudominti ir paskatinti jaunimą ieškoti sričių realizuoti save versle. Lektorius pateikė atsakymus į daugybę klausimų: „Kodėl verslas uždirba“, „Kas yra ir nuo ko prasideda komunikacija?, „Kodėl imuosi verslo ir kas mane motyvuoja?“ ir kt. Po šio projekto įgyvendinimo Biržų rajono VVG sulaukė didelio jaunimo susidomėjimo bei įvairių siūlymų dėl tolimesnių projektų jaunimui įgyvendinimo. Visuose organizuotose renginiuose bei susitikimuose dalyvavo 320 14-29 metų amžiaus dalyvių. Jaunimas buvo skatinamas dalyvauti tolimesniuose VPS rengimo etapuose. Biržų rajono VVG, siekdama į tolesnę savo veiklą įtraukti jaunimą, suorganizavo susitikimus su jaunimo atstovais, kurių metu 11 aktyviausi dalyvių (asmenys nuo 14 iki 29 metų) išsakė savo poreikius bei lūkesčius dėl 2015-2020 m. laikotarpio. Susitikimuose akcentuota, kad labai svarbu atkreipti dėmesį į vaikų ir jaunimo, kurių tėvai yra išvykę dirbti į užsienį, priežiūros problemą. Nemažas nepilnamečių nusikalstamumo lygis taip pat reikalauja rūpintis vaikų ir jaunimo laisvalaikio organizavimu. Gautos idėjos buvo apibendrintos ir įtrauktos į rengiamą VVG teritorijos VPS, net išskiriant tik jaunimui skirtą priemonę „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“.. Ši priemonė ir jai įgyvendinti planuojamos lėšos buvo pasirinkta, atsižvelgiant į jaunų žmonių situacijos analizę ir poreikius. Tai sudarys sąlygas jaunimo iniciatyvoms tapti realiai įgyvendintais projektais. Atsižvelgiant į jaunimo poreikius, buvo sukurta priemonės „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. Įgyvendinant kaimo atnaujinimo priemonę numatyta sutvarkyti sporto, poilsio ir laisvalaikio zonas kaimo gyvenvietėse.
8.8.2.	*VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi įgyvendinant VPS:* Įgyvendinant VPS numatyta jaunimą įtraukti: • <u>*Organizuojant VVG valdymo organo darbą*</u> – į VVG valdybą įtraukti jauni žmonės iki 40 metų amžiaus (2 asmenys nuo 14 iki 29 metų, 3 asmenys nuo 30 iki 40 m.). Tokiu būdu jiems sudaryta galimybė atstovauti jaunimą, priimant sprendimus ir įgyvendinant veiklas, priskirtas VVG valdymo organo funkcijoms; • <u>*Kviečiant teikti vietos projektų paraiškas*</u> - VVG administracija su visų kvietimų sąlygomis ir dokumentacija supažindins jaunus žmones. Jauni žmonės bus įtraukiami į VP įgyvendinimo ir administravimo taisyklių, kvietimo sąlygų rengimą (jie bus supažindinami su minėtų dokumentų projektais, skatinami pateikti savo nuomonę, pasiūlymus bei pastabas. Taisyklių ir kvietimo sąlygų projektai siunčiami el. paštu jaunimo atstovams, jų asocijuotoms struktūroms ir kitiems suinteresuotiems jauniems žmonėms). Kviečiant teikti VP paraiškas, jaunimas iki 29 metų ir jauni asmenys nuo 30 iki 40 metų bus skatinami savanoriauti, viešinant kvietimo sąlygas ir konsultuojant VVG teritorijos suinteresuotą jaunimą dėl VP paraiškų pateikimo. VVG administracija inicijuos ir skatins jaunimą organizuoti apskritojo stalo diskusijas su jaunimo tikslinėmis grupėmis, su švietimo įstaigomis, su kaimo bendruomenėmis, su savivaldybe, su verslo atstovais ir taip generuoti projektines idėjas, kurios atspindėtų įvairaus amžiaus: moksleivių nuo 14 metų, studentų, jaunų žmonių nuo 30 iki 40 metų ir kt. jaunimo grupių poreikius. Jaunimas bus skatinamas apjungti skirtingų kartų požiūrį į Biržų rajono VVG teritorijos jaunimo problemas ir jų sprendimo būdų radimą; • <u>*Atrenkant VP*</u> - Jaunimo dalyvavimas VVG valdymo organe, priimant sprendimus dėl VP finansavimo, užtikrins jaunimo interesų atstovavimą. Bus sudaryta galimybė jauniems VP pareiškėjams ir pareiškėjams įgyvendinsiantiems jaunimui skirtus projektus pristatyti VP paraiškas projektų atrankos posėdžiuose. Prieš

	priimant sprendimą dėl VP finansavimo, bus sudaryta galimybė įvykdyti patikras numatomų projektų įgyvendinimo vietovėse. VVG teritorijos jaunimas, jaunos šeimos kaip tikslinė grupė numatyta VPS priemonėje „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“. Numatoma, kad pirmumas atrenkant VP turėtų būti skiriamas tiems investiciniams VP, kuriuos teikia jauni žmonės, o ne pelno projektams, kuriuose numatoma kurti darbo vietas jauniems žmonėms; • *Pristatant VPS įgyvendinimo rezultatus, vykdant VPS įgyvendinimo stebėseną* - numatoma VPS įgyvendinimo rezultatų analizę atlikti, išskiriant jaunimo horizontalaus principo įgyvendinimą. Bus vertinama kiek VP pateikė jauni žmonės, kiek jaunų žmonių įdarbinta, kiek jaunimo naudojasi pagerinta infrastruktūra, kiek jaunų žmonių įsitraukė į socialinio ir bendruomeninio verslumo, bendradarbiavimo veiklas. Bus atliekami jaunų žmonių nuomonės apie VPS įgyvendinimą tyrimai. Apklaustieji bus skirstomi į grupes nuo 14 iki 29 metų bei nuo 30 iki 40 metų. Į VPS įgyvendinimo eigos, metinių ataskaitų pristatymo ir aptarimo renginius bus kviečiami jaunimo atstovai. VPS įgyvendinimo rezultatai bus pristatomi internetiniame puslapyje www.birzuvvg.lt, esant poreikiui viešinami jaunimui skirtose leidiniuose ir/ar renginiuose, jų dažniausio susibūrimo vietose (mokyklose ir kt.); • *Vykdant VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimo veiklas* - jauniems žmonėms numatoma organizuoti gerosios praktikos patirties sklaidos mainus tiek vietos, tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Esant poreikiui planuojama taikant inovacinius jaunimui adaptuotus mokymo instrumentus, suorganizuoti mokymus skirtus jaunimo verslumo, bendruomeniškumo, bendradarbiavimo įgūdžiams ugdyti, pilietiškumui skatinti. Numatoma atrinkti jaunimo ir/ar jaunimui skirtų projektų gerosios patirties pavyzdžius. Juos pristatyti internetiniuose puslapiuose www.birzuvvg.lt, ir kt. Skatinti jaunimo atstovus savanoriauti, teikiant konsultacijas jauniems VP pareiškėjams ir vykdytojams. Bus siekiama VPS įgyvendinimo viešinimo, VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimo renginius organizuoti maksimaliai derinant su jaunų žmonių užimtumo laiku, kad būtų sudarytos galimybės kuo didesniam jaunų žmonių skaičiui juose sudalyvauti.
8.9.	**Kultūra:**
8.9.1.	*VVG veiksmai, susiję su prioriteto laikymusi rengiant VPS:* *Siekiant nustatyti Biržų rajono VVG teritorijos kultūros išteklių plėtros poreikius* buvo atliekama VVG teritorijos gyventojų poreikių analizė (į anketą buvo įtraukti klausimai, susiję su kultūros išteklių plėtros poreikių identifikavimu), analizuojama Biržų rajono savivaldybės, Biržų turizmo ir verslo informacijos centro informacija. Nustatyta, kad turimi kultūros, istorijos objektai nėra sutvarkyti iki galo, kad būtų patrauklūs lankymui. Vykdomos veiklos, gyventojų laisvalaikis yra įdomus ir kūrybiškas, tenkina vietovių gyventojų poreikius, tačiau tai nėra apjungta. Menkai garsinami ir populiarinami vietos produktai, veiklos, paslaugos ar objektai. Labiausiai prie kultūros išteklių viešinimo ir garsinimo prisideda Biržų turizmo ir verslo informacijos centras, tačiau be vietos bendruomenių iniciatyvos ir pastangų, be paslaugų kompleksiškumo suformavimo, vietiniai produktai ir paslaugos lieka neįvardyti ir neapjungti. *Siekiant stiprinti Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų ir jų bendruomenių kultūrinę tapatybę, didinti jų kūrybingumą, bendruomeniškumą ir pilietiškumą*, VVG darbuotojai inicijavo susitikimus bendruomenėse susijusius su teritorijos kultūros išteklių įvertinimu ir plėtros poreikių identifikavimu. Suderinus Biržų rajono VVG teritorijos ir gyventojų poreikius, situacijos analizės rezultatus, tariantis su Biržų rajono savivaldybės kultūros ir sporto skyriaus

	specialistais, Biržų krašto muziejumi „Sėla“, kultūros įstaigomis, amatininkais VPS yra numatytos priemonės: • „Kaimo savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. Numatoma remti inovacines veiklas, leidybą, švietėjišką veiklą, skirtas krašto savitumo, tradicijų, kultūrinių vertybių pristatymui; • „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. Numatoma teikti paramą istorinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros, gamtos paveldo objektų, vietovių, parkų, skverų, želdynų, kitų kraštovaizdžio komponentų tvarkymo darbams, siekiant panaudoti minėtus objektus, turizmo, tautinio paveldo plėtrai, didinti kaimo vietovių patrauklumą ir kartu propaguoti krašto kultūros vertybes.
8.9.2.	*VVG veiksmai, susiję su prioriteto laikymusi įgyvendinant VPS:* *Vykdant Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiklas, kuriomis siekiama VVG teritorijos gyventojų ir jų bendruomenių kultūrinės tapatybės stiprinimo, jų kūrybingumo didinimo, bendruomeniškumo ir pilietiškumo ugdymo* daug dėmesio numatoma skirti pasirengti VPS priemonių „Kaimo savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“ ir „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sričiai „Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ bei jų įgyvendinimo rezultatams pristatyti. Esant poreikiui bus organizuojamos konsultacijos potencialiems pareiškėjams su kultūros srities darbuotojais, turizmo specialistais. Kaimo bendruomenių šventėse, VPS priemonių įgyvendinimo pristatymo/aptarimo renginiuose bus skatinama dėmesį skirti krašto savitumo puoselėjimui, kviečiant koncertuoti vietos kolektyvus, demonstruoti vietos amatininkų tradicinius gaminius, vaišintis pagal krašto tradicinę receptūrą ir iš vietos žaliavos pagamintais maisto produktais. Biržų krašto savitumo elementai bus panaudojami krašto reprezentavimui tarpregioniniame ir tarptautiniame lygmenyse.
8.10.	**Darnus vystymasis (įskaitant aplinkosaugą ir klimato kaitos švelninimo veiksmus):**
8.10.1.	VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi rengiant VPS: Aplinkos situacija Biržų rajono VVG teritorijoje buvo tiriama, remiantis Biržų rajono savivaldybės duomenimis. Rengiant VPS, parenkant jos prioritetus, priemones ir veiklos sritis buvo siekiama, kad visi prioritetai, priemonės ir veiklos sritys turėtų galimybę didesne ar mažesne apimtimi teigiamai įtakoti Biržų rajono VVG teritorijos darnų vystymąsi Buvo siekiama, kad nei vienas prioritetas, jo įgyvendinimo priemonė ar veiklos sritis neturėtų prielaidų daryti neigiamą įtaką Biržų rajono VVG teritorijos darniam vystymuisi, Aplinkosaugos svarba akcentuojama ir verslo plėtros aspektu. I prioriteto priemonių ir veiklos sričių, skirtų verslo paramai, ir II Prioriteto 1 priemonei ir veiklos sričių, skirtai verslo priemonei, vienas iš specialiųjų reikalavimų pareiškėjams numato, kad paramos paraiškoje turi būti pagrįsta, kad teikiamo verslo projekto veikla neturi neigiamo poveikio aplinkai (žr. 9 skyrių „VPS priemonių ir veiklos sričių aprašymas“). Biržų r. VPS numato, kad aplinkosauginiai, gamtos puoselėjimo vietos projektai, remiami pagal II Prioriteto 2 priemonę ir III Prioriteto priemones ir veiklos sritis turės tiesioginės teigiamos įtakos darniam vystymuisi Biržų rajono VVG parengta VPS įgalins kultūrinį, socialinį ir ekonominį VVG teritorijos augimą, ir tuo pačiu prisidės prie aplinkosaugos ir gamtos išteklių prieinamumo ir saugojimo užtikrinimo. Biržų rajono VVG darnų vystymąsi supranta ne tik kaip darną tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, bet ir kaip galimybę pasiekti visuotinę gerovę dabarties ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų. Savo parengta strategija Biržų rajono VVG siekia realizuoti

	darnaus vystymo principą, nes numato įvairių sektorių bendradarbiavimą gerinant gyvenimo kokybę VVG teritorijoje. Numatoma 77 proc. visų vietos projektų paramos lėšų skirti ekonominio ir socialinio sektoriaus gerinimui, nes labai svarbu, kad strategijos įgyvendinimas inicijuotų tokias permainas, kurios turėtų ilgalaikį ekonominį poveikį. Vidutinių ir smulkių ūkių konkurencingumo stiprinimas lengviausiai būtų pasiektas, jei pavyktų rajone plėtoti gamtai palankų ūkininkavimą ir didinti ekologinių ūkių skaičių. Tai leistų efektyviai saugoti biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę, gaminti ir realizuoti geros kokybės ir saugius žemės ūkio produktus ir taip ugdyti krašto gebėjimą konkuruoti globaliose rinkose. Biržų rajono VVG teritorijai labai aktualus vietos ekonomikos diversifikavimas (naujų veiklų kūrimas), nes mažėjant užimtumui žemės ūkyje, didėja žemės ūkio veiklų įvairinimo, alternatyvių žemės ūkiui veiklų poreikis. Tam skirtos pirmo strategijos prioriteto priemonės – Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra bei žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra, kurie padės paįvairinti ekonomines veiklas, sukurs darbo vietas ir skatins inovacijų diegimą. Strategijoje numatyta skirti paramą ir ne žemės ūkio verslų kūrimui ir plėtrai, t. y. skatinti kaimo turizmą, sudarant prielaidas vietinių išteklių bei išskirtinių vietovės bruožų plėtrai; stiprinti veikiančių mažų ir vidutinių įmonių gyvybingumą ir skatinti jų modernizavimą. Amatų plėtrai, panaudojant vietos amatų tradicijas ir vietos išteklius, taip pat bus remiamos bendruomeninės ir kitos viešosios iniciatyvos plėtoti verslą. Verslumo skatinimas taip pat turėtų atverti naujas veiklos galimybes daugeliui kaimo gyventojų. Kitas strategijos prioritetas „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ skirtas aplinkosauginių ir kultūros sektorių gerinimui. Numatytos dvi priemonės įgyvendinti prioritetą – kaimo infrastruktūros atnaujinimas ir kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas. Čia bus remiami projektai, kurie atskleidžia ir puoselėja krašto savitumą bei formuoja patrauklų krašto įvaizdį, taip pat skatina bendruomenių ir kitų NVO novatoriškus projektus. Atsižvelgiant į VVG teritorijos gyventojų norą gyventi ekologiškoje aplinkoje, kurioje tvarkingos ne tik sodybos, bet ir bendro naudojimo teritorijos (parkai, skverai, įvairios susibūrimų vietos), VPS numatyta šiems projektams skirti 23 proc. lėšų. Šios ir kitos panašios priemonės pagerins gyvenamosios aplinkos būklę VVG teritorijoje, darys ją labiau patrauklią tiek vietos gyventojams, tiek svečiams ir tai padės ugdyti vietos patriotizmą bei plėtoti kaimo turizmo verslą, pagerins laisvalaikio organizavimo galimybes.
8.10.2.	*VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi įgyvendinant VPS:* • <u>*Kvietimų teikti VP metu*</u> vietos projektų pareiškėjams bus keliamas reikalavimas užtikrinti, kad VP neturės neigiamos įtakos Biržų rajono VVG teritorijos darniam vystymuisi ir jos aplinkos būklei; • <u>*VP atrankos metu*</u> esant poreikiui į projektų atrankos posėdžius bus kviečiami asmenys, turintys gebėjimų darnaus vystymosi ir aplinkos apsaugos srityje. VP atrankos metu bus vertinama, ar VP buvo būtinas poveikio aplinkai vertinimas. Jei toks vertinimas buvo būtinas, tai ar jis atliktas; • <u>*VP įgyvendinimo metu*</u> VP vykdytojams, susiduriantiems su aplinkosaugos reikalavimais bus sudarytos galimybės gauti konsultacijas. Ypatingas dėmesys, teikiant konsultacijas, bus skiriamas VP vykdytojams, kurie veiklą vykdo aplinkosaugos, biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriu svarbiose, jautriose teritorijose. VP vykdytojai bus skatinami projektui įgyvendinti reikalingus išteklius įsigyti, taikant žaliųjų viešųjų pirkimų kriterijus; • <u>*VPS rezultatų sklaidos metu*</u> darnaus vystymosi principas bus integruotas į VPS įgyvendinimo stebėsenos sistemą. Bus siekiama atrinkti ir atskirai pristatyti geriausius VP, kurių rezultatai didžiausiu mastu prisideda prie darnaus vystymosi ir (arba) gerina aplinkos būklę;

	• *VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimo metu* bus imamasi integruotų veiksmų, telkiančių Biržų VVG teritorijos gyventojus veikti kartu, siekiant VVG teritorijos darnaus vystymosi ir aplinkos būklės gerinimo.
8.11.	**Moterų ir vyrų lygios galimybės ir nediskriminavimo skatinimas**
8.11.1.	*VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi rengiant VPS:* *Biržų rajono VVG VPS rengimo procese užtikrino visų suinteresuotųjų vietos plėtros dalyvių dalyvavimą*. Nustatant gyventojų poreikius, apklausoje, susitikimuose su Biržų rajono VVG teritorijos gyventojais dalyvauti buvo kviečiami tiek moterys, tiek vyrai. Gyventojai nebuvo diskriminuojami dėl tautinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos. Informacija apie gyventojų poreikių tyrimą (kvietimai dalyvauti, diskutuoti, nustatyti poreikiai) buvo talpinama internetiniame puslapyje www.birzuvvg.lt ir buvo prieinama visiems VVG teritorijos gyventojams. Į SSGG analizę ir nustatytus gyventojų poreikius įtraukti įvairių Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų grupių poreikiai. Moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo principų įgyvendinimą užtikrina VVG valdymo organo, priimančio sprendimus dėl vietos projektų finansavimo, sudėtis. Jame subalansuotas moterų ir vyrų, pilietinio, verslo ir valdžios sektorių, įvairaus amžiaus VVG teritorijos gyventojų atstovavimas. Statistinių duomenų analizė, gyventojų apklausos ir susitikimų su įvairiomis gyventojų grupėmis analizė atskleidė daug socialinės atskirties apraiškų Biržų rajono VVG teritorijos vietovėse.
8.11.2.	*VVG veiksmai, susiję su principo laikymusi įgyvendinant VPS:* • *Organizuojant VVG administracijos darbą* –VVG administracijos komanda bus formuojama nepažeidžiant moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo principus. Nustatyti privalomi reikalavimai VVG administracijos darbuotojams nepažeidžia minėtų principų; • *Organizuojant VVG valdymo organo darbą* – į VVG valdybą atitinkamai moterų ir vyrų lygių galimybių principui įtrauktos moterys ir vyrai. Tokiu būdu jiems sudarytos lygios galimybės atstovauti tiek moteris, tiek vyrus, priimant sprendimus ir įgyvendinant veiklas, priskirtas VVG valdymo organo funkcijoms. Numatoma galimybė įvairias gyventojų grupes atstovaujančioms asocijuotoms struktūroms dalyvauti VP atrankos posėdžiuose. Jie kviečiami pateikti savo nuomonę dėl VP atitikimo moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo principams; • *Kviečiant teikti vietos projektų paraiškas* - VVG administracija su visų kvietimų sąlygomis ir dokumentacija sudarys galimybes susipažinti tiek moterims, tiek vyrams, taip pat įvairios tautinės kilmės, skirtingos religijos ar įsitikinimų, turintiems negalią, skirtingo amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos asmenims. Laikantis moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo principo, Biržų rajono VVG teritorijos gyventojai bus įtraukiami į VP įgyvendinimo ir administravimo taisyklių, kvietimo sąlygų rengimą (jie bus supažindinami su minėtų dokumentų projektais, skatinami pateikti savo nuomonę, pasiūlymus bei pastabas. Taisyklių ir kvietimo sąlygų projektai bus persiunčiami el. paštu visiems suinteresuotiems kaimo plėtros dalyviams, nepriklausomai nuo jų lyties, tautinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos. Kviečiant teikti VP paraiškas, asmenys, laikantis moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo principo, bus skatinami savanoriauti, viešinant kvietimo sąlygas ir konsultuojant VVG teritorijos suinteresuotus asmenis dėl VP paraiškų pateikimo. VVG administracija inicijuos ir skatins organizuoti apskritojo stalo diskusijas su tikslinėmis grupėmis

	ir taip generuoti projektines idėjas, kurios atspindėtų moterų, vyrų, įvairios tautinės kilmės, skirtingos religijos ar įsitikinimų, turinčių negalią, skirtingo amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos asmenų poreikius. Bus skatinama apjungti skirtingų asmenų požiūrį į Biržų rajono VVG teritorijos problemas ir jų sprendimo būdų radimą. Tiek moterims, tiek vyrams, tiek taikant nediskriminavimo skatinimo principą, bus sudarytos vienodos galimybės kurti darbo vietas; • *Tvirtinant VP* – Moterų ir vyrų dalyvavimas VVG valdymo organe, priimant sprendimus dėl VP finansavimo, užtikrins moterų ir vyrų interesų atstovavimą. Bus sudaryta galimybė VP pareiškėjams nepriklausomai nuo lyties, tautinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos pristatyti VP paraiškas projektų atrankos posėdžiuose. Prieš priimant sprendimą dėl VP finansavimo, bus sudaryta galimybė įvykdyti patikras numatomų projektų įgyvendinimo vietovėse. Taip pat esant poreikiui VVG valdymo organui bus suorganizuoti mokymai moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo principo įgyvendinimo tema, kad šis principas nebūtų pažeistas, tvirtinant VP. VP vykdytojai savo ruožtu VP paraiškoje turės įsipareigoti, kad įgyvendindami VP, nepažeis moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo principo; • *Pristatant VPS įgyvendinimo rezultatus, vykdant VPS įgyvendinimo stebėseną* - numatoma VPS įgyvendinimo rezultatų analizę atlikti, išskiriant moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo horizontalaus principo įgyvendinimą. Bus vertinama kiek VP pateikė moterys ir vyrai, skirtingos tautinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos asmenys, atitinkamai kiek jų įdarbinta, kiek jų naudojasi pagerinta infrastruktūra, kiek jų įsitraukė į socialinio ir bendruomeninio verslumo, bendradarbiavimo veiklas. Laikantis moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo horizontalaus principo, bus atliekami Biržų rajono VVG teritorijos gyventojų nuomonės apie VPS įgyvendinimą tyrimai. Į VPS įgyvendinimo eigos, metinių ataskaitų pristatymo ir aptarimo renginius bus kviečiami asmenys, nepriklausomai nuo lyties, tautinės kilmės, religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus, šeimyninės padėties, lytinės orientacijos. VPS įgyvendinimo rezultatai bus pristatomi internetiniame puslapyje www.birzuvvg.lt, viešinami leidiniuose ir/ar renginiuose; • *Vykdant VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimo veiklas* - laikantis moterų ir vyrų lygių galimybių, nediskriminavimo skatinimo principų, numatoma organizuoti gerosios praktikos patirties sklaidos mainus tiek vietos, tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Laikantis moterų ir vyrų lygios galimybės ir nediskriminavimo skatinimo principo, numatoma atrinkti įgyvendintų projektų gerosios patirties pavyzdžius. Juos pristatyti internetiniuose puslapiuose www.birzuvvg.lt, http://www.leaderlietuva.lt. Skatinti, laikantis moterų ir vyrų lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo principų, Biržų rajono VVG teritorijos gyventojus savanoriauti, teikiant konsultacijas, VP pareiškėjams ir vykdytojams, nepriklausomai nuo jų lyties, kilmės, įsitikinimų. Bus siekiama VPS įgyvendinimo viešinimo, VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimo renginius organizuoti maksimaliai sudarant galimybes kuo didesniam tikslinių grupių asmenų skaičiui juose sudalyvauti.

9. VPS priemonių ir veiklos sričių aprašymas		
9.1.VPS priemonės, neturinčios veiklos sričių		
9.1.1.VPS prioritetas **Nr. 1 „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“**		
9.1.2. VPS priemonė „Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-5)		
9.1.2.1.	VPS priemonės tikslas: Didinti smulkių ir vidutinių ūkių gyvybingumą, kuriant ir plėtojant nišinius žemės ūkio verslus.	
9.1.2.2.	Priemonės apibūdinimas	Nišiniai žemės ūkio verslai – savitas žemės ūkio sektorius, apimantis gamybos plėtrą nepagrindinėse ar naujai įsisavinamose žemės ūkio gamybos šakose (vaistažolių bei prieskoninių augalų ūkį, triušininkystę, bitininkystę, kalakutų, stručių, kailinių žvėrelių bei kitus panašius ūkius, kuriuose gamybos procesas gali vykti nedidelėje teritorijoje). Šis sektorius puiki alternatyva tradicinėms veikloms, generuoti papildomas pajamas, didinti užimtumą, mažinti ar perskirstyti ūkininkavimo riziką, plėtoti vietovės išskirtinumą formuojančias žemės ūkio veiklas. Ši priemonė netiesiogiai skatins paslaugų turistams asortimento plėtrą. Priemonė kuria palankią aplinką gyventojų smulkaus verslo kūrimui ir plėtrai, didina smulkių ir vidutinių ūkių gyvybingumą, kurie užsiima netradicine žemės ūkio veikla. Taip pat priemonė kuria palankią aplinką atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimui. Parama teikiama nišinei žemės ūkio veiklai kurti arba plėtoti įskaitant produktų perdirbimą. Planuojamas projektų skaičius – 4, darbo vietų skaičius 4.
9.1.2.3.	Pagal priemonę remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.1.2.3.1.	*pelno*	×
9.1.2.3.2.	*ne pelno*	
9.1.2.4.	Tinkami paramos gavėjai	Fiziniai asmenys (taip pat ūkininkai).
9.1.2.5.	Priemonės tikslinė grupė	Fiziniai asmenys užsiimantys žemės ūkio veikla ir nustatyta tvarka savo vardu įregistravę ūkininko ūkį ir valdą Biržų r. VVG teritorijoje ir ne jaunesni kaip 18 metų amžiaus.
9.1.2.6.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Pareiškėjas ne mažiau kaip vienerius metus iki paramos paraiškos pateikimo užsiima

		žemės ūkio veikla ir/arba žemės ūkio produkcijos perdirbimu VVG teritorijoje; • Pareiškėjo ūkis priskiriamas prie smulkiojo ir vidutinio ūkio kategorijos (paramos paraiškos pateikimo metu ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte (SP), yra nuo 4 000 Eur (imtinai) iki 50 000 Eur (imtinai));
9.1.2.7.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų • Pareiškėjas yra jaunasis ūkininkas (jaunesnis kaip 40 m. amžiaus)
9.1.2.8.	Didžiausia paramos suma vietos projektui (Eur)	200 000
9.1.2.9.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.1.3. VPS priemonė „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-7)		
9.1.3.1.	VPS priemonės tikslas: Sudaryti sąlygas žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams integruotis į maisto tiekimo grandinę.	
9.1.3.2	Priemonės apibūdinimas	Siekiant gerinti ūkininkaujančių ir kitų maisto gamybos grandinėje veikiančių subjektų ekonominės veiklos rezultatus ir aplinkosauginių tikslų įgyvendinimą, ypatingas dėmesys skiriamas remti inovacines investicijas, skatinant kurti didesnę pridėtinę vertę turinčius produktus, taip sudarant sąlygas vietos gamintojams lengviau integruotis į maisto tiekimo grandinę. Priemonė skatins įsikurti jaunus, aukštos kvalifikacijos specialistus kaimo vietovėse. Pagal priemonę parama teikiama žemės ūkio produktų apdorojimui ir perdirbimui, rinkodarai ir realizavimui. Planuojamas projektų skaičius – 2, darbo vietų skaičius 4,5.
9.1.3.3.	Pagal priemonę remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.1.3.3.1.	*pelno*	×
9.1.3.3.2.	*ne pelno*	
9.1.3.4.	Tinkami paramos gavėjai	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.1.3.5.	Priemonės tikslinė grupė	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.1.3.6.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir

		reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Pareiškėjas ne mažiau kaip vienerius metus iki paramos paraiškos pateikimo užsiima žemės ūkio veikla arba žemės ūkio produkcijos perdirbimu; • Parama, užsiimantiems žemės ūkio veikla, teikiama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo I priedo produktų (išskyrus žvejybos ir akvakultūros produktus) apdorojimui ir (arba) perdirbimui. Apdorojimo ir perdirbimo proceso metu gautas galutinis produktas turi būti iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo I priedo nurodytųjų produktų sąrašo.
9.1.3.7.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų • Projektas skirtas inovacijų diegimui VVG teritorijoje
9.1.3.8.	Didžiausia paramos suma vietos projektui (Eur)	200 000
9.1.3.9.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.1.4.VPS prioritetas **Nr. 2 „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“**		
9.1.5. VPS priemonė „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-9)		
9.1.5.1.	VPS priemonės tikslas: Kurti ir plėtoti jaunimui ir jaunoms šeimoms skirtas paslaugas, didinti jų įvairovę ir prieinamumą.	
9.1.5.2.	Priemonės apibūdinimas	Siekiant spręsti jaunų žmonių problemas, susijusias su jų iniciatyvos ir informacijos trūkumu, nepakankamu, mokinių poreikį užsiimti norima veikla netenkinančiu papildomu ugdymu, menka jaunimui laisvalaikio praleidimo pasiūla, darbo vietų trūkumu, per daug tradiciniu neformaliu ugdymu ir kt., ypatingas dėmesys skiriamas jaunimui ir jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimui ir plėtojimui, jų įvairovės ir prieinamumo didinimui. Parama teikiama socialinėms, kultūrinėms, pažintinėms, turiningą laisvalaikį, papildomą ugdymą kuriančioms veikloms. Planuojamas projektų skaičius – 2, darbo vietų skaičius - 0.
9.1.5.3.	Pagal priemonę remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.1.5.3.1.	*pelno*	☐
9.1.5.3.2.	*ne pelno*	×

9.1.5.4.	Tinkami paramos gavėjai	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys (kaimo vaikų darželiai, mokyklos, daugiafunkciniai centrai, jaunimo organizacijos ir kt).
9.1.5.5.	Priemonės tikslinė grupė	VVG teritorijos jaunimas, jaunos šeimos.
9.1.5.6.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje.
9.1.5.7.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Tikslinės grupės įtraukimas į projekto rengimą • Pareiškėjas jaunimo organizacija
9.1.5.8.	Didžiausia paramos suma vietos projektui (Eur)	10 000
9.1.5.9.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.1.6.VPS prioritetas **Nr. 3 „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“**		
9.1.7. VPS priemonė „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-4)		
9.1.7.1..	VPS priemonės tikslas: Didinti kaimo vietovių patrauklumą, saugoti kaimo savitumą, užtikrinti tradicijų tęstinumą.	
9.1.7.2.	Priemonės apibūdinimas	Kaimo savitumas – tai jo išskirtinumai bei privalumai, kurie daro teigiamą poveikį vietovės konkurencingumui bei patrauklumui, regiono gyventojų gyvenimo kokybei. Siekiant kurti VVG teritorijos pridėtinę vertę ir ją pristatyti plėsti paslaugų turistams asortimentą, numatoma remti inovacines veiklas, leidybą, švietėjišką veiklą, skirtas krašto savitumo, tradicijų, kultūrinių vertybių pristatymui. Priemonė remia tradicinio meno ir amatų plėtojimo, nematerialaus paveldo puoselėjimo iniciatyvas. Planuojamas projektų skaičius – 3, darbo vietų skaičius 0.
9.1.7.3.	Pagal priemonę remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.1.7.3.1.	*pelno*	☐
9.1.7.3.2.	*ne pelno*	×
9.1.7.4	Tinkami paramos gavėjai	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys (kaimo muziejai, bibliotekos, kultūros centro filialai ir kt.).
9.1.7.5.	Priemonės tikslinė grupė	VVG teritorijos gyventojai

9.1.7.6.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Projekte numatytos veiklos skirtos VVG teritorijos reprezentavimui ir atstovavimui, panaudojant vietos kultūros savitumą, tradicijas.
9.1.7.7.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Tikslinės grupės įtraukimas į projekto rengimą • Projekto veiklose taikomos inovaciniai sprendimai VVG teritorijoje
9.1.7.8.	Didžiausia paramos suma vietos projektui (Eur)	10 000
9.1.7.9.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2. VPS priemonės, turinčios veiklos sritis		
9.2.1.VPS prioritetas **Nr. 1 „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“**		
9.2.2.	VPS priemonė „Ne žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-6)	
9.2.3.	VPS priemonės tikslas: Didinti kaimo gyventojų užimtumą, plėtojant turizmo kaime paslaugas, skatinant verslo iniciatyvas kurti naujas ir išlaikyti esamas darbo vietas.	
9.2.4.	1 veiklos sritis	„Parama su kaimo turizmui susijusių paslaugų kūrimui ir plėtrai“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-6.1)
9.2.4.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Turizmas kaime orientuojamas į poilsio produktų kūrimą, susietą su kaimiška gyvensena ir galimybe užsiimti įvairia su tuo susijusia veikla. Turistai traukiami natūraliais kraštovaizdžiais, švaria gamta ir ramybe, galimybe pažinti krašto tradicinę buitį, kultūrą. Todėl numatoma remti turizmo paslaugų kaime plėtrą Biržų rajono VVG teritorijoje. Veiklos sritis skatina paslaugų turistams asortimento plėtrą ir gilinimą, jų populiarinimą, turizmo infrastruktūros pritaikymą skirtingų gyventojų grupių poreikiams. Taip pat priemonė kuria palankią aplinką atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimui. Planuojamas projektų skaičius – 1, darbo vietų skaičius 2.
9.2.4.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.4.2.1.	*pelno*	×

9.2.4.2.2.	*ne pelno*	☐
9.2.4.3.	Tinkami paramos gavėjai	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.2.4.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.2.4.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Pareiškėjas ne mažiau kaip vienerius metus iki paramos paraiškos pateikimo užsiima turizmo paslaugų teikimu Biržų rajone.
9.2.4.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų ir/arba išlaikomos esamos jauniems žmonėms (iki 40 metų) • Projektas skirtas inovacijų diegimui VVG teritorijoje
9.2.4.7.	Didžiausia paramos suma vietos projektui (Eur)	100 000
9.2.4.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.5.	2 veiklos sritis	„Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-6.2)
9.2.5.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Ūkininkų, kaimo gyventojų, kaime veikiančių labai mažų ir mažų įmonių veikla sąlygoja VVG teritorijos kaimo vietovių ekonominę plėtrą, didina jų gyvybingumą ir patrauklumą gyventi jose, skatina jaunus gyventojus, aukštos kvalifikacijos specialistus įsikurti kaime ir įgyvendinti inovatyvias verslo idėjas. Veiklos sritis didina kaimo gyventojų užimtumą, skatinant verslo iniciatyvas kurti naujas ir išlaikyti esamas darbo vietas, kuria palankią aplinką smulkaus verslo kūrimui ir plėtrai. Parama teikiama verslo pradžiai ir (arba) plėtrai: įvairiai ne žemės ūkio veiklai, produktų gamybai, atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimui, paslaugų teikimui, įskaitant paslaugas žemės ūkiui. Planuojamas projektų skaičius – 5, darbo vietų skaičius 5.
9.2.5.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.5.2.1.	*pelno*	×
9.2.5.2.2.	*ne pelno*	☐

9.2.5.3.	Tinkami paramos gavėjai	Juridiniai ir fiziniai asmenys: labai maža, maža įmonė, ūkininkas ar kitas fizinis asmuo.
9.2.5.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	Juridiniai ir fiziniai asmenys: labai maža, maža įmonė, ūkininkas ar kitas fizinis asmuo.
9.2.5.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Parama teikiama ne žemės ūkio veiklai, įskaitant paslaugų žemės ūkiui teikimą ir išskyrus žemės ūkio produktų gamybą, apdorojimą, perdirbimą. Remiama veikla nustatoma vadovaujantis Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriumi.
9.2.5.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų ir/arba išlaikomos esamos • Projektas skirtas inovacijų diegimui VVG teritorijoje
9.2.5.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	60 000
9.2.5.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.6.	VPS priemonė „Bendradarbiavimas“ (kodas LEADER-19.2-16)	
9.2.7	VPS priemonės tikslas: Skatinti įvairias bendradarbiavimo, kuriame dalyvauja ne mažiau kaip du subjektai, formas.	
9.2.8	1 veiklos sritis	„Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ (kodas LEADER-19.2-16.4)
9.2.8.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Parama teikiama horizontaliam ir vertikaliam tiekimo grandinės dalyvių bendradarbiavimui, kuriant ir plėtojant trumpas tiekimo grandines ir vietos rinką, ir vietos lygmens rinkodaros veiklai, susijusiai su trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų plėtra. Parama teikiama įvairioms smulkių veiklos vykdytojų bendradarbiavimą skatinančioms iniciatyvoms, kuriant bendrą infrastruktūrą, organizuojant bendrus darbo procesus (pvz., ekologiškų produktų realizacija, turizmo paslaugų bendradarbiavimo projektai ir kt.). Veiklos sritis sudaro geresnes sąlygas realizuoti vietos produktus, ypač ekologiškus, skatinant vietos produktų pridėtinės vertės didinimą ir trumpąsias maisto tiekimo grandines. Planuojamas projektų skaičius – 1, darbo vietų skaičius 1.

9.2.8.2	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.8.2.1.	*pelno*	×
9.2.8.2.2.	*ne pelno*	
9.2.8.3.	Tinkami paramos gavėjai	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.2.8.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	Juridiniai ir fiziniai asmenys.
9.2.8.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjai ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Parama skiriama projektams, kuriuose dalyvauja ne mažiau kaip 2 subjektai, atitinkantys paramos gavėjo kriterijus; • Parama skiriama toms tiekimo grandinėms, kuriose dalyvauja ne daugiau kaip vienas tarpininkas (pardavėjas, mažmeninės prekybos atstovas ir pan.) tarp gamintojo ir galutinio vartotojo. Perdirbėjas nelaikomas tarpininku, jei teikia gamintojui produkto perdirbimo paslaugą, nedalyvaudamas tolesniame produkto realizavimo procese.
9.2.8.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Didesnis projekte dalyvaujančių subjektų skaičius • Sukuriama daugiau naujų darbo vietų ir/arba išlaikomos esamos
9.2.8.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	50 000
9.2.8.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.9.VPS prioritetas **Nr. 2 „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“**		
9.2.10.	VPS priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-8)	
9.2.11.	VPS priemonės tikslas: Skatinti verslumą ir užimtumą, sudarant galimybes organizuoti verslus, populiarinti esamas ir kurti naujas vietos paslaugas, įgyvendinti inovacinius socialinių problemų sprendimo būdus.	
9.2.12.	1 veiklos sritis	„Parama bendruomeninio verslo kūrimui ir plėtrai“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-8.1)
9.2.12.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Bendruomeniniam verslui skiriamas bendruomenių narių laikas bei pastangos, prisiimant finansinę, psichologinę, socialinę riziką ir atsakomybę ir už tai gaunant materialinę ir nematerialinę naudą kaimo vietovės plėtrai ir kartu pačioms bendruomeninėms organizacijoms. Gaunamos pajamos naudojamos veiklos sąnaudoms padengti ir tolesnei veiklai plėtoti. Kuo aktyviau vietovės pokyčių procese,

		siekiant racionaliau panaudoti vietinį potencialą, dalyvauja kaimo bendruomenės tuo vietovės tampa patrauklesnės gyventi, dirbti ir investuoti, yra gyvybingesnės. Todėl numatoma remti bendruomeninio verslo kūrimą ir plėtrą, mažinant kaimo gyventojų socialinę atskirtį Planuojamas projektų skaičius – 2, darbo vietų skaičius 4.
9.2.12.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.12.2.1.	*pelno*	×
9.2.12.2.2.	*ne pelno*	
9.2.12.3.	Tinkami paramos gavėjai	NVO
9.2.12.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	NVO ir VVG teritorijos gyventojai
9.2.12.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Jei projekte numatyta produktų gamyba, apdorojimas, perdirbimas, galutinis produktas negali būti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo I priede nurodytas produktas.
9.2.12.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų; • Darbo vietos kuriamos jauniems VVG teritorijos gyventojams (iki 40 m.)
9.2.12.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	100 000
9.2.12.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.13.	2 veiklos sritis	„Parama socialinio verslo kūrimui ir plėtrai“ (kodas LEADER-19.2-SAVA-8.2)
9.2.13.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Socialinis verslas siekia spręsti labai įvairias problemas. Iš esmės jis padeda spręsti problemas, kurių sprendimas sunkiai įgyvendinamas rinkos sąlygomis, netaikant papildomų inovacinių metodų. Toks verslas gali būti orientuotas į socialinės integracijos didinimą, pažeidžiamų socialinių grupių problemų sprendimą, geresnį sveikatos priežiūros, švietimo ir įdarbinimo, globos ir būsto paslaugų teikimą, taip pat aplinkosaugos problemų sprendimą. Todėl numatoma remti socialinio verslo kūrimą ir plėtrą. Planuojamas projektų skaičius – 2, darbo vietų skaičius 2.

9.2.13.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.13.2.1.	*pelno*	×
9.2.13.2.2.	*ne pelno*	
9.2.13.3.	Tinkami paramos gavėjai	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys, privatūs juridiniai asmenys.
9.2.13.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys, privatūs juridiniai asmenys; Skurdo riziką patiriančios šeimos, jaunimas, bedarbiai ir kiti socialiai pažeidžiami gyventojai.
9.2.13.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Pareiškėjas turi veikti VVG teritorijoje ne trumpiau kaip vienerius metus.
9.2.13.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Sukuriama daugiau naujų darbo vietų • Projekte numatyta savanoriška veikla
9.2.13.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	50 000
9.2.13.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.14.VPS prioritetas **Nr. 3 „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“**		
9.2.15.	VPS priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ (kodas LEADER-19.2--7)	
9.2.16.	VPS priemonės tikslas: Gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, kuriant prielaidas jų gyventojų gerovei didinti.	
9.2.12.	1 veiklos sritis	„Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ (kodas LEADER-19.2-7.2)
9.2.12.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Kaimo vietovėse viešoji infrastruktūra yra svarbus veiksnys, turintis įtakos regionų patrauklumui ir pasiekiamumui, tai yra būtina ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo bei išlaikymo sąlyga. Parama teikiama: viešojo naudojimo infrastruktūrai, susijusiai su laisvalaikio, poilsio, sporto ir kultūrine veikla kaime gerinti, atnaujinti, aplinkai tvarkyti, viešųjų erdvių sutvarkymui bei jų pritaikymui gyventojų poreikiams, jaunimui patrauklių, naujoviškų laisvalaikio užimtumo galimybių sudarymas, įrengiant ar sutvarkant viešąsias erdves. Planuojamas projektų skaičius – 8, darbo vietų skaičius 0.
9.2.12.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	

9.2.12.2.1.	*pelno*	☐
9.2.12.2.2.	*ne pelno*	×
9.2.123.	Tinkami paramos gavėjai	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys
9.2.12.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	VVG teritorijos gyventojai.
9.2.12.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Remiama veikla turi būti vykdoma VVG teritorijoje.
9.2.12.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Projekte numatyta savanoriška veikla • Pareiškėjas NVO
9.2.12.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	30 000
9.2.12.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
9.2.13.	2 veiklos sritis	„Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ (kodas LEADER-19.2-7.6)
9.2.13.1.	Veiklos srities apibūdinimas	Išskirtiniai gamtos ir kultūros paveldo objektai – krašto savitumo elementai, kuriuos sutvarkius galima pritaikyti gyventojų poreikiams, turizmo plėtrai ir taip didinti kaimo vietovių patrauklumą ir kartu propaguoti krašto kultūros vertybes. Veiklos sritis siejama su poreikiu išlaikyti, atkurti ir atnaujinti kaimo kraštovaizdžius ir didelės gamtinės vertės vietovių kultūrinį ir gamtos paveldą. Planuojamas projektų skaičius – 2, darbo vietų skaičius 0.
9.2.13.2.	Pagal veiklos sritį remiamų vietos projektų pobūdis:	
9.2.13.2.1.	*pelno*	☐
9.2.13.2.2.	*ne pelno*	×
9.2.13.3.	Tinkami paramos gavėjai	NVO ir kiti viešieji juridiniai asmenys
9.2.13.4.	Priemonės veiklos srities tikslinė grupė	VVG teritorijos gyventojai
9.2.13.5.	Tinkamumo sąlygos	• Pareiškėjas ir (arba) projektas atitinka bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, nustatytus KPP 2014-2020 m. 8.1.2. papunktyje; • Projekte numatyta, kad sutvarkytas objektas bus pritaikytas VVG teritorijos gyventojų ir/ar turizmo poreikiams.

9.2.13.6.	Vietos projektų atrankos kriterijai	• Tvarkomas objektas yra įtrauktas į turistų lankytinų vietų sąrašą • Tęstinis projektas
9.2.13.7.	Didžiausia paramos suma projektui (Eur)	30 000
9.2.13.8.	Paramos lyginamoji dalis (proc.)	Didžiausia paramos vietos projektui įgyvendinti lyginamoji dalis procentais nurodyta VPS atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.

10. VPS įgyvendinimo veiksmų planas		
	Planuojami veiksmai	**Sąsaja su VPS ir priemonėmis**
10.1.	**2015 m.**	
10.1.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VPS patvirtinimas VVG narių susirinkime;* • *VPS pateikimas NMA vertinimui;* • *Esant poreikiui VPS koregavimas/taisymas pagal NMA vertintojų ir ekspertų pastabas ir kt. veiksmai, susiję su VPS vertinimu.*	• VPS
10.1.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *3 informaciniai renginiai – susitikimai su VVG teritorijos kaimo bendruomeninėmis organizacijomis ir kitais pilietinės visuomenės atstovais, vietos valdžios, verslo atstovais.*	• VPS
10.2.	**2016 m.**	
10.2.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VPS pristatymas ŽŪM PAK;* • *VPS įgyvendinimo sutarties derinimas su NMA ir jos pasirašymas;* • *VVG valdybos ir narių informavimas apie pasirašytą VPS įgyvendinimo sutartį;* • *Avansinio mokėjimo prašymo teikimas;* • *Parengiamieji veiksmai VPS įgyvendinimui: VVG administracijos darbuotojų atranka ir sutarčių pasirašymas, kitų VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas;* • *VVG administracijos darbo reglamento, įgyvendinant VPS 2015-2023 metais, rengimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas.*	• VPS
10.2.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Gyventojų informavimas apie pasirašytą VPS įgyvendinimo sutartį ir prioritetų bei priemonių pristatymas;* • *Aiškinamojo stendo parengimas;* • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt;* • *Informacijos paskelbimas vietinėje spaudoje.*	• VPS

10.3.	**2017 m.**	
10.3.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas;* • ***I kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *I kvietimo vietos paraiškų surinkimas*. • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas (viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.);* • *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.* • *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“. • VPS
10.3.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos paskelbimas ir VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Konsultacijų teikimas siekiant parengti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal I kvietimo priemonę;* • *Informacinio (-nių) renginio (-ių) organizavimas, siekiant parengti suaktyvinti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal I kvietimo teikti paraiškas.* • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt;* • *Patirties pasisėmimas kituose rajonuose, dalyvavimas VVG tinkle.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“. • VPS
10.4.	**2018 m.**	
10.4.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *I kvietimo teikti vietos projektų paraiškų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas (pagal poreikį).* • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas (pagal poreikį);*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“.

	• ***II kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas (pagal poreikį);* • *II kvietimo vietos paraiškų surinkimas, jų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas (pagal poreikį);* • *VP vykdymo sutarčių sudarymas (pagal poreikį);* • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas (viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.) (pagal poreikį);;* • *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė (pagal poreikį);.* • ***III kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas (pagal poreikį);* • *III kvietimo vietos paraiškų surinkimas, jų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas (pagal poreikį);* • *VP vykdymo sutarčių sudarymas (pagal poreikį);* • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas (viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.) (pagal poreikį);* • *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė (pagal poreikį)..* ***IV kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas (pagal poreikį);* • *IV kvietimo vietos paraiškų surinkimas (pagal poreikį).*	• 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujimimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonės „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į išskirtinių gamtos ir kultūros paveldo objektų sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“ • 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“; ir „Ne žemės ūkioverslų kūrimas ir plėtra“. • 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“.

	V kvietimas teikti VP paraiškas. • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas (pagal poreikį);* • *V kvietimo vietos paraiškų surinkimas (pagal poreikį).* • *Finansuotų I Kvietimo teikti VP paraiškas administravimas (pagal poreikį).* • *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.*	1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“. • VPS
10.4.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos paskelbimas ir VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą internetiniame tinklapyje ir (arba) vietinėje spaudoje, ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Konsultacijų rengimas, siekiant parengti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal II-Vkvietimo priemones;* • *Informacinio (-nių) renginio (-ių) organizavimas (pagal poreikį), siekiant suaktyvinti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal II-V kvietimus teikti paraiškas.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“; ir „Ne žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“, 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų

	• *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt.* • *Naujų bendradarbiavimo ryšių, idėjų vietos projektams paieška, organizuojant idėjų mainus nacionaliniu ar europiniu lygmeniu. Bendruomeniškumo skatinimas, partnerystės stiprinimas.* • *Su projektų įgyvendinimu susijusių konsultacijų teikimas.*	kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“; • VPS •
10.5.	**2019 m.**	
10.5.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas;* • ***VI kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *VI kvietimo vietos paraiškų surinkimas, jų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas;* • *VP vykdymo sutarčių sudarymas (pagal poreikį);* • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas (viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.) (pagal poreikį);* • *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė (pagal poreikį); Finansuotų I - VI kvietimų VP administravimas (pagal poreikį).*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“. • 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės: „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“ ir „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“. 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“. 3 VPS prioriteto „Kaimo

	• *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.* • *Pasirengimas VPS peržiūrai.*	atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. • VPS
10.5.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos paskelbimas ir VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą internetiniame tinklapyje arba vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Konsultacijų rengimas, siekiant parengti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal VI kvietimo priemonę;* • *Informacinio (-nių) renginio (-ių) organizavimas (pagal poreikį), siekiant suaktyvinti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal VI kvietimą teikti paraiškas.* • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“. • VPS
10.6.	**2020 m.**	
10.6.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas;* • ***VII kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *kvietimo vietos paraiškų surinkimas, jų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas;* • *VP vykdymo sutarčių sudarymas;* • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“ veiklos sritis „Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS

	(viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.); • *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė.* • *VP taisyklių rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas.* • *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.* • *Duomenų teikimas VPS peržiūrai.* • *Finansuotų I-VII kvietimų VP administravimas (pagal poreikį).*	prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • VPS • 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonės „Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra“. 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas“. 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos

		sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“.
10.6.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos paskelbimas ir VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Mokomųjų konsultacijų rengimas, siekiant parengti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal V kvietimo priemonę;* • *Mokymų, tiesiogiai susijusių su vietos projektų rengimu, organizavimas (t.y. mokymai, susiję su specifinių žinių įgijimu, reikalingu vietos projektų įgyvendinimui).* • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“ veiklos sritis „Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • VPS
10.7.	**2021 m.**	
10.7.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *VP dokumentacijos rengimas, aptarimas, pristatymas VVG valdybai ir patvirtinimas;* • ***VIII kvietimas teikti VP paraiškas.*** • *kvietimo vietos paraiškų surinkimas, jų vertinimas, VVG valdybos posėdžio organizavimas ir finansuotinų VP tvirtinimas;* • *VP vykdymo sutarčių sudarymas;* • *Administracinio darbo įgyvendinant VP organizavimas ir vykdymas (viešųjų pirkimų derinimas ir vertinimas, mokėjimo prašymų surinkimas ir vertinimas, patikrų vietoje atlikimas, VP įgyvendinimo ataskaitų administravimas ir pan.);*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Bendradarbiavimas“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros

	• *VP įgyvendinimo stebėsena ir kontrolė.* • *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.* • *Esant poreikiui, papildomi kvietimai teikti VP paraiškas.* • *Finansuotų I-VIII kvietimų VP administravimas (pagal poreikį).*	atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • VPS Visi VPS prioritetai ir priemonės. • 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“ veiklos sritis „Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros

		atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“.
10.7.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos paskelbimas ir VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Mokomųjų konsultacijų rengimas, siekiant parengti potencialius pareiškėjus ir VP vykdytojus teikti paraiškas pagal VI kvietimo priemonę;* • *Mokymų, tiesiogiai susijusių su vietos projektų rengimu, organizavimas (t.y. mokymai, susiję su specifinių žinių įgijimu, reikalingų vietos projektų įgyvendinimui).* • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Bendradarbiavimas“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • VPS
10.8.	**2022 m.**	
10.8.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *Finansuotų I-VIII kvietimų VP administravimas (pagal poreikį).* • *Esant poreikiui, papildomi kvietimai teikti VP paraiškas.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra“ veiklos sritis „Parama ne žemės ūkio vietos verslui kaimo vietovėse pradėti ir plėtoti“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS

	• *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.*	prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Bendradarbiavimas“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • Visi VPS prioritetai ir priemonės. • VPS
10.8.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt;* • *VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba.*	• VPS visi prioritetai ir priemonės
10.9.	**2023 m.**	
10.9.1.	Susiję su VPS įgyvendinimu: • *Finansuotų I-VIII kvietimo VP administravimas (pagal poreikį).*	

	• *Veiksmai, susiję su VPS įgyvendinimu: VPS administravimui reikalingų paslaugų ir prekių viešųjų pirkimų vykdymas; mokėjimo prašymo teikimas NMA.*	• 1 VPS prioriteto „Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas“ priemonė „Bendradarbiavimas“; 2 VPS prioriteto „Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas“ priemonė „Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas“; 3 VPS prioriteto „Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai“ priemonė „Kaimo infrastruktūros atnaujinimas“ veiklos sritis „Parama investicijoms į laisvalaikio infrastruktūros, viešųjų erdvių sutvarkymą bei pritaikymą gyventojų poreikiams“. • VPS
10.9.2.	Susiję su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu: • *Informacijos, susijusios su VPS įgyvendinimu, talpinimas interneto svetainėje www.birzuvvg.lt;* • *VPS viešinimas apie įgyvendinimo eigą vietinėje spaudoje ir (arba) elektroninio leidinio leidyba;* • *Garso bei vaizdinės medžiagos parengimas apie įgyvendintą VPS;* • *Baigiamosios konferencijos organizavimas įgyvendinus VPS.*	• VPS visi prioritetai ir priemonės

11. VPS finansinis planas					
11.1.	**VPS finansinis planas pagal prioritetus:**				
	Prioriteto Nr.	**VPS prioriteto pavadinimas**		**Planuojama paramos lėšų suma (Eur)**	**Planuojama lėšų (proc.)**
11.1.1.	1	Ekonominės veiklos įvairinimas, darbo vietų kūrimo lengvinimas, inovacijų diegimas		831906	**56.14**
11.1.2.	2	Socialinės įtraukties skatinimas ir užimtumo didinimas		320000	**21.59**
11.1.3.	3	Kaimo atnaujinimas, savitumo puoselėjimas bei jo panaudojimas vietovės rinkodarai		330000	**22.27**
				Iš viso: 1481906	**Iš viso: 100**
11.2.	**VPS finansinis planas pagal priemones:**				
	VPS priemonės pavadinimas	**VPS prioriteto Nr., kuriam priskiriama priemonė**	**VPS priemonės kodas**	**Planuojama lėšų suma (Eur)**	**Planuojama lėšų (proc.)**
11.2.1.	Nišinių žemės ūkio verslų kūrimas ir plėtra	1	LEADER-19.2-SAVA-5	200000	13,50
11.2.2.	Ne žemės ūkio vietos verslų kūrimas ir plėtra	1	LEADER-19.2-SAVA-6	317019	21,39
11.2.3.	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros kūrimas ir plėtra	1	LEADER-19.2-SAVA-7	264887	17,87
11.2.4.	Bendradarbiavimas	1	LEADER-19.2-16	50000	3,37
11.2.5.	Sumanių verslumo iniciatyvų įgyvendinimas	2	LEADER-19.2-SAVA-8	300000	20,24
11.2.6.	Jaunimui, jaunoms šeimoms skirtų paslaugų kūrimas ir plėtra	2	LEADER-19.2-SAVA-9	20000	1,35
11.2.7.	Kaimo infrastruktūros atnaujinimas	3	LEADER-19.2-7	300000	20,24
11.2.8.	Kultūros savitumo išsaugojimas, tradicijų tęstinumas	3	LEADER-19.2-SAVA-4	30000	2,02
				Iš viso: 1481906	**Iš viso: 100** (nuo vietos projektams įgyvendinti

					planuojamos sumos)
11.3.	**VPS administravimo išlaidų finansinis planas:**				
	VPS administravimo išlaidų (KPP kodas 19.4) kategorijos	**Planuojama lėšų (Eur)**		**Planuojama lėšų (proc.)**	
11.3.1.	VVG veiklos išlaidos	277857		75	
11.3.2.	VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo išlaidos	92619		25	
11.3.3.	**Iš viso:**	**370476**		**20(***Neviršijant 20 proc. visos VPS įgyvendinti skirtos sumos.***)**	

11.4.	**Indikatyvus VPS lėšų poreikis pagal metus:**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**Iš viso:**
11.4.1.	Planuojamas lėšų poreikis vietos projektams pagal VPS finansuoti pagal metus (proc. nuo vietos projektams numatytos sumos)	**0**	**0**	**0**	**0**	**5**	**20**	**25**	**25**	**25**	**100 proc.**
11.4.2.	Planuojamas lėšų poreikis VPS administravimo išlaidoms pagal metus (proc. nuo VPS administravimui numatytos sumos)	**0**	**5,7**	**11,1**	**13,2**	**18**	**13**	**13**	**13**	**13**	**100 proc.**

11.5.	**Planuojami papildomi VPS finansavimo šaltiniai**	**Pagrindimas**
11.5.1.	NENUMATOMA.	
11.5.2.		
<...>		

12. VPS įgyvendinimo rodikliai											
12.1. VPS pasiekimų produkto (*anglų k. „output“*) rodikliai											
Eil. Nr.	**VPS įgyvendinimo rodiklių pavadinimas**	**ESIF teminiai tikslai**									**Iš viso:**
		1	**10**	**3**	**3**	**5-6**	**4**	**8**	**9**	**2**	
		EŽŪFKP prioritetai ir tikslinės sritys									
		1A	**1C**	**2B**	**3A**	**4A**	**5C**	**6A**	**6B**	**6C**	
12.1.1.	**Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.):**										32
12.1.1.1.	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė NVO, skaičius (vnt.)								11		11

12.1.1.2.	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė vietos valdžios institucija (savivaldybė) arba valstybės institucija / organizacija, skaičius (vnt.)								4		4	
12.1.1.3.	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė MVĮ, skaičius (vnt.)				1			4			5	
12.1.1.4.	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė fiziniai asmenys, skaičius (vnt.):				5			2			7	
12.1.1.4.1.	*iš jų iki 40 m.*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*iš viso:* 3	*moterų:* 1 / *vyrų:* 2
12.1.1.4.2.	*iš jų daugiau kaip 40 m.*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*iš viso:* 4	*moterų:* 1 / *vyrų:* 3
12.1.1.5.	Paremtų vietos projektų, kuriuos pateikė 12.1.1.1–12.1.1.5 papunkčiuose neišvardyti asmenys, skaičius (vnt.)	1							4		5	
12.1.2.	**Priemonės kodas: LEADER-19.2-SAVA-5 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.2.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4	
12.1.3.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2-SAVA-6.1 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.3.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	
12.1.4.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2- SAVA-6.2 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.4.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)						-	5			5	
12.1.5.	**Priemonės: LEADER-19.2- SAVA-7 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.5.1.	Paremtų vietos projektų, skaičius (vnt.)	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	
12.1.6.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2-16.4**											
12.1.6.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
12.1.6.2.	Naudos gavėjų skaičius (vnt.)	30	-	-	-	-	-	-	-	-	30	
12.1.7.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2- SAVA-8.1 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.7.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	
12.1.8.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2- SAVA-8.2 (savarankiška VPS priemonė)**											
12.1.8.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	
12.1.8.2.	Naudos gavėjų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	100	-	100	
12.1.9.	**Priemonės kodas: LEADER-19.2- SAVA-9(savarankiška VPS priemonė)**											

12.1.9.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
12.1.9.2.	Naudos gavėjų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	100	-	100
12.1.10.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2-7.2**										
12.1.10.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	8	-	8
12.1.10.2.	VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl pagerintos infrastruktūros, skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	800	-	800
12.1.11.	**Priemonės veiklos srities kodas: LEADER-19.2-7.6**										
12.1.11.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
12.1.11.2.	VVG teritorijos gyventojų, gaunančių naudą dėl pagerintos infrastruktūros, skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	400	-	400
12.1.12.	**Priemonės kodas: LEADER-19.2-SAVA-4(savarankiška VPS priemonė)**										
12.1.12.1.	Paremtų vietos projektų skaičius (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3
12.2. VPS pasiekimų tikslo rodikliai (*anglų k. „target“*) rodikliai											
12.2.1. Vietos projektų įgyvendinimas											
12.2.1.1.	Sukurtų naujų darbo vietų (naujų etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus (vnt.)	1			8,5			7	6		22,5
12.2.2.2.	Išlaikytų darbo vietų (etatų) skaičius įgyvendinus vietos projektus (vnt.)										
12.2.2. VPS administravimas											
12.2.2.1.	Sukurtų naujų darbo vietų skaičius VVG administracijoje, vykdant VPS administravimo veiklą (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
12.2.2.2.	Išlaikytų darbo vietų skaičius VVG administracijoje, vykdant VPS administravimo veiklą (vnt.)	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3

13. VPS įgyvendinimo vidaus valdymas ir stebėsena		
13.1.	**VPS įgyvendinimo valdymo ir stebėsenos funkcijos pagal subjektus**	
13.1.1.	VVG nariai	• Svarsto ir tvirtina VVG valdymo struktūrą; • Tvirtina VPS poreikius, prioritetus ir priemones; • Skleidžia informaciją apie VPS galimybes; • Tvirtina metinę VPS įgyvendinimo ataskaitą; • Teikia pasiūlymus dėl VPS įgyvendinimo gerinimo; • Atlieka kitas funkcijas, numatytas VVG įstatuose.
13.1.2.	VVG valdymo organo nariai	VVG valdymo organai: *1) kolegialus valdymo organas – valdyba:* • Priima sprendimus dėl VPS įgyvendinimo; • Teikia siūlymus dėl VPS įgyvendinimo problemų sprendimo VPS administravimo vadovui; • Tvirtina projektinę dokumentaciją: kvietimų taisykles, vidaus aprašo dokumentus, VP atrankos ir įgyvendinimo taisykles, VP atrankos kriterijus; • Priima sprendimus dėl VVG lėšomis finansuojamų projektų; • Atlieka samdomų darbuotojų atranką, nustato jų darbo užmokestį; • Rengia metinę VPS įgyvendinimo ataskaitą; • Atlieka kitas funkcijas, numatytas VVG įstatuose. *2) vienasmenis valdymo organas – pirmininkas:* • Organizuoja ir koordinuoja VVG administracinę veiklą; • Teikia valdybai samdomų darbuotojų kandidatūras; • Sudaro darbo sutartis su darbuotojais, tvirtina pareiginius nuostatus, vykdo kitas su darbo santykiais susijusias funkcijas; • Atstovauja VVG, pasirašo sutartis su fiziniais ir juridiniais asmenimis; • Atsiskaito visuotiniam susirinkimui už VVG veiklą; • Atlieka kitas funkcijas, numatytas VVG įstatuose.
13.1.3.	VPS administravimo vadovas	• Organizuoja technines priemones numatytiems strategijos tikslams pasiekti; • Užtikrina terminų laikymąsi VPS įgyvendinimo laikotarpiu, laiku teikiamų dokumentų ir duomenų teisingumą; • Dalyvauja konsultacijose, mokymuose, seminaruose, susitikimuose dėl VPS įgyvendinimo tobulinimo ir derinimo; • Organizuoja viešuosius pirkimus;

		• Organizuoja VP vykdymo sutarčių sudarymą; • Teikia bendrąją informacinę, konsultacinę ir metodinę pagalbą VP rengėjams; • Palaiko ryšius su NMA, ŽŪM, ŽŪR, VVG tinklu, su rajono savivalda, bendruomenėmis, su įvairiomis organizacijomis, verslininkais, rėmėjais; • Inicijuoja ir rengia kitus VVG projektus; • Nagrinėja organizacijų ir kitų asmenų prašymus, pareiškimus, pasiūlymus, skundus ir nustatyta tvarka teikia atsakymus, kiek leidžia jo kompetencija; • Rengia medžiagą VVG visuotiniams ir valdybos susirinkimams, vykdo VVG pirmininko įsakymus, valdybos raštiškus pavedimus; • Organizuoja VP patikras; • Renka informaciją apie narių pokyčius pagal pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios sektorius; • Renka informaciją apie valdymo organo, atsakingo už VPS įgyvendinimo sprendimus, narių pokyčius pagal pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios sektorius; • Renka informaciją apie darbuotojų pokyčius; • Renka informaciją apie vidaus valdymo, stebėsenos ir vertinimo veiksmus, atliktus kiekvienais ataskaitiniais metais; • Renka informaciją apie VPS keitimus; • Identifikuoja VPS įgyvendinimo problemas, rengia siūlymus dėl jų sprendimo, juos pristato VVG valdymo organo nariams, esant poreikiui, siūlymus papildo pagal VVG valdymo organo narių pastebėjimus; • Apie VPS įgyvendinimo problemas informuoja NMA ir (arba) ŽŪM, taip pat teikia joms siūlymus dėl VPS įgyvendinimo problemų sprendimo.
13.1.4.	VPS finansininkas ir (arba) buhalteris	• Užtikrina finansinių-ūkinių operacijų teisėtumą ir tinkamą dokumentų įforminimą, apskaitos dokumentų saugojimą, organizacijos lėšų naudojimą įstatymų nustatyta tvarka; • Užtikrina, kad teisingai ir laiku būtų rengiamos finansinės ataskaitos; • Laikosi VPS plano įgyvendinimo, rengia ir teikia VPS mokėjimo prašymus; • Rengia ir teikia informacinę, konsultacinę ir metodinę pagalbą VP rengėjams finansiniais klausimais; • Atlieka VP vykdytojo mokėjimo prašymo administracinės atitikties tikrinimą ir perduoda mokėjimo prašymus NMA Teritoriniam paramos administravimo skyriui; • Dalyvauja atliekant VP patikras.

13.1.5.	kiti VVG administracijos darbuotojai:	
13.1.5.1.	VPS administratorius (-iai)	• Organizuoja vidaus dokumentų apyvartą, dalykinį susirašinėjimą, sprendžia organizacinius klausimus; • Rengia ir teikia detalią informacinę, konsultacinę ir metodinę pagalbą VP rengėjams; • Rengia kvietimo teikti VP paraiškas sąlygas, vietos projektų paraiškų registravimo, vertinimo, vertinimo ataskaitų rengimo ir teikimo strategijos vykdytojo valdymo organui tvarkos aprašą ir suderina su NMA; • Renka VP paraiškas, jas registruoja; • Derina su VP vykdytojais informaciją apie pirkimo procedūras ir vertina VP viešuosius pirkimus; • Vykdo VP patikras; • Renka ir vertina ataskaitas apie VP įgyvendinimą; • Dalyvauja konsultacijose, mokymuose, seminaruose, susitikimuose dėl VPS įgyvendinimo administravimo klausimais; • Renka bendrą ir detalią informaciją apie VP įgyvendinimo pažangą; • Nustato geruosius įgyvendintų VP pavyzdžius, kurie prisideda prie skirtingų ES kaimo plėtros prioritetų tikslinių sričių įgyvendinimo; • Nustato problemas, su kuriomis buvo susidurta ataskaitiniais metais, siekiant VP įgyvendinimo pažangos; • Renka informaciją apie VPS įgyvendinimo rodiklius, nurodytus VPS 12 punkte ir susijusius su vietos projektų įgyvendinimu; • Vertina VPS įgyvendinimo stebėsenos duomenis; • Vykdo administravimo vadovo pavedimus.
13.1.5.2.	VPS viešųjų ryšių specialistas (-ai)	• Viešina kvietimus teikti paraiškas, aktyvina kaimo gyventojus teikti vietos projektus; • Organizuoja mokymus, informacinius renginius, susijusius su strategijos įgyvendinimu; • Viešina įgyvendintus VP, VVG veiklą, teikia informaciją spaudai; • Konsultuoja VP vykdytojus viešinimo klausimais; • Koordinuoja VP įgyvendinimą; • Įgyvendina su VVG teritorijos gyventojų aktyvumo skatinimu susijusias veiklas, siekiant įgyvendinti LEADER metodo principus ir horizontaliuosius principus bei prioritetus; • Renka informaciją apie VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiksmus atliktus kiekvienais ataskaitiniais metais, identifikuoja jų sąsajas su VPS įgyvendinimo veiksmų planu;

		• Renka informaciją apie veiksmus, kurie atlikti siekiant įgyvendinti LEADER metodo principus ir horizontaliuosius principus bei prioritetus pagal kiekvieną principą ir prioritetą atskirai, nustato sąsajas su VPS nuostatomis; • Savo kompetencijos ribose vertina VPS įgyvendinimo stebėsenos duomenis; • VVG teritorijos gyventojus informuoja apie VPS įgyvendinimo vidaus vertinimo rezultatus; • Vykdo administravimo vadovo pavedimus.
13.2.	**VVG darbuotojų gebėjimai įgyvendinti VPS**	
13.2.1.	VPS administravimo vadovas	Aukštasis išsilavinimas ir ne mažesnė nei 3 metų darbo patirtis projektų valdymo srityje; arba ne mažesnė negu 5 metų darbo patirtis VPS administravimo ir įgyvendinimo srityje; Arba kaip numatyta Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
13.2.2.	VPS finansininkas ir (arba) buhalteris	Aukštasis išsilavinimas buhalterinės apskaitos tvarkymo srityje ir ne mažesnė nei 2 metų darbo patirtis buhalterinės apskaitos tvarkymo ir (arba) finansų valdymo srityje; Arba kaip numatyta Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
13.2.3.	kiti VVG administracijos darbuotojai:	
13.2.3.1.	VPS administratorius	Aukštasis išsilavinimas arba ne mažesnę negu 2 m. darbo ir (arba) savanoriško darbo patirtį projektų valdymo arba VPS administravimo ir įgyvendinimo srityje Arba kaip numatyta Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
13.2.3.2.	VPS viešųjų ryšių specialistas	Aukštasis išsilavinimas, žinių LEADER metodo įgyvendinimo ir kitose kaimo plėtros politikos srityse turėjimas; arba ne mažesnė negu 1 metų darbo patirtis VPS administravimo ir įgyvendinimo srityje; Arba kaip numatyta Vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų bendruomenių inicijuotos vietos plėtros būdu, atrankos taisyklių aktualioje redakcijoje.
13.3.	**VPS įgyvendinimo valdymo ir stebėsenos vidaus sistemos apibūdinimas**	
13.3.1.	**<u>VPS ĮGYVENDINIMO VALDYMO VIDAUS SISTEMOS APIBŪDINIMAS</u>**	

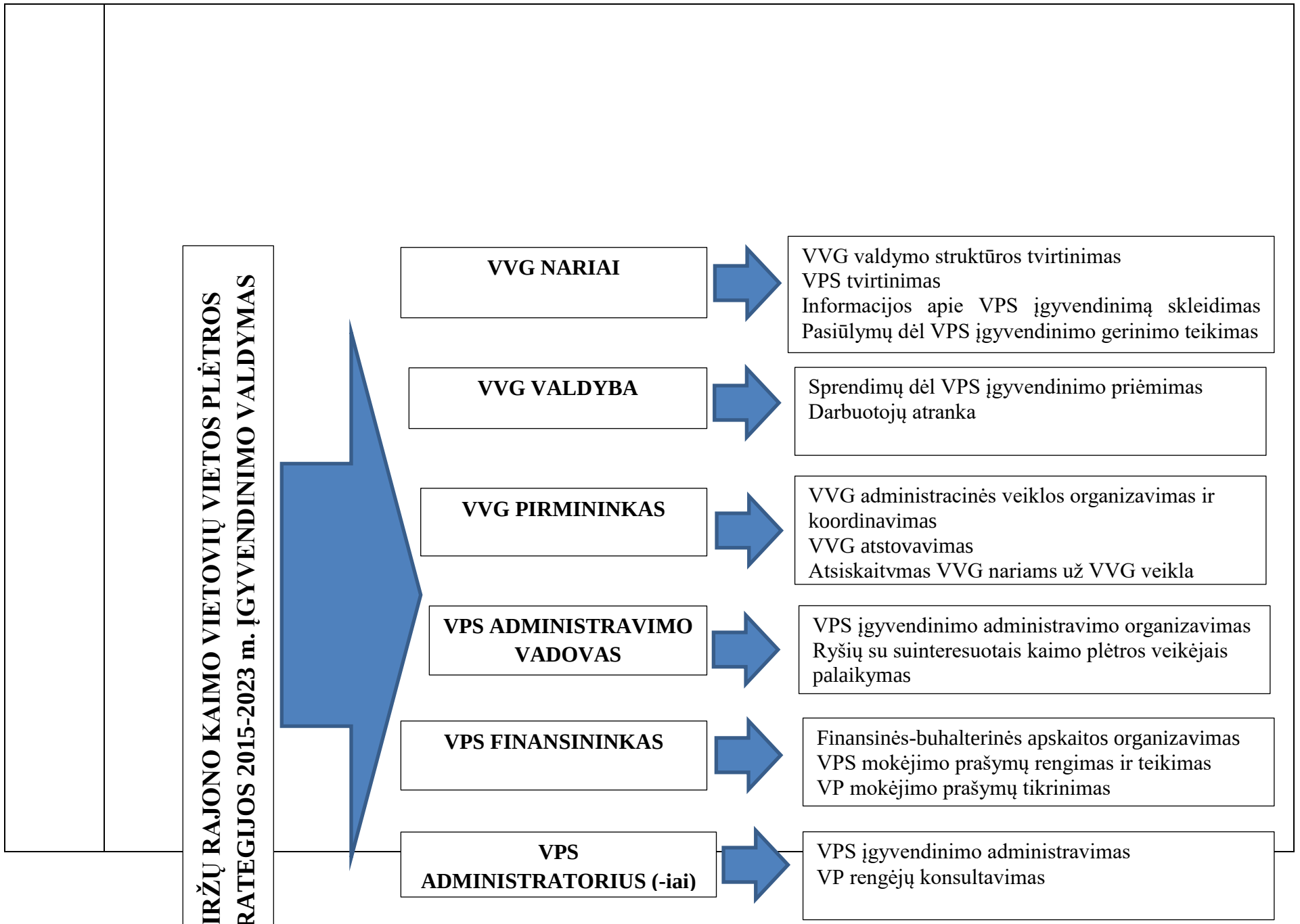
ŠIRŽŲ RAJONO KAIMO VIETOVIŲ VIETOS PLĖTROS
STRATEGIJOS 2015-2023 m. ĮGYVENDINIMO VALDYMAS
VVG NARIAI
VVG valdymo struktūros tvirtinimas
VPS tvirtinimas
Informacijos apie VPS įgyvendinimą skleidimas
Pasiūlymų dėl VPS įgyvendinimo gerinimo teikimas
VVG VALDYBA
Sprendimų dėl VPS įgyvendinimo priėmimas
Darbuotojų atranka
VVG PIRMININKAS
VVG administracinės veiklos organizavimas ir koordinavimas
VVG atstovavimas
Atsiskaitvmas VVG nariams už VVG veikla
VPS ADMINISTRAVIMO VADOVAS
VPS įgyvendinimo administravimo organizavimas
Ryšių su suinteresuotais kaimo plėtros veikėjais palaikymas
VPS FINANSININKAS
Finansinės-buhalterinės apskaitos organizavimas
VPS mokėjimo prašymų rengimas ir teikimas
VP mokėjimo prašymų tikrinimas
VPS ADMINISTRATORIUS (-iai)
VPS įgyvendinimo administravimas
VP rengėjų konsultavimas

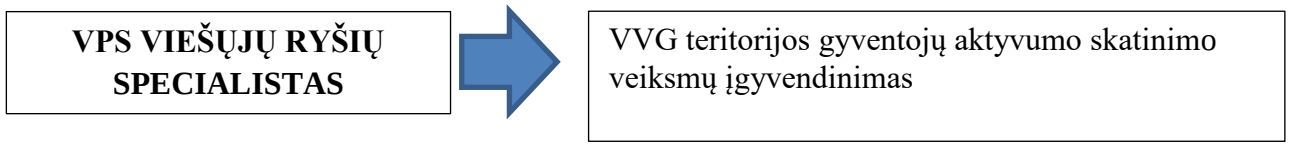

VPS ĮGYVENDINIMO STEBĖSENOS VIDAUS SISTEMOS APIBŪDINIMAS

VVG už VPS įgyvendinimo rezultatus, įskaitant įgyvendintus VPS įgyvendinimo vidaus stebėsenos veiksmus, atsiskaito teikdama metines VPS įgyvendinimo ataskaitas. VVG, vadovaudamasi metiniais VPS įgyvendinimo rezultatais, rengia ir iki kiekvienų einamųjų metų vasario 1 d. pateikia NMA metinę VPS įgyvendinimo ataskaitą už praėjusius kalendorinius metus.

VPS ADMINISTRATORIUS (-IAI):

a) Renka bendrą ir detalią informaciją apie vietos projektų įgyvendinimo pažangą kiekvienais ataskaitiniais metais:

- Paskelbti kvietimai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Gauti vietos projektai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Įvertinti vietos projektai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Patvirtinti vietos projektai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Pasirašytos vietos projektų sutartys iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Įgyvendinami vietos projektai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;
- Įgyvendinti vietos projektai iš viso ir pagal VPS prioritetus, priemones ir jų veiklos sritis;

b) Nustato geruosius įgyvendintų vietos projektų pavyzdžius, kurie prisideda prie skirtingų ES kaimo plėtros prioritetų tikslinių sričių įgyvendinimo;

c) Nustato problemas, su kuriomis buvo susidurta ataskaitiniais metais, siekiant vietos projektų įgyvendinimo pažangos;

d) Renka informaciją apie VPS įgyvendinimo rodiklius, nurodytus VPS 12 punkte ir susijusius su vietos projektų įgyvendinimu, kurie pasiekiami kiekvienais ataskaitiniais metais:

- VPS pasiekimų produkto rodikliai pagal ESIF teminius tikslus bei EŽŪFKP prioritetus ir tikslines sritis iš viso ir pagal VPS priemones ir jų veiklos sritis (sąrašas nurodytas VPS 12 punkte);

	• VPS pasiekimų tikslo rodikliai pagal ESIF teminius tikslus bei EŽŪFKP prioritetus ir tikslines sritis iš viso (sąrašas nurodytas VPS 12 punkte); **VPS VIEŠŲJŲ RYŠIŲ SPECIALISTAS:** **a) Renka informaciją apie VVG teritorijos gyventojų aktyvinimo veiksmus atliktus kiekvienais ataskaitiniais metais, identifikuoja jų sąsajas su VPS įgyvendinimo veiksmų planu;** **b) Renka informaciją apie veiksmus, kurie atlikti siekiant įgyvendinti LEADER metodo principus ir horizontaliuosius principus bei prioritetus pagal kiekvieną principą ir prioritetą atskirai kiekvienais ataskaitiniais metais, nustato sąsajas su VPS nuostatomis;** **VPS ADMINISTRAVIMO VADOVAS:** **a) Renka informaciją apie narių pokyčius pagal pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios sektorius;** **b) Renka informaciją apie valdymo organo, atsakingo už VPS įgyvendinimo sprendimus, narių pokyčius pagal pilietinės visuomenės, verslo, vietos valdžios sektorius;** **c) Renka informaciją apie darbuotojų pokyčius;** **d) Renka informaciją apie vidaus valdymo, stebėsenos ir vertinimo veiksmus, atliktus kiekvienais ataskaitiniais metais;** **e) Renka informaciją apie VPS keitimus ir įgyvendinimo pamokas.** **VPS FINANSININKAS:** **a) Renka finansinę informaciją apie VPS administravimo išlaidas ir jų poreikį kiekvienais ataskaitiniais metais.** Metinėje VPS įgyvendinimo ataskaitoje teikiami duomenys apie VPS įgyvendinimo pažangą ir rezultatus nuo ataskaitinių metų sausio 1 d. iki gruodžio 31 d. Metinė VPS įgyvendinimo ataskaita tvirtinama VPS vykdytojos visuotinio narių susirinkimo. VVG dalyvauja VPS įgyvendinimo vertinime atlikdama VPS įgyvendinimo vidaus vertinimą. VVG vertina VPS įgyvendinimo stebėsenos duomenis ir rodiklius, identifikuoja VPS įgyvendinimo problemas, informuoja apie tai NMA ir (arba) ŽŪM, taip pat teikia joms siūlymus dėl VPS įgyvendinimo problemų sprendimo.

	INFORMACIJOS APIE VPS ĮGYVENDINIMO EIGĄ TEIKIMO TVARKA ĮGYVENDINANT VPS DALYVAUJANTIEMS VVG SUBJEKTAMS

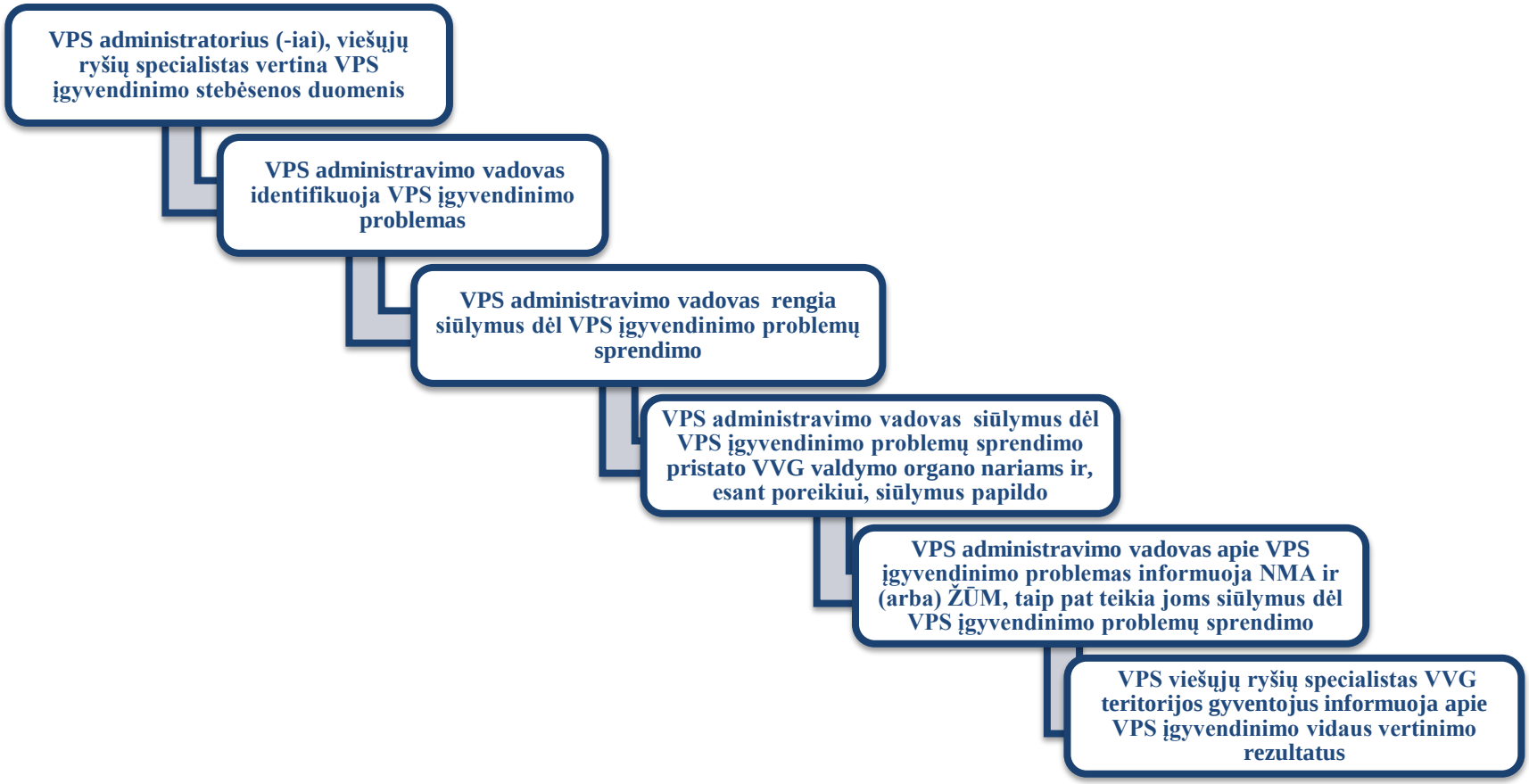

Informacija apie VPS įgyvendinimo eigą renkama ir jos sklaidai naudojami šie komunikacijos būdai:

- vietos projektų ataskaitos – reguliari, dokumentuota, apibendrinamoji informacija apie projektą (pažangos ir finansiniai rodikliai pagal loginės struktūros lentelę, veiklos planą ir biudžetą), kurią paramos gavėjai teikia VVG administracijai;
- mokėjimo prašymai;
- VPS įgyvendinimo ataskaitos;
- VPS eigos apžvalga ir aptarimai – VPS įgyvendinime dalyvaujančių subjektų susitikimai, kuriuose aptariama, kaip įgyvendinami VPS veiklos planai ir biudžetas, nustatomos einamosios problemos.

ATSKAITOMYBĖS (PAVALDUMO) SISTEMA, TAIKOMA ĮGYVENDINANT VPS

Atskaitomybės (pavaldumo) tarp atskirų įgyvendinant VPS dalyvaujančių VVG subjektų sistemą reglamentuoja įstatai. Juose aprašytos kiekvieno organo funkcijos ir veiklos ribos.

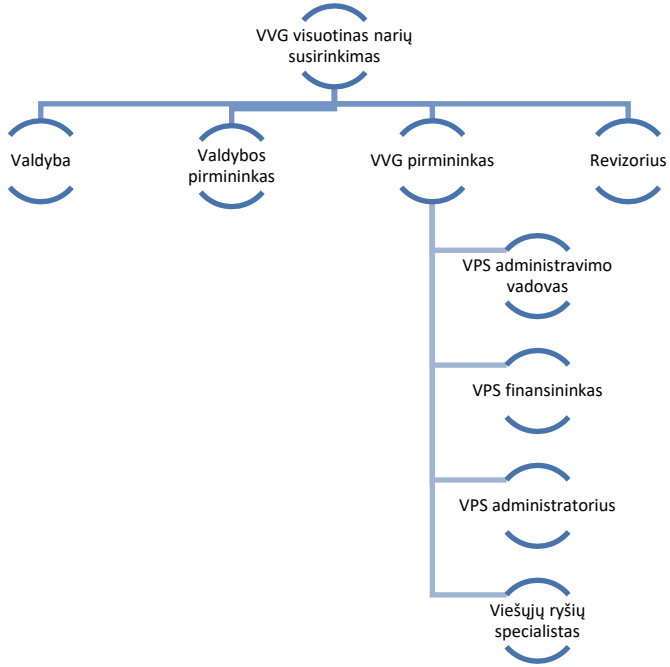

VVG valdymo struktūra

Vadovaujantis Biržų r. VVG įstatais, aukščiausias valdymo organas yra VVG visuotinis narių susirinkimas, kuris yra šaukiamas ne rečiau kaip kartą per metus. Visuotiname narių susirinkime vieno sprendžiamojo balso teisę turi kiekvienas VVG narys. Visuotinas VVG susirinkimas skiria (renka) ir atšaukia iš pareigų *VVG valdybą*, *valdybos pirmininką*, *VVG pirmininką* ir *revizorių*.

- ✓ VVG valdyba yra kolegialus valdymo organas, vadovaujantis VVG veiklai tarp visuotinių narių susirinkimų. Valdyba yra pavaldi VVG susirinkimui ir atlieka visas jo pavestas funkcijas. Ne rečiau kaip vieną kartą per metus atsiskaito VVG narių visuotinam susirinkimui. Valdybos narių skaičių nustato visuotinas narių susirinkimas.

	✓ Valdybos darbui vadovauja VVG visuotino narių susirinkimo išrinktas valdybos pirmininkas. ✓ VVG pirmininkas yra vienasmenis valdymo organas. VVG administracija pavaldi VVG pirmininkui. ✓ VVG veiklos ir finansinės veiklos kontrolę vykdo revizorius. Jis dirba savarankiškai ir už savo veiklą atsiskaito tik VVG visuotinam narių susirinkimui. **ATSAKOMYBĖS SISTEMA, TAIKOMA ĮGYVENDINANT VPS** VPS administracijos darbą, teises ir pareigas, atsakomybę reglamentuoja VVG administracijos darbo tvarkos taisyklės, pareigybių aprašymai, VVG pirmininko įsakymai. Darbuotojai už funkcijų bei pareigų vykdymą atsako darbo tvarkos taisyklių ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka. VPS administruojantiems darbuotojams už darbo drausmės pažeidimus gali būti skiriamos drausminės nuobaudos Darbo kodekso nustatyta tvarka.

Kaimo vietovių VPS formos
1 priedas

VVG atstovaujamos teritorijos situacijos analizei naudojama statistinė informacija apie VVG atstovaujamos teritorijos gyventojus 2011 m.

VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius iš viso:		Pagal amžių				Pagal lytį				Pagal gyvenamąją vietovę					Pagal užimtumą					Pagal socialinę padėtį		
		iki 7 m.	7–13 m. (įskaitytinai)	14–29 m. (įskaitytinai)	30–39 m. (įskaitytinai)	40–64 m. (įskaitytinai)	65 m. ir vyresni	vyrai	moterys	gyvenantys viensėdžiuose (vienkiemiuose)	gyvenantys gyv. vietovėse iki 200 gyventojų (išskyrus viensėdžius)	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 201 iki 1000 gyventojų	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 1001 iki 2999 gyventojų	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 3000 iki 6000 gyventojų (išskyrus savivaldybių centrus)	dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius)	savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą	ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys	bedarbiai (išskyrus: gaunančius senatvės pensiją; nedirbančius dėl negalios)	gaunantys senatvės pensiją	skurdą patiriantys asmenys	socialinės rizikos šeimų skaičius	socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius
Pagal amžių	iki 7 m.	921	x	x	x	x	x	492	429	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
	7–13 m. (įskaitytinai)	x	1254	x	x	x	x	688	566	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
	14–29 m. (įskaitytinai)	x	x	3271	x	x	x	1699	1572	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	30–39 m. (įskaitytinai)	x	x	x	2959	x	x	1593	1366	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	40–64 m. (įskaitytinai)	x	x	x	x	5181	x	2696	2485	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	65 m. ir vyresni	x	x	x	x	x	3717	1275	2442	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x
Pagal lytį	vyrai	x	x	x	x	x	x	8443	x	153	3283	4549	458	0	x	x	x	x	x	x	x	x
	moterys	x	x	x	x	x	x	x	8860	163	3365	4734	598	0	x	x	x	x	x	x	x	x
Pagal gyvenamąją vietovę	gyvenantys viensėdžiuose (vienkiemiuose)	x	x	x	x	x	x	x	x	316	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	9	-
	gyvenantys gyv. vietovėse iki 200 gyventojų (išskyrus viensėdžius)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6648	x	x	x	x	x	x	x	x	-	18	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 201 iki 1000 gyventojų	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	9283	x	x	x	x	x	x	x	-	63	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 1001 iki 2999 gyventojų	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1056	x	x	x	x	x	x	-	-	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 3000 iki 6000 gyventojų (išskyrus savivaldybių centrus)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	-	-	-
Pagal užimtumą	dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6548	x	x	x	x	x	x	x
	savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	592	x	x	x	x	x	x
	ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1435	x	x	x	x	x
	bedarbiai (išskyrus gaunančius senatvės pensiją arba nedirbančius dėl negalios)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1889	x	x	x	x
	gaunantys senatvės pensiją	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	3901	x	x	x
Pagal socialinę	skurdą patiriantys asmenys	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1539	x	x
	socialinės rizikos šeimų skaičius	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	90	x

	socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	190

Statistinės informacijos šaltiniai ir metai	1. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal amžių ir pagal lytį (duomenų šaltinis: Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai: 2011 m.); Raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje. 2. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal gyvenamąją vietovę (duomenų šaltinis: Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai: 2011 m.). Raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje.; 3. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal užimtumą (*dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius); savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą; ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys; bedarbiai (išskyrus gaunančius senatvės pensiją arba nedirbančius dėl negalios); gaunantys senatvės pensiją*) - (duomenų šaltiniai: Sodros 2015-06-26 raštas Nr. (7.62)3-23368; duomenų metai: 2011 m.);VMI 2015-04-24raštas nr. (42.3BP)-6M-937, duomenų metai 2011 m.; Biržų r. sav. administracijos Švietimo skyriaus 2015-02-20 raštas Nr. SD-13, duomenų metai 2011 m.; Biržų darbo biržos 2014-09-29 raštas Nr. S(P36)-303-(1.29(P36)), duomenų metai 2011 m.); Sodros 2015-04-27 raštas Nr. (10.12)3-15131; duomenų metai: 2011 m.). Raštai saugomi Biržų r. VVG būstinėje. 4. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal soacialinę padėtį (*skurdą patiriantys asmenys; socialinės rizikos šeimų skaičius; socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius)* - (duomenų šaltiniai :Biržų r. sav. administracijos Socialinės paramos skyriaus 2015-08-14 Nr. 2.9-950; duomenų metai: 2011 m.; Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai: 2011 m.). Raštai saugomi Biržų r. VVG būstinėje.
Paaiškinimai	*Mokesčių inspekcija pateikė duomenis apie Biržų r. savivaldybės teritorijoje registruotus asmenis, nes išskirti Biržų m. ir Biržų r. teritorijos neturi galimybių. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenys apie dirbančius taip pat pateikti neišskiriant Biržų miesto.* *Papildomai pateikėme 2011 m. duomenis iš 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenų apie bedarbius (įskaitant miestą) 2.3. dalyje. VPS 1,2 priede pateikta 2011 m. ir 2014 m. Biržų darbo biržos duomenis, nes šie duomenys be Biržų miesto, todėl galime lyginti su 2014 m., nes 2014 m. Biržų darbo biržos duomenų įskaitant Biržų miestą neturime.* *Papildomai pateikėme 2011 m. asmenų gaunančių pensijas duomenis iš 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenų 2.3. dalyje, VPS 1,2 prieduose pateikta VSDF duomenys, nes 2011 m. surašymo duomenyse pateikta kiek žmonių gavo pensijas (įvairias, ne tik senatvės), o VSDF duomenys, nurodo kiek asmenų gauna būtent senatvės pensiją (kaip nurodyta instrukcijoje).*

Kaimo vietovių VPS formos
2 priedas

VVG atstovaujamos teritorijos situacijos analizei naudojama statistinė informacija apie VVG atstovaujamos teritorijos gyventojus 2014 m.

	VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius iš viso:	Pagal amžių				Pagal lytį				Pagal gyvenamąją vietovę					Pagal užimtumą					Pagal socialinę padėtį		
		iki 7 m.	7–13 m. (įskaitytinai)	14–29 m. (įskaitytinai)	30–39 m. (įskaitytinai)	40–64 m. (įskaitytinai)	65 m. ir vyresni	vyrai	moterys	gyvenantys viensėdžiuose (vienkiemiuose)	gyvenantys gyv. vietovėse iki 200 gyventojų (išskyrus viensėdžius)	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 201 iki 1000 gyventojų	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 1001 iki 2999 gyventojų	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 3000 iki 6000 gyventojų (išskyrus savivaldybių centrus)	dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius)	savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą	ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys	bedarbiai (išskyrus: gaunančius senatvės pensiją; nedirbančius dėl negalios)	gaunantys senatvės pensiją	skurdą patiriantys asmenys	socialinės rizikos šeimų skaičius	socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius
Pagal amžių	iki 7 m.	908	x	x	x	x	x	478	430	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
	7–13 m. (įskaitytinai)	x	1199	x	x	x	x	644	555	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x
	14–29 m. (įskaitytinai)	x	x	3154	x	x	x	1676	1478	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	30–39 m. (įskaitytinai)	x	x	x	2739	x	x	1463	1286	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	40–64 m. (įskaitytinai)	x	x	x	x	5248	x	2753	2485	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	65 m. ir vyresni	x	x	x	x	x	3605	1218	2387	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x
Pagal lytį	vyrai	x	x	x	x	x	x	8232	x	142	3340	4292	458	0	x	x	x	x	x	x	x	x
	moterys	x	x	x	x	x	x	x	8621	164	3270	4599	588	0	x	x	x	x	x	x	x	x
Pagal gyvenamąją vietovę	gyvenantys viensėdžiuose (vienkiemiuose)	x	x	x	x	x	x	x	x	306	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	10	-
	gyvenantys gyv. vietovėse iki 200 gyventojų (išskyrus viensėdžius)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6610	x	x	x	x	x	x	x	x	-	30	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 201 iki 1000 gyventojų	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	8891	x	x	x	x	x	x	x	-	76	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 1001 iki 2999 gyventojų	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1046	x	x	x	x	x	x	-	-	-
	gyvenantys gyv. vietovėse nuo 3000 iki 6000 gyventojų (išskyrus savivaldybių centrus)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	0	x	x	x	x	x	-	-	-
Pagal užimtumą	dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	6526	x	x	x	x	x	x	x
	savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	548	x	x	x	x	x	x
	ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1152	x	x	x	x	x

	bedarbiai (išskyrus gaunančius senatvės pensiją arba nedirbančius dėl negalios)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	2034	x	x	x	x
	gaunantys senatvės pensiją	**x**	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	3446	x	x	x
Pagal socialinę padėtį	**skurdą patiriantys asmenys**	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1355	x	x
	socialinės rizikos šeimų skaičius	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	116	x
	socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	274

Statistinės informacijos šaltiniai ir metai	1. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal amžių ir pagal lytį (duomenų šaltinis: Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai 2014 m.:); Raštas saugomas Biržų r. VVG būstinėje. 2. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal gyvenamąją vietovę (duomenų šaltinis: Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai: 2014 m.). Raštais saugomas Biržų r. VVG būstinėje. 3. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal užimtumą (*dirbantys (išskyrus savarankiškai dirbančiuosius); savarankiškai dirbantys pagal verslo liudijimą; ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigas, veikiančias VVG atstovaujamoje teritorijoje, lankantys asmenys; bedarbiai (išskyrus gaunančius senatvės pensiją arba nedirbančius dėl negalios); gaunantys senatvės pensiją*) - (duomenų šaltiniai: Sodros 2015-06-26 raštas Nr. (7.62)3-23368; duomenų metai: 2014 m.);VMI 2015-04-24raštas nr. (42.3BP)-6M-937, duomenų metai 2014 m.; Biržų r. sav. Administracijos Švietimo skyriaus 2015-02-20 raštas Nr. SD-13, duomenų metai 2014 m.; Biržų darbo biržos 2014-09-29 raštas Nr. S(P36)-303-(1.29(P36)), duomenų metai 2014 m.; Sodros 2015-04-27 raštas Nr. (10.12)3-15131; duomenų metai: 2014 m.). Raštai saugomi Biržų r. VVG būstinėje. 4. VVG atstovaujamos teritorijos gyventojų skaičius pagal socialinę padėtį (*skurdą patiriantys asmenys; socialinės rizikos šeimų skaičius; socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius)* - (duomenų šaltiniai: Biržų r. sav. administracijos Socialinės paramos skyriaus 2015-08-14 Nr. 2.9-950; duomenų metai: 2014 m.; Biržų rajono savivaldybės administracijos 2014 m. spalio 14 d. raštas Nr. SN-1624 „Dėl Biržų rajono VVG atstovaujamos teritorijos statistinės informacijos“; duomenų metai: 2014 m.). Raštai saugomi Biržų r. VVG būstinėje.
Paaiškinimai	*Mokesčių inspekcija pateikė duomenis apie Biržų r. savivaldybės teritorijoje registruotus asmenis, nes išskirti Biržų m. ir Biržų r. teritorijos neturi galimybių. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos duomenys apie dirbančius taip pat pateikti neišskiriant Biržų miesto.* *Papildomai pateikėme 2011 m. duomenis iš 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenų apie bedarbius (įskaitant miestą) 2.3. dalyje. VPS 1,2 priede pateikta 2011 m. ir 2014 m. Biržų darbo biržos duomenis, nes šie duomenys be Biržų miesto, todėl galime lyginti su 2014 m., nes 2014 m. Biržų darbo biržos duomenų įskaitant Biržų miestą neturime.* *Papildomai pateikėme 2011 m. asmenų gaunančių pensijas duomenis iš 2011 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenų 2.3. dalyje, VPS 1,2 prieduose pateikta VSDF duomenys, nes 2011 m. surašymo duomenyse pateikta kiek žmonių gavo pensijas (įvairias, ne tik senatvės), o VSDF duomenys, nurodo kiek asmenų gauna būtent senatvės pensiją (kaip nurodyta instrukcijoje).*